

Indholdsfortegnelse.

Mit livs historie.

1.del. Min barndom
(min opvækst i Vinderslev).

2.del. Min ungdom
(gymnasietid i Silkeborg).

3.del. Min læretid
(studietid i Aarhus).

4.del. Mit voksenliv
(studietid i København).

5.del. Min tjenestetid
(præstegerning i Grønbæk, Hinge-Vinderslev,
Skelskør og Viborg Domkirke).

6.del. Arbejdstid
(Sognepræst i Gjellerup Sogn, Herning).

7.del. Kamptid
(Sognepræst i Aalholm Sogn, Valby).

8.del. Eftertid
(Sognepræst i Sct. Catharinæ Kirke, Hjørring.
Pastor emeritus i Skive).

Tekst
Henry Vestergaard.

Udarbejdet 2012-2014.

Layout og billedmateriale
Richard Vestergaard.

Mit livs historie. 1.del.

Min barndom.

*"Ja, vort liv det skal forme sig rigt,
Som et strålende, yndefuldt digt."*

(Kr. Østergaard, dansk-amer.)

Mor Karoline fodrer
kyllingerne.
o.1938.

Min fødsel.

Jeg blev født den 26. marts 1923 på en lille gård, et husmandssted i Vinderslev sogns nordlige del ved grænsen til Kjellerup i det midtjydske. Mit barndomshjem var på 12 tdr. land, 1 lille ha., som dengang kunne føde en familie på 10 personer, dyrket intens med leret og let muldjord og i god gødningskraft, - med 7 køer, 2 jyske heste, svin og høns, hund og katte og alle mand i arbejde, med søndagsfred og fornøjelse, kirkegang, musik og sang, bordbøn, aftenbøn, skænderier og kærligt sammenhold og uden smæk, - det blev ved truslerne!

Aksel og Henry ca. 1929.

Jeg ankom som nr. 7 i flokken, der omsider standsede ved nr. 8, i alt 6 drenge og hen imod slutningen 2 piger.

Jeg har min viden, dels fra eftertanke, dels fra en bror, Marius, der da var 8 år, en meget kvik fyr, der "namsede" alt og huskede godt og ved min ankomst for første gang oplevede en sådan begivenhed.

De egentlige forberedelser begyndte dagen før, den 25. marts. På et nærmere bestemt tidspunkt indtraf nabokonernes ankomst, vel nærmest hidkaldt af "omstændighederne" og almindelig opmærksomhed, måske også indbudt af storebror Andreas på 12 år og Svend på 10. Det drejede sig om Jens Vestergaards Dagmar, Marius Nørgaards Karla, der da var en ganske ung kone, der var så tynd, så hun måtte putte hammer og andre redskaber i bukserne, når hendes mand havde hende på vægten, senere dog med mere naturligt fyldstof efter et par barnefødsler. Så var der Kræn Jenwolds kone af lidt ældre dato "oppe i æ væj" og Stine, gift Kristiansen, bedstemor Maries halvsøster, som da var i 6. måned og snart derefter fik en dreng, der fik det navn, jeg skulle have haft,

nemlig Henning. Og så konen nede fra det lille sted nede ved lergravene, og selvfølgelig Mors søster, også kaldet Moster, som efter at have lagt bedstemor og bedstefar i seng som så ofte før strøg en kilometers vej tværs over markerne for at hjælpe med den store børneflokk og andet arbejde. Der blev drukket kaffe, og store gryder med vand blev sat over komfuret til senere brug, og varmen bredte sig til stuerne, nok også til den pæne stue, der i øvrigt præsenterede sig godt med klunketidens dybrøde farver og mahognimøblernes blanke flader.

Når man af tidligere erfaringer kunne tyde, at en snarlig udløsning af spændingen kunne ventes, skulle jordemoderen hentes. Der var jo dengang ikke telefon i huset eller bil i vognporten, så far spændte hestene for char à banc'en, besteg kuskensædet og for så de 3 kilometer ad knudrede veje til Kjellerup by for at hente jordemoderen og hendes habengut hjem til valpladsen, hvor hun så overtog kommandoen over tropperne. Jeg mødte hende næsten 30 år efter på et plejehjem, hvor hun jo nok var kommet i andet ærinde, og konstaterede, at hun var en dame i sin bedste alder, så det må have været en meget ung dame, jeg første gang lå i favnen på i denne verden. Imidlertid lod jeg vente på mig - og lod mig først føde nogle få minutter ind i næste døgn, altså den 26. marts. Andreas og Marius havde som fødselsdag lagt beslag på den 24. og den 27., så der var jo da også frit valg på de to dage derimellem. Nu har man jo så siden spurgt sig selv og hinanden, om det var de fem minutter, jeg siden hen havde så svært ved at indhente, - men engang siden, vi drøftede disse begivenheder, havde jeg som selvbevidst skoleelev svar på rede hånd: "Til gengæld må I da indrømme mig, at jeg den dag var tidlig oppe"- . Da jeg siden hen fik lejlighed til at se nærmere på min dåbsattest, opdagede jeg, at jeg var blevet døbt den 2. april.

Jeg sluttede deraf, at det måtte have været en søndag, og da det var 8 dage efter min fødsel, var jeg altså et søndagsbarn. Jeg soled mig deri i mange år og fandt, at jeg jo faktisk også havde held med mig i næsten alting. Ganske vidst var jeg en "klumpe-dumpe" og uhåndterlig på mange måder, men altid populær og havde evne til at begå mig, så jeg skulle da nok ifølge H.C. Andersen få prinsessen engang, - hvad jeg da også fik.

Men det med søndagsbarn glippede. Senere i livet blev jeg kendt med et barnebarn af pastor Overgaard, Hinge, som viste mig et hefte, hvor samme pastor Overgaard, havde noteret de kirkelige handlinger, han havde foretaget, med dato. Heraf fremgik, at 2.april det år havde været 2. Påskedag, altså en mandag. Så havde 26. marts også været en mandag. Jeg var altså nu reduceret til en menneskelig udgave af en "mandagsbil", som efter sigende er fuld af fejl og har ridser i lakken. Jeg måtte så trøste mig med, at det dog var gået mig nogenlunde i livet, og at Vorherre jo da også er kendt for at have haft en særlig forkærlighed for de tvivlsomme eksistenser, og altså også havde (haft) det for mig.

Fodnote 1.

Jeg kan også her lige fortælle, at forholdene dengang var sådan, at et lægebesøg i svære sygdomstilfælde var kompliceret.

Overlægen på Kjellerup Sygehus, Dalsgaard, var tillige huslæge for folk i et større område fra Gudenåen ved Ans til kartoffeltyskerne i Frederiks og Karup. Han havde bil at transportere sig rundt i - og var mærkeligt nok altid klar til at tage ud når som helst og dog også altid klar til dagens gerning på sygehuset. Jeg mødte ham på cykel kl. lidt i otte, når jeg også på cykel var på vej til realskolen. Han var en Dannemand og egnens ukronede konge. Da jeg mange år efter blev ordineret til præst i Grønbæk kirke sammen med 4 kammerater, var han tilstede, og da han havde set, at ikke blot jeg havde nået mit foreløbige mål, men at broder Aksel sad ved orglet i soldateruniform og holdt liturgisk fodslag med præst og biskop, kor og menighed, blev han grebet af situationen og holdt bagefter ved festen på kroen en tale, hvor han henvendte sig til Mor og roste hende for at have hjulpet en hel børneflokk godt igennem som enke gennem de mange år. Han mindedes, når han kom på sygebesøg i vort hjem, og en

flok børn trykkede næsen mod ruderne for at hilse hans ankomst. Det er blevet mig fortalt, at han under krigen, da en kammerat var eftersøgt af tyskerne, sørgede for, at den unge mand blev indlagt på sygehuset for lungebetændelse med skiltet udenfor på døren: "Besøg ikke tilladt." Det var da også ham, man lyttede efter, da vi lige efter 5. maj 1940 holdt frihedsfest i dalen mellem sygehuset og Skovbakken.

Min barndom.

Det første, jeg husker, er, at jeg sad i Fars char á banc mellem andre med siden til kørselsretningen og så et smukt syn: en dybblå sø midt i et grønt landskab i strålende sol. Jeg gætter på, at vi da var på vej til Hinge til den årlige søndagsskolefest, som samlede store børneflokkene fra Hinge, Vinderslev og Serup – med forældre. Det var så Hinge sø, vi så ud over - Her starter mine bevidste erindringer.

Det, der dernæst blev optaget på mit erindringsbånd, var min Fars sygdom og død. Derom har Søster Marie fortalt i slægts-historien så levende og følsomt, at jeg ikke synes, jeg vil gentage det, hun skrev. Jeg husker som 5-årig min far, da han endnu var rask, i hjemmet og i arbejde, senere da han var syg, hvor han lå ved siden af mig i hans seng. Han havde været indlagt i Aarhus og var blevet opereret for basedow, var blevet hjemsendt med tog til Rødkærsbro og derpå videre til Kjellerup, hvorfra han gik hjem.

Det var en streng tur for ham. - Jeg husker, Mor engang stegte en stor rødspætte til ham til middag, og at jeg var så imponeret over, at den fyldte hele panden, at jeg trygt konstaterede, at den da måtte gøre Far rask. - Jeg husker den søndag, da han døde

på Kjellerup Sygehus. Vi sad i køkkenet, og Mor græd, og Andreas kom ind fra stalden og lagde sig hen over bordet og græd. Han havde vel fået fri fra sin plads hos Johannes Lauritsen, den plads, som Marius siden som 12-årig måtte overtage, så Andreas kunne komme hjem som bestyrer, - han var da knapt 16 år gammel. Jeg husker, da Far blev "sunget ud"; huset var fyldt af mange mennesker, lærer Bredahl sang for, og de sang alle så højt, så jeg følte mig helt ulykkelig derved. Jeg husker, hvor jeg stod. - Aksel og jeg vidste begge, hvad der var sket, og vi talte om det, som man nu kan det i den alder. Og vi voksede op med den bevidsthed, at Far nu var oppe i himlen. Jeg tænkte meget over det, og jeg læste ofte som barn bibelordene på hans gravsten, som Mor havde valgt: "Men Gud ske tak, som giver os sejren ved vor Herre, Jesus Kristus." Og jeg har siden særlig hæftet mig ved ordet "sejren."

Min 5-års fødselsdag faldt kort tid efter min fars død. Andreas havde lavet en mølle til mig ude på fars værksted. Den havde 4 vinger, og på hver af dem sad en fin plade af blik. Den var sat på en hegnspæl og kunne dreje om efter vinden, og den kunne stå i den lave tjørnehæk, der løb langs haven og gårdspladsen. Møllen susede af sted, så det var en lyst. Jeg græd, da dagen var forbi, og jeg var puttet i seng. Jeg var ikke alene. Min bror Aksel og jeg havde vores plads i Fars seng og kunne altid følge med i aftenens forløb i køkken og stue.

Søster på 9 år satte sig ofte ind i stuen og spillede og sang. Ellers snakkede vi os i søvn. Tit fortalte jeg historier for Aksel, taget lige ud af fantasien. Jeg var selv spændt på, hvordan de skulle ende. Jeg slap

tit for at finde slutningen, for ofte var han faldet i søvn forinden. Han tænkte, jeg kunne svare på alt. De voksne talte jo dengang om krisen. "Hvad er "krise" for noget?" spurgte han. Jeg ville ikke røbe min uvidenhed, så jeg sagde: "Det er vist et "vildt dyr." Vilde dyr havde en stor plads i vore fantasier. De og så "den slemm´ mand" var det onde i verden. Det var vi dog ikke så bange for, for vilde dyr var sjældne i vort land, og "den slemm´" havde Gud jo styr på, når vi bare ikke brugte den slemmes rigtige navn. Det ville jo være ligesom at give ham plads.

Jeg var ret frimodig anlagt overfor voksne. Min Mor fortalte, at jeg, da præsten kom på besøg, gik jeg hen og lagde hænderne på hans knæ og sagde: "Fremmet mand! Mor hun bager boller."- Ret tidligt lærte jeg ham at kende. Det var jo ham, der talte i kirken, og han havde jo noget at gøre med det, der var sket med Far, - og fra 6 år var jeg helt klar over, at jeg selv skulle være præst. Moster, som syede kjoler til folk, kunne nok sy en til mig også, og den blev så bestilt i tide. Min bror Aksel viste sig samtidig at være særlig musikalsk. Han sad i gyngestolen og sang de "fromme" sange, som undertiden blev sunget og spillet, når der skete noget i hjemmet om aftenen, og det overraskede alle. I øvrigt kunne han gengive orgeltonerne med sin stemme og sine læber, og før han kom i skole, sad han på orgelbænken og spillede med begge hænder og med de rigtige harmonier, før han kunne noderne. Dermed var vore skæbner bestemt. Vi skulle være præst og organist. Vi havde hjemme en høj buffét i stuen lige over for, hvor orglet stod, og her tog jeg plads med en salmebog i hånden og læste dagens tekster, hvorefter sang og musik fulgte, og skulle der så være indsamling, måtte Mor forlade arbejdet og lægge en seddel på "alteret". Jeg kunne læse, før jeg var 6 år, det havde Store Søster lært mig, og så kom jeg allerede da i skolens 1. klasse og gik der de 3 dage om ugen. Søndag var helligdag, så da gik vi i kirke eller i søndagsskole og legede så resten af dagen. Vi glædede os over, når "de store" havde fri og var hjemme. Svend på 14 år var også ude at "tjene", som vi sagde. Søndagen var altid en fest. Også dengang var der tale om at forandre helligdage, men Aksel sagde, at man da ikke kunne lave om på helligdage. For man kunne jo ikke gøre det sådan, at "det var lige som på en søndag." Søndagens festkarakter – og helligdagens – var noget enestående. Jeg holdt med ham. Og sådan føler vi det stadig. Det kommer der ud af at have børn med i kirke – og i øvrigt af at holde søndagen. – Den havde også på anden måde sit særpræg. Om søndagen fik vi frikadeller til kartoflerne. Til hverdag stod den i 30'erne på saltet flæsk eller æbleskiver. Siden fik vi mange kyllinger, for hønsene skulle hjælpe med at betale købmandsregningen. Og så blev der stegt hanekyllinger til os søndag middag. Vi spiste i køkkenet, men en sommerdag undertiden oppe i lysthuset i haven. - Hvilken fest! Da var det næsten som på en juleaften.

Som vi voksede til, blev der arbejde til os i stald og lade, - der skulle luges på gårdspladsen, - der skulle hakkes roer første og anden og måske tredje gang. - Vi kom tit en tur med i tørvemosen. Det gik med en skumplende vogn 10 km borte. – Og indkørsel og havegange skulle skuffes og rives, - Men vi sørgede også for at tilrettelægge vore lege. Vi byggede gårde af margarinekassetræ. Vi anlagde landbrug i skellet til naboen, såede og høstede, når tid var, havde "køer" i husene, talte med imaginære naboer om voksne emner, - og på loftet indrettede vi butikker - og fabrikker især. Jeg fremstillede tobak i poser. Tørrede blade anvendtes hertil, længe før de voksne fandt på det under krigen. Vi lavede selv møller og tilhørende "maskiner", som vi byggede ud fra vinduerne.

Vindenergien blev flittigt anvendt af os! -. Jeg glemte jo ikke mit fremtidige hverv, så jeg indrettede mig i et hjørne med bøger, et såkaldt "studi". Siden er det blevet sagt, at jeg sad og læste i bibelen og blev gammelklog. Det kan jeg dementere. Det var almindelige fortællinger og Danmarks historie, jeg studerede. Jeg lærte rækken af konger fra Gorm den Gamle til Christian den Tiende og vidste en del om de fleste af dem. Mit

kendskab til Bibelen fik jeg ved at læse i et Nyt testamente, jeg fandt nede i stuen i Fars skrivebord. Jeg sammenlignede de 4 evangeliers fremstilling af Jesu liv, - et ægte teologisk arbejde! –Men jeg blev ikke noget unikum af den grund, jeg var bare lidt for mig selv. Nej, et unikum, det var Aksel med hans musik. Han betjente orglet, når vi var samlet, Marius og jeg spillede violin, Johannes skaffede sig en mandolin. Det hændte, at Svend gik til orglet, dog helst alene. Ellers kom Søster til, og så spillede Aksel på tværfløjte. En dag kom Mor til at tænke på, at hun, mens hun ”gik med” Aksel i maven, havde lært sig noderne og var begyndt at spille med en finger på orglet. Hun tænkte, at det var det, der havde givet Aksel det sjældne gehør! - Det var nok også rigtigt. Nu har man jo indført baby-salmesang i kirkerne, så de små, selv før de bliver født, kan lytte til musik og tidligt få sans for den side af tilværelsen. Igen var vi før vores tid! Jeg havde for resten mit eget lille univers. Jeg havde udpræget sans for poesi. Det havde nok forbindelse med mit religiøse temperament. Jeg var opstemt, når vi sang Grundtvigs salmer i kirken, og Ingemanns dejlige sange. Dengang stod der ikke i salmebogen, hvem der havde skrevet de enkelte salmer. Men jeg fandt ud af det og følte selv, hvordan ”Sjælen af by over stjernerne for”, som Grundtvig synger, ganske som han selv. ”Kirken hun sad i enkestand, sørged for den Enbårne, glemte, at han i gravens land stormede dødens tårne.” Pragtfuldt! Og ”I al sin glans nu stråler solen” var højt prioriteret, især med linjen ”Og yndig risler ved vor fod i engen bæk af livets flod.” Og ”Tusinde døgne, verdslige, søgne, kan de vel ligne én dag af dine, som vi dem nød!”- Nej. Og jeg nød det, også rent kunstnerisk. Hjemme sad jeg ofte ved orglet og bladede i Danmarks melodier. Siden kom Højskolesangbogen jo til, og sangbøgerne fra skolen. Svarende hertil oplevede jeg naturen og dens farver og lysninger som noget nærmest paradisisk. Et par tidlige forelskelser gjorde varige indtryk, - dermed kom også pigernes skønhed ind i min bevidsthed, - og månens skin fortryllede natten. Jeg blev fuldblods romantiker og spillede selv ud som poet, da jeg siden skrev sangbare digte til fester for familie og venner.

Søskende.
Moster med Stinne.

Skoleskift.

Men hov! Bi lidt! Jeg skulle jo på realskole. Svend, der da kom hjem som bestyrer, var ikke imponeret over mine evner som landmand eller over min flid i de sager. Han holdt stærkt på, at jeg skulle lø's. ”Han duer jo ikke til andet!” holdt han på. I al idyllen må det jo ikke glemmes, at vel var vort sprog rent, men vi var ubarmhjertige, når vi talte til og om hinanden! – Mor tog min sag alvorligt. Hun havde sine spekulationer, - hvor skulle pengene til studierne komme fra? Jeg husker, hun tidligt talte med et familiemedlem, der fik et enebarn igennem studierne og fik hjulpet ham til at blive præst. ”Han må nok kunne få hjælp langvejs i forløbet, han har jo ikke sin far!” sagde de. Så gik Mor til realskolelederen, fru Hvass, - og talte min sag, og jeg fik en delvis friplads på Kjellerup Realskole. – Fire år, - så havde jeg mellemskoleeksamen, - ja, og jeg forstod jo, at det var pengene, det gjaldt. Ganske sundt. Jeg måtte så også selv til at arbejde med på økonomien. Jeg var da også nær ved at være i

spidsen i min klasse. Aksel skulle jo også have en uddannelse, for ganske vidst var han kvik til landbruget, men hans evner og lyst gik i anden retning. Marius gjorde gældende, at Aksel også måtte "hjælpes frem", som man sagde. Aksel havde ellers drillet mig meget med realskolen, som for ham var noget meget dumt. Men en dag forstod han, at det i hvert fald ville være en god start for ham selv at få en realeksamen, hvis han skulle til musikken. Og så fulgtes vi ad også der. Vi brød vor sociale tradition. Men vi arbejdede stadig derhjemme, især i ferierne: Tidligt op, måske tage en tørn ude, så ind og vaskes, spise, i tøj og på cyklen og være i Kjellerup kl. 8. Store Søster fulgte med i alt det og var vor gode samtalepartner, når vi fortalte, hvad vi lærte om og oplevede. Det gippede jo nok i hende, men det lod hun sig ikke mærke med. Hun fortalte siden, at Far havde lovet hende, da hun var 8 - 9 år, at hun engang skulle komme på realskole. Han vidste nok, hvad der boede i hende, og ville vel også, at Lillesøster, Stinne, kunne komme med der. Han var en fremsynet mand, der vidste noget om, hvilke muligheder der åbnede sig for piger i den nye tid. Men Far døde jo, - og Svend, som gerne ville være lærer, måtte altså også opgive den vej. - Stinne, døbt Kirstine, var lillesøsteren, - lidt mindreværdsfølelse havde hun nok, - altid denne dygtige storesøster! - som hun dog elskede højt. Hun var nu slet ikke "bagefter", hun var virkelig godt begavet, men lidt "vanskelig", som vi sagde om hende, - men hvor var hun egentlig sød, - når hun altså ikke var slem, for så sad "den slemm' mand" i hendes øvn, - som Mor kunne sige til hende - med opdragende strengthed! - Men sikke et humør, Stinne kunne lægge for dagen, med en latter uden lige, især når hun sad hos Moster, som selv var alle tiders grinebider. Moster var den eneste, for hvem det var naturligt at kæle lidt med os, især med Stinne. Vi var jo altså jyder! -

Stinne (Kirstine)
Med Søren, Karen Margrethe og Ernst.
(Andreas og Esters børn)

Stinne og jeg forstod hinanden godt og var meget fortrolige. Når vi gik i roerne time efter time, hjalp hun mig i min række, når det kneb for mig, for vi skulle jo "snakke" om fremtiden. Vi skulle jo begge engang til København. Det var vi sikre på. Og Lillebæltsbroen var jo lige blevet færdig, så nu kunne man komme til hovedstaden på 4 timer, - en formiddag! Så nær var eventyret nu. Vi havde været der med

skolen, så vi levede højt på det. Engang vi lå og tog kartofler op, - og rodede efter dem med de bare hænder, - gav jeg udtryk for min frustration med at sige: "Jeg ville ønske, jeg sad i rutschebanen ovre i København." Det blev der talt om og grinet ad i lang tid. For hvor var Henry dog noget for sig selv! - det var alle enige om - i al godmodighed, - men han skjulte det jo i hvert fald heller ikke selv.

Til husstanden hørte en hund, der hed Prins. Og han levede op til sit navn, han var alle tiders legekammerat for os to drenge. Han havde godt nok ikke blåt blod i årerne, var nærmest en krydsning af en ubestemmelig sammensætning, men ellers ganske flot og med en blank, brun korthåret pels. Her var der kæleri fra vor side, så det battede, og han nød det. -

Så var der jo Marius og Johannes. Men dem gemmer vi lige lidt. - Mor havde altid øje for andre langt udenfor den almindelige horisont. Der skulle gives penge til hedningerne - og hun støttede i lang tid et

hjem for alkoholikere. Så forfærdeligt det end var med sådanne folk, - de var jo mennesker som vi -, kunne de bare få det godt og måske komme videre i livet, så måtte man da hjælpe dem til det! Og børnene i København, de led jo nød. Det vidste hun, skønt hun var "venstremand" og ikke særlig arbejdervenlig. Jo, hun ville godt have en lille pige fra København i sommerferien. Og så kom Sonja! En sød og sjov pige på vores alder, - og som vi kunne lege! - Da der var gået nogle dage, tøede hun op og gik ind i familien med træsko på. Vi spillede bold, og vi byggede huler på høloftet og legede alle mulige selskabslege, når vi kunne få et par andre med: "Hvad mener du om x?" Hun gik med i marken, når vi passede dyrene. - Og så blev hun sparket af hesten Musse, som uddelte spark, når hun blev sur, og det blev hun let. Hun ramte Sonja lige på hagen, og tøsene løb skrigende hjem, Svend efter hende, og Mor tog sig pænt af hende. På en eller anden måde fik man hurtigt fat på chaufføren, og så gik det derud af. Og nu viste Mor, at hun kunne være rigtig kærlig i mer end en forstand. Hun sad med hende i armene, mens hun så, at bilen tog en fart på 100 km i timen ad de snoede grusveje til Vinderslev og videre ad chausséen til Kjellerup Sygehus, hvor hun fik pigen indlagt - og hun fik hurtigt et beroligende brev af sted til Sonja's forældre. Sonja kom snart hjem igen - til høloftet og "trykkeriet", som toiletet hed på københavnsk, - og hvor var det tomt, da hun rejste, men hun kom jo igen de næste år. Jeg husker en søndag aften, vi alle sammen tog ned i Missionshuset. Og Sonja var med. Solen skinnede ind fra vest og lagde et guldskeer over alt, mens vi sang Grundtvigs måske mest poetiske digt: "Der er en vej, som verden ikke kender", fyldt af de smukkeste naturbilleder af hav og bjerge og skove og solsprængte skyer, hvormed han skildrer den gode vej, vi færdes på, når vi går på Jesu ord. - Endnu et glimt fra barndommens trylleri: Stinne havde en sangstemme så klar og stærk, og hun sang sig tit glad gennem meget arbejde, som hun ikke yndede. Det lyder i mine øren endnu. Det var sange, der passede min smag. Der var en af Svend Rehling, københavnerpræsten, der fulgte efter Olfert Ricard:

"Nu er rugen gul og gylden, nu er engen god og grøn, og de muntre lærker synger i det blå.
Det gør godt at slukke tørsten i en dyb og dejlig brønd, og at køle sine hænder i en å.
Og vi synger, mens vi plukker af det grønne bølgeløv, og vi fletter Danmarks sommer i vor hat."

Den var nok nærmest pigelig i sprogtonen, men netop derfor var den smuk! - sunget også af Sonja, - "når vi hjemad fra marken gik."

Og så sangene fra Skolen, - som den fra "Elverhøj", som Stinne sang:

"Nu lider dagen så jævnt og trindt, højt månen står over Stevns klint.
Stjernerne finkle snart på det dunkle, mens smykket til højtiden aftenen står.
Freja vil spinde sit gule hår, vejen vi finde til bryllupsgård." -

Så var det så romantisk, som vi kunne forestille os "Elverhøj." - Men tænk, at vi kunne "glemme" Sonja!

Kjellerup Realskole.

Det var en streng skole, men den var meget elevvenlig, om man så må sige. Det var os, hver enkelt, det gjaldt. Der blev gjort alt for, at vi fik fat på stoffet. Ganske vist skulle vi arbejde meget hjemme, men vi fik en grundig direkte undervisning, og vi mærkede, hvor betydningsfuld selve den personlige indlæring er for paratviden. Jeg tror, det ville være løsningen på mange problemer, hvis det stod mere klart for politikere og pædagoger i dag. Når man ser og hører, hvad folk i dag ikke ved, og hvad de kludrer i i dag i spørgeprogrammer i TV, så tænker man sit. Det er skolernes svaghed i dag. Hvad må man ikke mene, når man hører, at der kun undervises 10 -13 timer om ugen! - på seminarierne! Ordet pædagogik betyder, at man tager drengen ved hånden og fører ham (pais ago på græsk). Det er nok det, der mangler. Det er derfor vi er tilbage i Pisa-undersøgelserne.

Vi havde frk. Nørvig til dansk, siden fru Hvass. Vi lærte så megen grammatik, at det hjalp os, da vi senere skulle lære flere sprog. - Terpe? Ja, noget skulle terpes ind, og det gav tilfredsstillelse, når man vidste, at det og det kunne man, - det var lært! - Og vi lærte måske lidt for meget udenad. Men jeg glæder mig endnu, hver gang jeg husker noget smukt eller værdifuldt fra den tid, og "computeren" heroppe ikke hele tiden skulle opdateres. Så havde man redskaberne til at udvide ens viden livet igennem. Fru Hvass lærte os at forstå litteratur. - Lærer Thopp-Jørgensen talte med os om fysikkens grundbegreber og åbnede op for atomteorien, som dengang var helt ny, - og det var det præcise udtryk, han ville have, når vi blev hørt, derfor gentog han gerne sætninger med vægt i stemmen. Pædagog, det var han til fingerspidserne. Når noget var galt med os, kunne han - med korte tavshedsperioder - indprente os ordentlig opførsel og overveje forholdet mellem at tænke og tale og handle, så vi sad tavse under hans stærke blik, - og så var han interessant og morsom ind imellem, meget afholdt! - Lærer Pihl var en venlig mand, men han gik ikke af vejen for at smække en på kassen på en, der var langt større end han selv, og komme godt fra det, - og så var han fodboldentusiast! - I religionstimerne, hvor vi var to klasser sammen, skulle jeg synge for og lære de andre salmerne. Han vidste, at jeg kunne dem, og bad mig bare synge for. - Tænk, at jeg kunne "glemme" ham! - han boede ellers i mange år i mit nabosogn. Lærer Juergensen lærte os de tyske remser, så de sad, og lærte os friske tyske sange. Og så var han selskabsmand tillige, - det var ham, pigerne var vilde med at danse med til julefesten. Frk. Find var egentlig af samme gode slags som de andre, men af en eller anden grund ikke lige min type. Jeg ville så gerne, om jeg dengang havde haft mere sans for at kende blomster og planter ved navn, - det ville have glædet mig i dag. Bare hun havde været lidt mindre faglig! Hun syntes til gengæld, jeg var uopmærksom i hendes timer. Ja, nogen fejl havde jeg i hvert fald. Til gengæld havde jeg frk. Nørvigs anerkendelse i engelsk udtale og i dansk. Jeg elskede jo litteratur. Hun kunne ellers være meget streng, men også humoristisk og charmerende. Engang havde vi i frikvarteret lavet sjov med "Ved toldboden steg en matros i land". "Hans hår de vare så stride, de havde ej set en redekam i mange Herrens tide," deklamerede vi i frikvarteret. Jeg er næsten sikker på, hun sad i lærerværelset og morede sig. Men - o, ve'! Da vi kom ind, fik vi et møgfald: - at vi kunne finde på at "radbrække" et så alvorligt og gribende digt om en sømands kærlighed til Dannebrog, da han oplevede, at englænderne havde taget vore skibe i Københavns havn i 1807! - Christian Overgaard, søn af præsten, der døbte mig, - min ven, som jeg søgte at nå op til på alle måder, - han havde ingen fejl! "Grundig" var det sikre vidnesbyrd, han fik af hende i karakterbogen. Vi kappedes om hendes gunst. Jeg vandt den, da vi skulle opføre et stykke, der hed "Den engelske kaptajn", og jeg dryssede vittigheder om "admiralprøven" i stedet for "generalprøven" (der var en admiral i stykket) - og "kilo-vat" under forberedelserne. "Er han altid sådan?" smiskede hun til Christian? - jo vist var jeg i kridthuset hos den højt respekterede. Men han var det endnu mere i timerne, - den altid foretrukne.

Han var min gode ven, som jeg kunne tale med i timevis på vandringer rundt om på egnen, i Hinge og i Kjellerup, hvor de lejede sig ind om vinteren og siden varigt flyttede til. De første år kappedes vi også om ug'er til vore eksamener. Da det siden blev til ug- minusser, måtte jeg stå skoleret for min Mor. Det måtte jeg også, da jeg en enkelt gang fik skældud af læreren. Jeg havde for sjov sparket til en kammerat i sangtimen, hvor vi også var to klasser sammen, og fået tilbudt en time ekstra om eftermiddagen. Så var det værst at komme hjem, - jeg havde jo en bror, der oplevede affæren, og han fortalte det hjemme, - men det var da helt i orden fra min side, - for selvfølgelig skulle en sådan sag for den øverste (eller næstøverste) domstol. Så det tog jeg med. Mor var dog ellers god og elskelig, når hun talte alvorligt til mig. Da jeg en nat sad og læste til eksamen til kl. hen ved 3, var hun både stolt og bekymret for mig. Christian blev min ven for livet, men travlhed og forskellige vilkår gjorde, at vi ikke sås så ofte, som vi gerne ville. Han var præst i mange år i Vedersø, nr. 3 efter Kaj Munk. Hans tvillingbror, Jakob, var alle tiders sjove kammerat. Han blev læge, for, som han sagde: "Ja, Christian vil jo studere te-o-luk-i, så vil jeg studere te-o-luk-op". De to var fælles om at spille mesterligt fodbold. - Æret være deres minde! Ja, deres allesammens!

Søster og Stinne med Klovborg-
pigerne.

Søster og Stinne fik engang besøg af "gamle" piger, de engang havde passet, hvor de tjente.

Konfirmation.

Konfirmanden på sin
plads
73 år efter.

Foto: Kai Jørgensen.

Jeg blev konfirmeret med kammerater fra Vinderslev og Jakob og Christian fra Kjellerup den 3. oktober 1937 i Vinderslev kirke. Jeg stod forrest i flokken, fordi jeg var ældst – og dreng. Mit skoleskift havde sat mig tilbage – eller rettere frem - foran de andre - i alder. Jeg cyklede fra Fuglemose til Hinge og derfra sammen med Jakob og Christian til skolen i Kjellerup. Og hvilken undervisning! Præsten talte selv senere om vore forventningsfulde ansigter som hans inspiration. Den var altså gensidig. Han hed Michael Harboe. Han havde været præst i Silkeborg og var nu præst i Hinge og Vinderslev. I Silkeborg var han efter Carl Hermansens erindringer "en stivstikker." Var han det, skyldtes det nok det store arbejdspress, hans ungdom og hans næsten alt for store iver. Her var han også ivrig: "Har du bandet?" spurgte han os. Ikke engang Christian og jeg kunne sige os fri. Og så gennemgik han ederne i al deres afskrækkende gru. Men morsom var han også. Han tegnede to store fødder og sendte papiret omkring. "Hvad er det?" spurgte han os. Ingen kunne regne ud, hvor han ville hen. "Det er da "enkens

søn fra Nain" ("fra neden" på Jysk). Så var vi oplagt til at gennemgå teksten her om .- Han var nok klar over, hvad vi "studerende" ville blive udsat for, så han gennemgik skabelsesberetningen med klog understregning af, at det i alle tilfælde var Gud, der havde skabt alt, hvor lang tid han så har brugt derpå efter vor målestok, da: "En dag for ham er som tusinde år." Og: "Nogle vil sige os, at alt liv er blevet til fra en eneste levende celle. Men hvor kommer den så fra?"-

Det var i den befolknings kultur dristige tanker, men befriende! En spørgsmålsaften lød det: "Hvordan tør David i sine salmer bede om hævn over sine fjender?" "- Jo," sagde præsten, "David havde jo ikke hørt ham, der bad for sine fjender: "Fader, forlad dem det, for de ved ikke, hvad de gør!"- Bibelen var jo ikke bare en "god" bog. Den er også en historisk fortløbende fortælling. Det var endnu ikke helt sivet ind i bevidsthederne. Og himmelrummet havde jo nok åbnet sig i hele sin dybde for folk, - men var Gud også klodernes Gud? – Søster sagde herom: "Gud er større, end vi tror."- Mit konfirmationsord blev: "Gud, som jeg tilhører, og som jeg også tjener." Godt til en vordende præst. Og så var der overhøring. Jakob gav et fint svar på, hvor vi altid skulle finde vor plads i livet: - - "Ved korsets fod!"- Pastor Harbo sagde glad ja og sluttede der. Vi havde bestået! -

Der var fest hjemme. Jeg fik et armbåndsur og i alt ca. 150 kr. – Soveværelset var ryddet totalt og lavet til spisestue, de andre stuer var reserveret til gæsterne mellem måltiderne. Moster var med i køkkenet. Jeg nød at være midtpunkt og at have helt fri. Jeg sov i loftskammeret. Hvor Mor og Aksel puttede sig, husker jeg ikke.

Harbo havde en vits: "Jeg skulle nok have været præst i Harboøre. Der ville man nok låne Harbo øre." Jeg besøgte ham som ung præst sammen med min kone Karen på et plejehjem i Gern. Han mente, han kunne vente noget godt af mig. Jeg havde haft godt rede på tingene, da jeg var under hans vinger. Men i årene derefter blev det sværere. Af forskellige grunde var jeg blevet bange for at dø som ung og således være uden fremtid! – Det skyldtes også religiøse problemer. Herom lidt senere! - Men her er Harbo's sidste bon-mot: Søndagen efter 9. april 1940 prædikede han som alle andre præster i landet over Jesu afskedsord: "Jeres hjerter må ikke forfærdes, tro på Gud og tro på mig." Jeg husker den gudstjeneste, men ikke selve hans tale. Derimod husker jeg, hvad han sagde søndagen efter, at Hitler havde angrebet Rusland. Da lød det: "Lad så den ene Satan slå den anden ihjel!"

Som årene gik.

30'ernes politiske begivenheder gav uro i befolkningen. Hitlers magtovertagelse og fremfærd skabte direkte ængstelse hos mange. Men ikke så få følte, præget af krisen og kommunisternes truende fremgang, at det nok var en stærk mand, der skulle til for at løse problemerne. Unge mennesker tog stilling for nazismen, og et bondeoprør med det fordringsfulde navn, Landbrugernes Sammenslutning (LS), havde sympati for Hitlers genopbygning af Tyskland. Samtidig chokerede Staunings overvældende valgsejr under mottoet "Stauning eller Kaos" landmændene og de handlende. Jeg husker Mors chok-reaktion, da Marius en aften i 1932 kom hjem og råbte: "Stauning bliver siddende!" Hvordan nu med krisen i landbruget? Men så kom jo kanslergade-forliget. På realskolen fulgte vi spændt begivenhederne. I 1936 havde Christian siddet oppe på valgnatten og mødte mig med ordene: "Venstre tabte, så det raslede, over hele landet." Christian og jeg holdt valgtaler for drengene i vores klasse, stående på bænkene oppe på markedspladsen; jeg fik stort bifald, for jeg talte for Venstre. Ellers holdt vi med Franco i den spanske borgerkrig. En af de pudsige ældre mænd, der strejfedes om på gaderne i byen, lancerede denne: "Det er grow, som de slåse i Madri'!" – som blev et helt valgprog mellem os. –

Men på realskolen gik det roligt. Vi samlede hver dag til morgensang i det store klasseværelse, - skønt! - især ved juletid, når lysene i kransen spredte morgenmørket, og salmerne stemte sindene til Jul. Og efter Jul sang Thopp-Jørgensen for med mandig følsomhed: "Lille hvide vintergæk, står du der og ler? Kan du le, når vinterkulden knuger, og det sner!" - og "Sorte Stær på grene, hvad kan du dog mene, når du synger midt i is og sne!" - Forårslængsel og håb blev sunget ind i en. Smukkeste var vel M. Rosings:

"Jeg har båret lærkens vinge" med disse strofer:

"Når jeg frem med hævet pande syngende i mørket går,
ved jeg, at i dødens lande springer atter ud en vår."

Der var også en anden sang, som betog mig med sin tros-optimisme. Slutningen lød:

"Jeg tror på den evige, kærlige Gud, fra hvem vi gik ud,
til hvem vi skal komme tilbage!
Jeg tror, at Guds himmel skal blive så fuld,
at djævelen ærgrer sig sort under muld,
men ingen vil høre hans klage."

Vi sang også en af Henrik Pontoppidan! – med slutverset:

"Nej, - bank kun trøstig på himlens borg, Guds engle små den oplader,
de tager din byrde, din angst, din sorg og fører dig ind til Gud Fader."

Ellers var det de nationalt betonedede sange, lærer Thopp sang med os - til violinspil:

"Hør, det kalder i vort sind,
for vort fremtidsmaal, det høje, træder nu i kamp vi ind,
vi vil fremad iblandt dem, der vil værge om vort hjem,
der ej viger og ej higer blot, men stiger
mod den Thopp! – hvor i trop vi skal op."

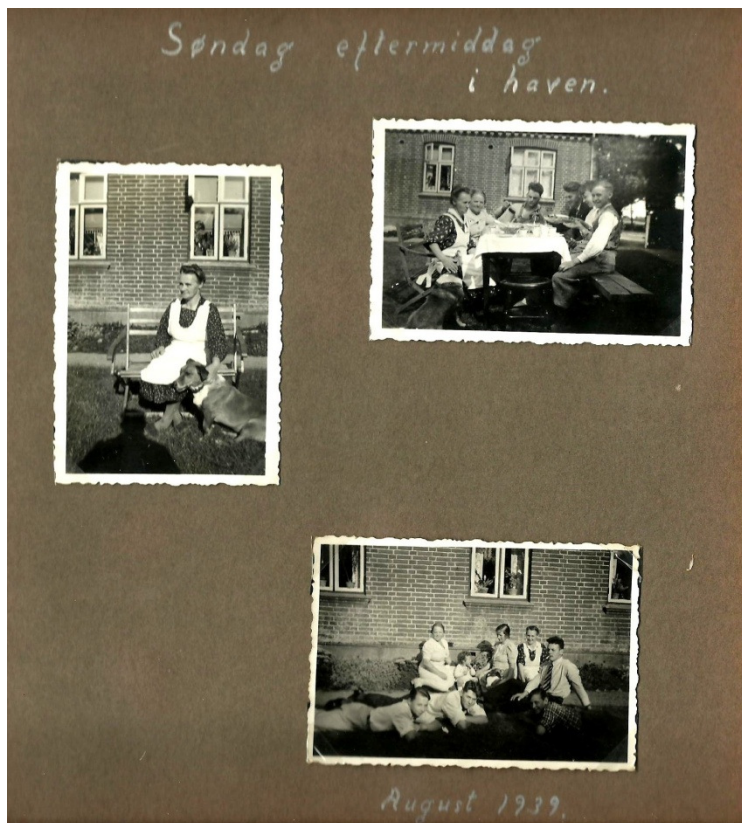
Og om Dannebrog:

"Vift til os kækt og frejdigt mod – og tro, som vakler ej,
vink frem enhver, som følger dig ad pligtens lige vej."

"Vi sværger dig, ihvor vi går, at trænges, hvis du trues, til værn omkring din vår."

Sådan sang man i 30'erne i skolen. Mon ikke sådanne vers har nynet i manges sind, når de i årene derefter satte livet på spil i kamp for det, vi lever på endnu i dag.

Realskolen gav os både et livssyn og en forståelse af, at verden venter på os. -
Mor var glad for, som hun sagde om fru Hvass, - at hun "tog Gud med", når hun talte ved årets dimissionsfest.

Søndag eftermiddag i haven.
Mor med Prins.

"Det med Gud."

Sådan stod der på et skilt, en af mine studiekammerater bar på sin trøje ved et friluftsmøde i Søndermarken. Det kan passende stå som overskrift over følgende: Det med Gud var den vigtigste relation i min barndom, ikke på

grund af min fars tidlige død, men fordi det bare var det fundament, far og mor levede på. Der var flere generationers liv og holdninger gået forud. Herom fortalte jeg i slægtshistorien. Jeg havde en klar bevidsthed om, hvad daglig bøn og hvad gudstjeneste i kirken betød, - både det personlige forhold og den fælles værdi, der ligger i troen, salmesangens storhed og forkyndelsens nødvendighed for at forstå, hvad livet drejede sig om. Det gav mig kaldet til at blive præst. Men problematisk var det alligevel. Der var en sommeraften, - det var, mens far endnu levede, - jeg var vel dengang kun 4 år. Det tordnede og lynede. Far og mor sad ved det store vindue i køkkenet og så ud i gården. Der lå laden med kornet, - og huset med dyrene - og møllen med de 5 store vinger, der ragede højt op. De tænkte vel på alt det. Jeg var bare angst for det forfærdelige, der var over os, og krummede mig sammen på gulvet. "Gud passer på os", sagde mor. Jeg spurgte, om det så ikke kunne "slå ned". - Jo, det kunne det godt. - Men var vi så ikke lige vidt?! - Nej, for Gud var vel streng, men man kunne tale med ham - om alt! Og det gjorde jeg. I bønnen var jeg tryk ved ham. Men hvad, når det gjaldt at "komme i himlen"? Gud kunne tilgive, og det gjorde han, blot man bad ham om det. Men krævedes der alligevel ikke noget mere? - en omvendelse! - Man hørte om omvendelser. Hvornår blev det ens tur? - og hvordan kunne det ske? Jeg turde ikke spørge, selv da jeg blev i voksenalderen? - Men hvis jeg nu ikke nåede det?! - hvad så? - Usikkerheden sad i mig i de unge år. Jeg fik ikke hjælp her, for det var jo noget, der skulle komme helt, som det meldte sig for en. Ved missionsmøderne blev der lagt et vist pres på os unge, følte vi. Mange fik lejlighed til at tale det igennem ved sommer- og vinterlejre. Men det havde jeg jo ikke tid til at være med i. At det alligevel klarede sig for mig, kunne jeg glæde mig over, men den store trykthed, jeg havde ventet ville komme, følte jeg kun en enkelt gang. Den store religiøse oplevelse havde jeg ikke forudsætninger for, - netop fordi jeg jo levede i troen i forvejen. - Omvendelse? - nej, ikke lige det ord! - Afklaring var bedre. Da jeg endelig kunne tale med mor om det og nævnte, at jeg let igen kunne komme i tvivl om mit gudsforhold, sagde hun: "Så kom til Gud med det igen!" - Og det er jo hele sagen. - Nu kunne jeg resten af livet holde mig til, at gudsforholdet beroede på, at jeg i dåben havde fået det givet, og ikke på mine egne tvivlsomme fornemmelser.

Mor talte ikke meget om de ting – med os. Nok mere med Gud selv om os. Vi lagde mærke til, at hun tog lang tid til sin aftenbøn. På vort spørgsmål hvorfor, svarede hun, at der jo var så mange, hun skulle tænke på. Men der blev sagt meget uden ord. Den første tid, da jeg gik til skolen i Kjellerup over marker og stier, fulgte Mor mig ud til markleddet og blev stående lidt der og så efter mig. Jeg lagde mærke til det, men vinkede ikke tilbage. Jeg spurgte aldrig hvorfor. Vi tænkte nok vort - hver for sig. Hun viste i hvert fald dermed, at hun ville følge mig på vejen så langt, hun kunne.

Hjemmet i Fuglemose.

Mens vi er ved det: En vinteraften efter et missionsmøde gik Mor og Stinne og jeg hjem. Stinne græd og var helt ulykkelig. Hun var vel 13 år dengang. Intet kunne hjælpe. Oplevelsen af Guds riges virkelighed havde ramt hendes åbne ungpigesind, - som en

snebold, der går gennem en rude.- Mor tog det trods alt roligt. "Mon hun da har været så slem?", smilte Mor, da hun sagde "God Nat!" til mig, - vel sagtens, som hun plejede, - jeg husker det ikke - med at lægge sin hånd velsignende på min pande. Men næste dag blev Stinne – jeg tror af Moster - ledsaget ned til pastor Harbo i Hinge. – Og hun kom glad hjem. Det måtte være rygtedes i skolen i Vinderslev, at der var sket noget med hende. Efter middagsfrikvarteret stillede nogle store drenge sig i vejen for hende ved yderdøren ind til andenlærerens skolestue. Jeg så, hvordan hun trak frakken tæt omkring sig og masede sig igennem. Hun havde genvundet sit humør og sin ukuelige vilje. Hvad hun gik ind for, skete med 100 procent, - og sådan blev det med Stinne - med mindre kursændringer - resten af hendes liv.

Fodnote 2.

Jeg glemmer at fortælle om årene i Vinderslev Skole. Første skoledag gik jeg alene den lange vej, men kom op at køre med mælkekusken. Søster skulle tage sig af mig, når vi skulle ind. Det var et stort lyst rum, vi kom ind i, og der var lyst på anden måde, førstelærer Bredahls fortælling af bibelhistorien var spændende. Jeg fortalte hjemme om skabelsen. Det var jo det første, vi hørte om. Skolen, kirken og missionshuset lå på række, og det var det samme, der blev sagt alle 3 steder. Lærer Bredahl sang for både i kirken og i skolestuen. Hans kone hørte til valgmenigheden, som var grundtvigsk, og hans børn blev så konfirmeret der. Han underviste særlig i de 10 bud, grundigt og med vægtlægning på gudsbilledet, - Guds "egenskaber". Og om, hvordan vi skulle leve. Søndagsskolen var dog mere direkte i forkyndelsen. Johannes Laursen lagde os på sinde, at Gud altid ville "tage sig af os." Jeg fik den glæde at tale over ham ved hans begravelse og kunne fortælle, at det var de små blomster på vejen, han plukkede i sin forkyndelse. Smeden kunne fortælle historier fra hele verden, - det var godt nok særlig spændende – og han lagde os meget på sinde, at vi altid holdt os til Gud. Så var begge sider lagt hen til os. I skolen lærte vi mange gode sange, læste og hørte eventyr, fik solid undervisning i historie og dansk, og lærte at skrive pænt; vi hørte Aladdin i radioen inde hos Bredahl og lærte Bjørnstjerne Bjørnson og grønlandsfarerne og de opdagelsesrejsende at kende. Legen i frikvartererne var mere barsk, end jeg rigtig brød mig om. Jeg stod tit og fulgte de vilde foretagender med undrende øjne. "Det er sært, vi må", sagde de selv, når de balancerede på et rækværk og faldt ned på stribe. Pigerne legede "ingefær og peberrod" i stilige cirkler. Men når man legede politi og røvere, måtte alle være med. Det

foregik over hele legepladsen, og så var der ikke plads til andet, heller ikke til at stå og se på. 4 – 5 af de værste fangede os andre ind. Vi blev puttet ind i smøgen mellem skolen og kirkegårds-muren og blev strengt bevogtet, men når vi var mange nok, brød vi igennem, og så blev der banket på rygstykkerne, så det dunkede som benzin-motorer i højfrekvens. Søster tog ivrig del i alt det. Hun kunne være lidt af en "drengetøs", når hun nu alligevel ikke kunne komme til at lege pænt. Ingen kom til skade, mærkeligt nok. Heller ikke, når man balancerede på kirkegårds-muren, der skrånede til begge sider og næsten ikke var til at stå fast på. Jeg skulle nok dy mig. Jeg var for tyk og for kalveknæet til at udsætte mig for de farer. - Vi havde det i almindelighed godt med hinanden, men selvfølgelig kunne der ske, at en blev "mulet" eller nedgjort, men det var sjældent, at det ramte de samme, og det blev næsten aldrig "sagt te æ dægn", selvom det var en almindelig trussel fra flæbende unger.

Det åndelige miljø.

En ting, jeg opdagede i skolen, var, at vi var to slags mennesker i sognet, de, der gik i missionshuset, og de, der hørte til i forsamlingshuset. Det var bare sådan - og der blev også tit ballade, når linjerne endelig skulle trækkes op. De, der gik "til bal", kaldte vi dem, der hørte til valgmenigheden. Når der var generalforsamling i de forskellige fælles foreninger, ved vandværket eller sygekassen, tog man undertiden et rask verbalt slagsmål med tydelige insinuationer fra begge sider. De voksne havde jo også "leget", da de gik i skole! - Men alvoren blev der nu ikke lagt skjul på. Og dog stod de sammen, når det gjaldt, - man kom fredeligt sammen til familiefester og stedlige kaffegilder. - Jeg tror, der var oprigtig kristen tro på begge sider, man var blot uenig om, hvad troen forpligtede til. Men missionens folk forstod ikke, at kortspil, druk og dans kunne forliges med alvorlig kristendom. Forsamlingshuset måtte ikke have udsækning, men ved natlige "udskejelser" i forbindelse med baller kom man med de våde varer og fandt steder, hvor de kunne indtages i "fred og ro". Byen bar undertiden mærker efter det den følgende dag. Man kunne nok forstå Indre Missions folk i den sag. Det var jo ikke let at forbinde noget sådant med Grundtvig.

Fodnote 3.

I begyndelsen af århundredet havde pastor Overgaard holdt aftengudstjenester i kirken og indbød til samvær i missionshuset bagefter. I "Hjemlig og trosliv" (Steenwinkel) fortælles om de dage, da brydningerne fandt sted. Så sang de i missionshuset: "Kom I kære, kom at skue frelseren på Golgata." Og "de kære" var virkelig alle de andre, som de gerne ville have "indenfor" i enhver henseende. Det var blot ikke alle de kære, der tog imod indbydelsen. De dannede valgmenighed sammen med ligesindede i Hørup (Kjellerup) og Levring sogne. - Men pastor Overgaard plejede ved disse lejligheder at gå tidligt hjem fra møderne til Hinge præstegård, en mils vej, i al slags vintervejr. Det var nok ikke godt for hans astma, som han til sidst måtte til København med, hvor han måtte opholde sig i særlige luftrum for at få vejtrækningen i orden igen, - det var den tids behandling af sygdommen. Han døde tidligt fra sin hustru og fra Christian og Jakob, som han forinden havde bygget en villa til i bakkerne ved Hinge sø, hvor jeg siden oplevede mange skønne dage sammen med dem. - Efter 5. maj 1945, som blev fejret dagen efter i kirken, pyntet med blomster som aldrig før, holdt man dog en fælles frihedsfest hos den grundtvigske gårdejer Peter Hvam i hans store lade, - men enkelte skumlede om, at det var "Jakobs blakkede får" (fra bibelhistorien om Jakob hos Laban), der var samlet der. Vanens magt kan være stærk i åndelige sammenhænge!

Men barndommens umiddelbare glæde overtrumfede alle problemer, og tit sang det i mig:

"O, hvor jeg er glad i dag! - bøgen hejset har sit flag
over alle strande.

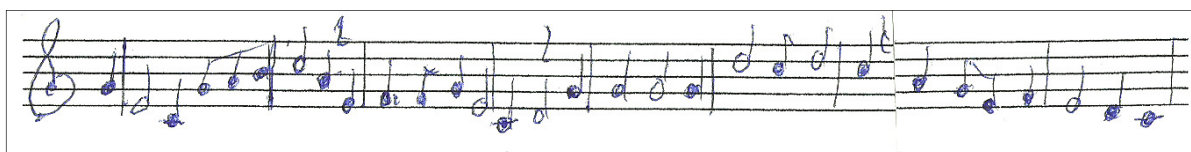
Svalen hviner gennem luft, - der er sang og lys og duft
over Danmarks lande." (M. Rosing).

Til slut denne sang, som Thopp – J. lærte os:

Nu kimer klokkerne sammen til orgelets julebrus,
nu flammer arneluen i fattigst kristenhus.

Så festligt stjernerne skinner hen over den hvide sne,
end bedre lys dog tindre, hvor barneøjne le.

Ja, himlen sænkes mod jorden, og hjerterne løftes til Gud,
mens julebudet toner med fred over verden ud.

Melodien, som Thopp brugte, har jeg fundet på violinen, jeg har tegnet den ind, og Richard har skannet tegningen. Men jeg er ikke professionel, hvad nodeskrivning angår, så der er fulgt et par ”unoder” med! -

”Julen derhjemme – hos Moder engang .”

”Julen er for mindet det mest bevægende fra barndomstiden. Glæden, stemningen var også for os helt overvældende. Jeg husker kun en enkelt gang som helt lille, at jeg gik i sne ind imod juleaften. I 30’erne var der regn og tåge hver jul, og skyer tillod ikke, at stjernernes lys fortryllede natten. ”Lyst det er at se derpå”, - ja, det lyse måtte vi så tænke os til! - Men julens indhold, Jesus, der fødtes en nat i en stald og lagt i en krybbe dengang, da verden ”henlå i fred”, fyldte sammen med alle de skønne forberedelser de undrende barnesind. Jeg mener svagt at kunne erindre en julestorm i 1927, - suset derude omkring møllen, - det må have været den juleaften, jeg fik en krydsfiner-figur af en garder med bjørneskindshue og med bevægelige arme og ben. Det har altså været kort tid før Fars død. En hest i træ, en julegave fra et af mine første år, står endnu øverst på min reol og minder mig om barnets hengivenhed for kønne små ting, der bliver lagt i dets omsorgsfulde hænder.

Nogle år efter, - jeg var nok 8 år – fandt jeg juleaftensdags morgen i mit julehumør på, at jeg skulle danse med Aksel hen over køkkengulvet. Jeg tog om ham (hvorfra i alverden vidste jeg, hvordan man skulle gøre det?). - Men vi faldt over hinanden, og han slog sig bevidstløs mod stuedøren. Han blev hurtigt kaldt til live igen, men chok’et blev siddende i mig. Jeg blev meget stille, og endnu juleaften sad jeg på en stol, mens julens herlighed gik gennem stuerne, men den og mors forståelse og omsorg holdt mit humør oppe. Ellers oplevede vi tit Lillejuledag, som vi kaldte den, som forfærdelig lang. For at bøde på det fandt vi på, at vi i tiden før ville tegne en mængde tegninger, som vi så skulle vise hinanden, når dagen kom, - et hemmelighedskræmmeri, som jo faldt helt i tråd med julens væsen. Mærkelige fænomener som fantasifulde motorer kom på tegnebrættet og fik hidtil ukendte navne. Jeg husker i hvert fald en jul, hvor det fungerede.- Siden hen blev dagen meget travl for os. Vi fik del i opgaverne, der skulle løses. Roer skulle køres ind fra kulen, omgivelserne skulle pyntes op, vinduerne i udhusene skulle vaskes. Der skulle renses hos hønsene, og knive og gafler skulle have en omgang med smergellærred. Men kl. 4 stod vi på den fine trappe foran huset og lyttede, når kirkeklokkerne kimedede Julen ind. Vi kunne ikke se kirken, så meget des mere mystisk og højtidsfuldt lød tonerne i luften, og så var julen inde. Julen sænkede sig. Den var overalt. Den hvilede som en stor baldakin over landet. Den

bruste gennem sindet som en salig virkelighed. Det var som en søndag, dog noget meget mer. Det var ikke udsigten til gaver eller andet, der gjorde det. Det var blot en stjernestund. Og mens mørket faldt på, gjorde vi os i stand. Vi skulle jo være pæne, også i tøjet. I Køkkenet arbejdede Mor og søstrene, i stuen dækkedes festbordet, og endelig samledes vi. Et par af de store drenge måtte blive i deres pladser, hvor de tjente, og holde juleaften der. De skulle jo tage del i det arbejde, som landbolivet krævede, også en sådan aften, - men vor lille kreds derhjemme samledes "med stille sind", men med et stort humør. - Der blev normalt ikke holdt gudstjeneste juleaften hos os. Julen fejredes i kirken Juledag med masser af mennesker - , men engang, vistnok fordi juleaften var en søndag, skete det alligevel, og vi fik det ordnet sådan, at nogle af os kom med, - kirken lå der, og det lyste ud af vinduerne, - og så gik snakken ved bordet bagefter om den oplevelse: "Nai - -, der kom en hat op ad kirkegulvet, den var - -", og vi lo, - en hat, der gik op gennem kirken! -, det ville vi andre også gerne have set. - Og så var det spændende, hvem der fik mandelen og gaven, der fulgte med. - Nej, for det blev Stinne, der fik den, 3, jeg tror 4 år i træk, og der var ikke noget pjat med det. Mor lavede ikke fup. Det vidste vi bare, at hun aldrig ville gøre. Og vi undte da gerne Stinne mandelen hver gang. Det var da også bare sjovt, når hun sad der og genert triumferende holdt den frem. Ja, og menuen, - den stod på ribbensteg med sprød svær og alt tilbehør – og ris a' la mande.

Efter "middagen" skulle der ryddes ud og vaskes op, ikke noget med at stille hen til dagen efter - og ødelægge Juledag! - Atter travlhed. Og ganske vist var køer og svin fodret, men der skulle jo også malkes. To af os måtte i det gamle tøj igen og med jul i tankerne skulle alt her ordnes, mælken sies og bringes til afkøling, - og så ind og vaskes og i stadsen igen, - og nu sad Søster ved stueorglet, hvis hun ikke allerede var inde sammen med Mor og tænde juletræet, som stod og var pyntet fra dagen i forvejen i den "pæne stue". Døren derind havde nu ikke været låst. Men tanken om at lukke den op kunne ikke falde nogen af os ind. Der var jo også et nøglehul, som lige kunne tilfredsstillende den værste nysgerrighed. - Var der mon ikke en pakke i sofaen, der kunne ligne noget, vi havde ønsket, f. eks. et byggesæt?! - Så åbnedes døren. Juletræet tonede frem – "med lys som fugle på kviste", med "Jakobstiger", som vi selv havde været med til at lave, - lange fine papirstrimler, kunstfærdigt klippet i hundrede små trappetrin, nu hvilende på grantræets fuldbårne grene fra gulv til loft, næsten, - for der var mange, mange dejlige ting, der skulle være plads til, stjerner og kors, kræmmerhuse med malede sider, trommer, kugler - og lysholdere, der bar snoede stearinlys i farverne rød og hvid, - og frem for alt dannebrogsguirlander i bølger hele vejen rundt på træet, - og alt var overtrukket med "fehår", der for øjet tegnede koncentriske cirkler omkring hvert af de tændte lys, - og så den store stjerne øverst oppe, der mindede om den, "der stod ved Betlehem." Nu tog vi hinanden i hånden, kredsen nåede hele vejen omkring træet, og vi gik stille og sang til orglets toner de dejligste salmer, vi alle kender, og vi tænkte ikke mere på gaver, endsige på at holde op med sangen. Det var jo bogstavelig talt stjernestunden! – Stjernen over Bethlehem lyste jo nu over os. - Jeg så ind i lysvældet, ind til træets ranke stamme, der bar det hele - Det var så mærkeligt: Lige netop nu var det den 24. december, den gyldne dato, som havde spøgt i tankerne så ofte året igennem, især i den sidste tid, Advents tid. Lige nu var det Nu.

Pludselig standsede sangen, - ikke midt i en af salmerne, for vedkommende "forstyrret" kunne vente, til vi var færdige. Og så stod forstyrreren der, - i døren fra køkkenet ind til spisestuen, - Moster, - med pakker hængende ned over skuldrene –oven over den tykke frakke, som gjorde hende endnu "større", end hun var, - det var Mors ugifte søster, - kommet ind som gennem lukkede døre, - låste var de nu ikke! – men ingen kunne liste som hun - ; efter at have holdt Jul med Bedstemor og Bedstefar i det lille hus ude ved teglværket og havde fået dem hjulpet til ro, - havde hun taget turen en god kilometers vej tværs over markerne ud til os i Fuglemose for at sætte et clou på vores Jul. - Og så blev der pakket ud, og "glæden var jordens gæst". - En lille sølvske fra den fine butik i Kjellerup kaldte smil frem: "Til Stinne fra Moster, S. S. Kloster"! - og så skulle vi da synge Mosters sang, "Velkommen igen, Guds engle små", den, vi senere skulle opleve som min svigerfar Søren og Hans Christians foretrukne julesalme, - og tiden gled som et pust gennem stuerne, - hvor blev den dog af!? – Så blev bordet

dækket med kager og kaffe til, og der var pebernødder og små sirupskager -, dem med en hvid mandel midt i, - det er Jesus, sagde Aksel, - og selv en lagkage og småkager fandt vej til ganerne; - og en pebernød blev lagt under en finger i knyttet hånd: "Effen eller ueffen!?" - Efterhånden blev en og anden mere eller mindre ueffen selv, - man fandt en hvileplads, og Mor tog sin bibel frem og fandt stedet hos Lukas, hvor det hele bliver fortalt, - og stuen svandt bort, og vi gled tilbage igennem århundreders mørke i en tidsmaskine, der standsede dernede i de fremmede og dog så kendte egne, Betlehems stjernelyse marker med får og hyrder, - og vi fik et hastigt glimt af Romerkejseren Augustus, som i sin magt og pragt befalede -, det troede han da, - men måtte finde sig i at være en marionet i et spil, hvor en Større og Nådigere magt lod verden skrive i *sit* mandtal, - og englens sang om Guds fred på jorden. - Mors let hævede skolestemme bar budskabet frem med en værdighed og højtid, som endnu ingen præst har kunnet gøre det, - og trætte stemmer og store og små faldt snart hen i julenattens tavse mørke, - med eller uden stjernelys, - men med "det lys, som aldrig slukt jager det stigende mulm på flugt" og "åbner udsigten fra det lave -." Vi ønskede ikke hinanden en glædelig Jul, - for det var den jo. -

Næste morgen var vi i kirke, og "der vandrede Guds engle op og ned ad salmernes tonestiger -."

Vinderslev Kirke.

Foto: Kai Jørgensen.

Familiebegivenheder.

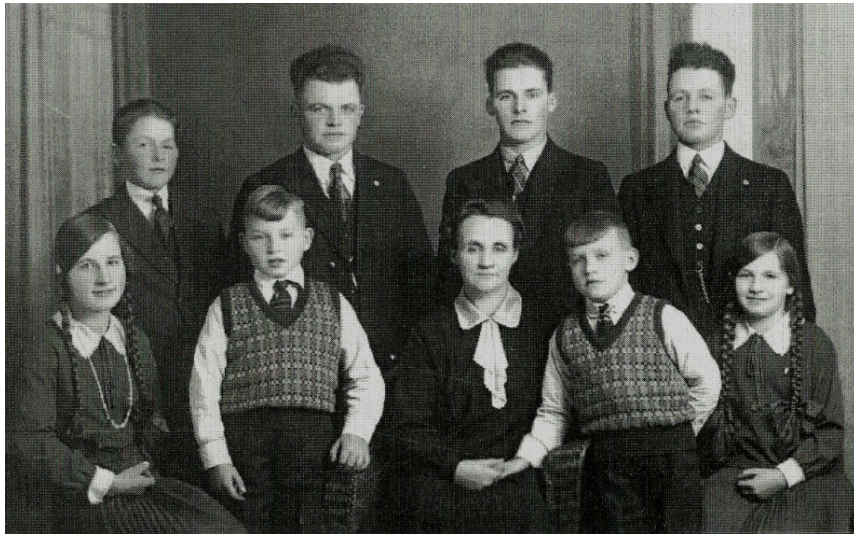
Endnu et kalejdoskopisk tilbageblik på min barndom åbner sig for mig her: Jeg har nævnt sygdom, som jo var et jævnlige indslag i dagligdagen. Vi var 8 børn, og vi fik alle børnesygdommene, så det var tit, der var sygestue her eller der i huset. Stinne havde en alvorlig lungebetændelse. Det var, før jeg

kan huske, men jeg har fået det fortalt. Det var nok det alvorligste tilfælde af sygdom i vort hjem. Et døgnslivsfare måtte gennemleves. Og Aksel havde det med at besvime. Han faldt ned ad loftstrappen, som han tit tog i én glidende bevægelse. Mor gik med ham på armen. Han sad der med blodunderløbent øjelåg. Så fik han en såkaldt "nyrehistorie", som kredslægen kaldte det. Hvordan blev lægen tilkaldt? Måske gennem naboerne. - Jeg blev også sparket af "Musse". Som 5-6-årig. Jeg sad ved stuehuset og satte skiver på aluminiumssøm, som håndværkere skulle bruge, da de lagde bliktag på udhusene. Gårdspladsen genlød af skarpe lyde og glimtede af lysvirkninger fra blikplader, der håndteredes med raske tag. Det blev for meget for Musse. Hun langede ud og ramte mig på underarmen. Jeg måtte af sted - jeg tror med Moster- til det gamle sygehus og fik armen lagt i slynge. En anden gang var jeg samme vej, sammen med Moster. Jeg skulle have "mandler" taget. Sygeplejersken tog mig ind til sig, men da jeg så lægen med en stor saks og en tallerken på bordet foran, masede jeg mig op på hendes skød, hun sagde nogle opmuntrende ord, og så fik jeg saksen to gange ned i halsen. Jeg så resultatet på tallerkenen bagefter, hvorpå vi gik den lange vej hjem til Fuglemose. Som 10-årig blev jeg meget syg og ville ikke komme til kræfter. Jeg kom på det ny sygehus og lå der i 3 uger. Her fik jeg lys og fik nye kræfter. Vi var en halv snes drenge og piger på en stor liggehal og havde det vældig morsomt. Pinsemorgen sang sygeplejerskerne ved orgelet ude på gangen "I al sin glans nu stråler solen", - og det gjorde den derude og i de lyse haller.

Jeg længtes jo hjem, men da jeg kom hjem, længtes jeg efter sygehuset, - men jeg skulle jo videre i livet, og det lykkedes med hjælp fra en skefuld tyk fed levertran hver morgen. Aksel fik det også. Han blev helt vild. Han var så "gelassen", som det hedder på dansk, og han slog kraft-spring og hovedspring de næste 50 år. Jeg nåede aldrig over "hesten" i ét hop i gymnastiktimerne, men fik ellers gode kræfter. Generne var der ikke noget i vejen med. Jeg kom jo til at cykle landet rundt. - Aksel og jeg tog ellers på lange ture med smedesvenden på motorcykel. Når vi kom ud på landevejene, sad han eller jeg på førersædet og drønedede derudad. Skønt vi kun var 12 og 14 år. Men Kresten sad bag på og var klar til at gribe rattet, hvis det blev nødvendigt, men det blev det ikke. Mor stolede på Kresten. Han var Vendelbo med W og stabiliteten selv. Ellers hang vi på vore cykler i hus og have og rundt på egnen.

Andreas skulle på højskole i Tommerup. Forinden skulle vi fotograferes hele bundtet. Jeg sad på hans cykelstang en aften på vej til fotografen i Kjellerup og oplevede det ny sygehus i hele dets pragt med lys i tre etager. Det var i 1932. Fra da af samledes folk fra hele Lysgaard Herred søndag eftermiddag til besøg hos deres egne og lærte hinanden at kende. Tænk, at der var råd til det! For vi kom der jo alle sammen. Bare fordi der var noget, der hed Amtsstueskat. På højskolen lærte Andreas alt, hvad han ikke vidste i forvejen, - om vort menneskeliv, om dyrkningsmetoder, også frugtavl. Træarbejde kunne han hjemmefra. Han havde arvet vore forfædres håndværkerensgenskaber og var oplært af Far. - Han tog derefter plads på en gård på Fyn og kunne jo så besøge højskolen sommeren igennem og lære sommerholdet at kende, - for hvad kunne vel være bedre end en rigtig højskolepige? Det førte da også til, at han fik en pige med sig hjem året efter, - Esther, hed hun, - et stort plus for familien! - Brylluppet stod hos os. Pastor Harbo talte i kirken over ordene fra Salme 16: "Snorene faldt mig på liflige steder, en herlig arv tilfaldt mig." Og det var jo sandt. Alt var jo gået så godt, så godt. - Og at blive kørt i bil til og fra kirke en ganske almindelig dag, mens andre gik og arbejdede, - det var en ren svir. Festen blev holdt i laden. Det var en lade, der kunne køres igennem, så det var som en stor sal, og det var i november, kornet var inde, og det var blevet klippet til som lige vægge i "gulvene", Dannebrog var hængt op bag brudeparret, og vi sad i lange rækker. Under bordene stod mælkejunger med varmt

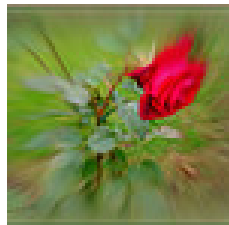
vand, og maden blev serveret fra køkkenet over gårdpladsen. Derefter fyldte vi stuerne, og pastor Harbo og min fætter, Svend Aage Jespersen, der studerede til præst, drøftede dybsindige spørgsmål, og jeg fulgte med i det, som en 12-årig nu kunne. Jeg spurgte min fætter, hvad det betød, at jeg fra realskolen var blevet bedømt "ret flink til gymnastik". Han sagde med smil, at det betød: "Ikke overvældende." Jeg resignerede, men det skadede ikke min selvfølelse.

Hele familien.
Fotograferingen i
efteråret 1932.
De 4 store og
de 4 små.
Mor i midten.

Fra venstre: Johannes - Andreas - Marius - Svend.

Søster (Marie) - Henry - Mor - Aksel - Stinne (Kirstine).

Mit livs historie, 2. del.

Min ungdom."

-

*- skal jeg atter vejen finde
til min ungdoms lyse slot."*

(M. Rosing.)

"Min ungdom, ungdom, ven !" (Viggo Stuckenberg til Johannes Jørgensen) .

Gymnasieelev i Silkeborg.

I 1939 fik jeg så mellemskoleeksamen – med udmærkelse – men kun som nr. 3 i klassen – og skulle så videre i gymnasiet. Viborg var jo min drøm, men at cykle over 20 km hen og hjem hver dag var jo nok for meget. Så Mor og jeg cyklede til Silkeborg – 13 km – og tog ind på Th. Langs Skoler og talte med Rektor, Karen Linderstrøm-Lang, en ikke særlig høj dame, ret fyldig af skikkelse, myndig og værdig i fremtræden og væremåde, en dame, som jeg straks fik respekt for. Igen fik jeg lejlighed til at beundre min Mor, som ganske ligetil og med velvalgte ord satte Rektor ind i vores situation og anmodede om min optagelse. Rektor så mine karakterer, og da hun havde hørt, at jeg i det sidste år havde gået til undervisning i Latin, sagde hun ja til, at jeg kunne blive optaget på den nysproglige linje

uden særlig prøve i faget. Jeg havde sammen med Christian og Jakob og en tredje kammerat fået undervisning hos valgmenighedspræsten i Kjellerup og var ret godt funderet. "Italia terra est", "Sicilia insula est". Det kan enhver jo forstå, men den latinske grammatik er ikke let; ordenes mangfoldige former og den rette anvendelse af endelserne og sætningernes opbygning forudsætter øvelser, der kan optage en hele livet, - og det skulle altså for mit vedkommende – sammen med alt det andet – indlæres de næste tre år –under Rektors søster, fru Leschly's ledelse.

Også Fransk skulle nu med i studierne. Dansk Litteratur, historie og selvfølgelig Engelsk og Tysk for viderekomne – tillige med væsentlig litteratur - hørte med til studentereksamen, – dertil oldtidskundskab, græsk kunst og Homers store fortællinger på vers, Illiaden og Odysseen. Det var vildt spændende for mig, så jeg tog med glæde og med god vilje fat. Jeg tog de 26 km daglig på cykel uge efter uge. Og Mor installerede mig med bord og stol og senere med kakkellovn på værelset, som jeg havde sammen med storebror på loftet, hun gav mig varm mad hver dag, når jeg kom hjem, og et æble, skrællet og skåret, om aftenen.

Fodnote 4.

Senere i livet sad min kone Karen og talte med Mor om, hvor travlt jeg dog altid havde på kontoret om aftenen.

"Du skal give ham et æble", sagde Mor. – "Det tager han slet ikke", sagde Karen, "han sidder jo med bøger og papirer."

"Ja, men du skal skrælle det og dele det til ham", foreslog Mor. – "Næj -", sagde Karen, "der sætter jeg grænsen." – Hun glemte, at hun selv, aftenen før jeg friede til hende, kom op på mit kontor med en appelsin, som hun så skrællede og delte med mig. Det var jo da netop for at opmuntre mig, - men til hvad?!

En ny tilværelse.

Men så kom jo krigen. Med voldsom optagethed fulgte jeg nu begivenhederne. Det optog meget af min tid. Hvad havde vi egentlig gang i? - Frygten for tyskerne lå i luften, - og for russerne, som nu tog deres del af Polen og senere gik ind i Finland. Jeg husker endnu dagene 1. – 3. september med krigserklæringerne. Vi hørte om de store begivenheder i radioen hos naboen. Vi selv havde ikke radio på det tidspunkt. Chamberlain var den, der rystet, men med bevægelse og overbevisning i stemmen erklærede krigen.

Angrebet på Polen kom som et chok. – dertil havde jeg nu fået 3 nye kammerater med nazistiske sympatier at diskutere med, - og jeg må sige, at jeg mødte en ubehagelig overlegenhed hos de ellers flinke unge mennesker. – Dertil kom så den spændingsfyldte ventetid på de egentlige krigshandlinger, der skulle vare vinteren over. –

Marius, Johannes og Svend.

Jeg deltog igen i julefesten på realskolen. Den var præget af Finlands krig. - Midt i alt dette skulle jeg arbejde mig ind i dansk litteraturs guldalder med Oehlenschlägers romantik, inspireret fra Tyskland ("die mondbeglänzte Zaubernacht"), - Ingemann og Grundtvig - og den nationale højkonjunktur, der gjorde sig gældende i dagligdagen. Det blev næsten alt sammen for meget for mig. – Vi spillede håndbold i gymnastiksalen med mig som fortvivlet målmand, og jeg forsøgte så med fodbold på et frivilligt hold, men det hjalp mig ikke. Det tog også for megen tid. - Dertil kom, at jeg jo var blevet skilt fra Christian og Jakob, som var blevet indlogeret i Viborg og havde fået den flotte kathedralskole, som jeg havde drømt om, at færdes i. Så mødte jeg Christian i efterårsferien. Det lettede trykket. - Men vinteren kom, - og med den fulgte et slid op og ned ad de lange høje bakker i pløje og frost og kulde og sne, - for nu holdt vinteren i al sin strenghed sit indtog i landet. Tit kom jeg en time for sent til undervisningen, - det blev nu ikke påtalt fra skolens side, men det kunne jo ikke blive ved at gå sådan. Mor fandt på råd: Dagmar Vestergaard, vores nabo, havde en søster i Silkeborg, Gunda, en enlig dame, som vi godt kendte, naturligvis for alt mulig godt. De fik det ordnet, så jeg kom til at bo hos hende de to måneder, vinteren måtte vare. - Det var en god tid, jeg nu fik, hvor jeg i fred – om jeg så må sige – kunne gennemleve Finlandskrigens sørgelige afslutning, deltage i foreningslivet på skolen og gå drømmende rundt i Silkeborg-naturens "månelyse tryllenat". Men glad var jeg, da jeg til april igen kunne bo hjemme. –

Det blev også en vinter, hvor andre spørgsmål trængte sig på og faldt på plads. Jeg måtte jo nu gøre op med mig selv, hvad jeg for alvor troede på, også med henblik på det, jeg stadig var overbevist om, jeg ville være. Ja, endda tanken om pligt til at melde mig som frivillig til Finland spøjte i mig, men jeg kunne nu slet ikke tænke mig selv med et gevær i hånden og med kugler, der peb om ørene, - nej, det måtte andre tage sig af, jeg havde jo mine ordrer, følte jeg. Men jeg fulgte i tankerne dem, der tog afsted, - den danske hærenhed, der dannede sig deroppe, - en kendt præst, Gunnar Engberg, der meldte sig. - Rektor holdt en enkelt time i religion for os, - uden respons i øvrigt fra elevernes side, - Hun talte ellers godt, men for mig lidt for idealistisk om det at være kristen, så trods hendes direkte udfordring til os forholdt jeg mig også tavs. - Rektor uddelte karakterbøgerne første gang. Jeg stod til mig. Hun sagde noget om, at jeg nok kunne gøre det bedre. Men hvad vidste hun om, hvad der buldrede i mit sind? -

9. april 1940.

Så kom 9.april det forår. Jeg vågnede ved motorstøjen fra flyvemaskiner, og vi så, at det var tyske maskiner. En følelse af, at nu skete det altså, det, der jo måtte ske, - lagde nu ligesom en retningslinje for dagen og vejen for mig. Nu skulle vi igennem noget, som vi ikke kom udenom, hvad det så end måtte blive. Men det var jo forfærdeligt: vort land besat – uden den kamp, som vi skyldte at kæmpe, - især når vi tænkte på Norge! – Marius var hjemme som bestyrer, han og Svend og Johannes var alle tre om efteråret blevet indkaldt til sikringsstyrken, var blevet "banket op" af sognefogeden en dag eller en nat med bud om at møde til tid og sted. Men de var hver blevet hjemsendt igen med uniform. En tid havde vi måttet være alene på gården. Søster var kommet hjem fra sin plads i København, fortæller de. Jeg husker det ikke. Men vi fire "små" måtte så gøre dagens gerning hjemme. Hurtigt var dagligdagen dog blevet normal igen. Marius var igen hjemme 9. april. Han var tydeligt rystet over ikke at blive indkaldt igen, - og over hele situationen. Han havde jo lært at slås, at være soldat i felten, at løbe frem over et terræn med gevær ved kind, springe gennem åløb og få fodfæste igen. - Kunne de danske soldater ikke bruges nu, da det gjaldt? - Ophidselsen var stor, når vi endevendte situationen, som den var, og når vi fulgte de enkelte begivenheder, som tog fart foråret igennem, - Norges fald, - Frankrigs ufattelige nederlag, - retræten ved Dunkerque, - og luftslaget over England, - Men midt i alt dette oplevede vi Churchill, som blev et fantastisk holdepunkt, også for os, som nu var passiviseret. - Når jeg hører om gymnasieelevers liv og færd i dag, tænker jeg over den fuldstændig anderledes tilværelse, vi havde til at forberede vores fremtid i, - krigstiden, sådan som den formede sig for os dengang, - i særdeleshed for mig.

Th. Langs Skoler.

Ja, der var to skoler, seminarium og gymnasium, uadskillelige, men usammenblandet. Det "spøgte" overalt i gange og kroge! - Ånden, der svævede over os, var Theodora Lang's, en lokal pædagogisk berømt fra forrige århundrede, som havde oprettet seminariet med tilhørende forskole-seminarium. Siden var gymnasiet kommet til, men mindet holdtes i live også her. Hver skole havde sin ledelse, men ved en årsfest var vi alle samlet. Silkeborg havde dengang også et andet seminarium, Winters Seminarium. Noget fællesskab mellem dem var der ikke tale om, heller ikke nogen egentlig konkurrence. Kapaciteten var begge steder fyldt op. Siden har jeg hørt, at man sagde: "Hvorfor tage den på den strenge Winters, når man kan tage den på-Langs!" - Vi tog den nu ikke på Langs. Rektor holdt et vågent øje med sin skole og havde ofte et myndigt ord til morgensamlingen, hvor også seminariets elever og lærere deltog. Uforglemmelige var hendes ord den 9. april, hvor hun gjorde kongens tale til sin om at udvise en rolig og værdig optræden i den nye svære situation. - Inspektør Larsen, også kaldet "Spek", sørgede for den daglige orden med en passende strengthed, der desværre udelukkede personlige tillidsforhold til ham. - Men han kunne godt påskønne et godt arbejde med få ord, - og vi kunne faktisk godt lide ham. Han blev siden rektor på et nordsjællandsk gymnasium. Vi havde ham til Engelsk, hvor han ret udfoldede sin kyndige viden om engelsk litteratur og sprogbrug. En inspirerende dansklærerinde, Annelise Nordentoft, holdt sammen på nysproglige og matematiske studerende i vores klasse. Jeg traf hende siden på et højskoleophold i Nordtyskland (Rastede) efter krigen. - I Tysk og Fransk havde vi frk. Harms, en fin og meget venlig dame. Jeg, som altid før var blevet kaldt Henri, blev nu forfremmet til "Angri", hvad jeg skønnede meget på og flittigt belønnede med en udsøgt udtale af det franske.

Adjunkt Bjarne Madsen.

Bjarne Madsen, agtede jeg særligt for hans kristne indstilling, - som jeg kendte, men som han aldrig skiltede med, - vi havde ham til naturfag, hvor han anlagde saglige synspunkter i diskussionen om evolutionsteorien. Han havde en venlig spydighed at gøre sig gældende på, som vi kunne lide ham for.- Den matematik, vi fik som sproglige, gik væsentlig på tolkning af koordinatsystemer, alt hos en ældre kompetent lærerinde. - Og i historie og "oldævl" havde vi den spændende og afholdte lektor Grantzow: "490-Salamis-Themistokles, 400 og et eller andet – Pausanias – Platææ." Sådan terpede han med følelsesladede skuespilfagter. Min gode ven, Ebbe Holmboe, spillede skak i biblioteket med Stig Leschly efter skoletid, - det blev hos Grantzow til Ebbe Skammelsøn-visens "Thi træder hr. Ebbe så mangel *Sti'* vild." - Vi fik en ny pige i klassen. Hun hed Lise, en sorthåret vild skønhed. Hun fik sin plads lige bag ved mg. Jeg vendte mig jo om, når vi lejlighedsvis havde kontakt med hinanden. En gang kaldte Grantzow mig til orden, men citerede så "med smeltet røst" fra dronning-Dagmar-visen:

"Hun kom goden bonde til *Lise* !"- Og så lige denne her: "Hvad var det for to

Tysklænde, det drejede sig om?" – spurgte han, -"Julie"! – intet svar – Grantzow igen: "det mandlige og det kvindelige symbol ?!" - - "Bajeren og Saksen !" - Det store tyske krigsskib "Bismarck" havde længe huseret i Atlanten. En dag, Grantzow kommer ind i klassen, lukker han stille døren, ser ud over forsamlingen med et let triumferende blik og siger: " Bismarck er sænket!" – og vi hylede som til en fodboldkamp. Sådan var stemningen. Han læste også et af mine første digte højt for klassen – uden kommentar. De sagde, at han kunne blive så vred. Det blev han aldrig hos os. Han var selv så ulykkelig engang, da Lise faldt helt igennem ved eksamensbordet.

Sang og musik.

En særlig omtale fortjener vores sanglærer Erik Messell, et musiksk talent. Det var egentlig seminarieret, han var knyttet til, men hele skolen nød godt af hans altid oplagte innovative væsen, - stor og kraftig af statur var han, men fin i sin sansning, når han førte os ind i musikkens verden. Optaget ligesom vi andre var, af Polens skæbne, forelagde han os Oluf Rings fortvivlet oprørske melodi til Carsten Hauchs ligeså stærkt inspirerede digt "Hvorfor svulmer Weichselfloden-", og det var både digt og melodi, han tolkede i sang og spil. Videre lærte han os Finlands nationalsang, "Suomis song", af samme musikalske pragt og "Bjørneborgernes march", "Sønner af et folk, som bløtt-", og en sang til de frivillige danske soldater deroppe. Men også vort eget hjemlands vemodige sange, især Jeppe Åkjærs, tolkede han. Selv skrev han enkle melodier til "Rugens sange" og lærte os Kaj Munks nye, stærke fædrelandssange. Han spillede til morgensangen og til fester og sammenkomster og accompanerede også fint. Ulla Kirketerp fra vores klasse havde en fin altstemme, hvormed hun sang "Sverige, Sverige, Fosterland" med dyb indføling - og et meget følelsesbetonet arielignende sangstykke, som lektor Andersen holdt meget af, - om en blomst, der "længst tilbage i tiden stod på Kristi grav", og som "mangel vandrende siden bandt om sin lagte stav", vel symbolet på både håb og tro. – Men det var også hende, som forsvarede Georg Brandes i en dansktime, hvor vi gennemgik et digt, der var skrevet mod ham og hans virke.

Hver sommer sejlede vi en eftermiddagstur med Hjejlebåden til Himmelbjerget, hvor han om bord dirigerede seminarieeleverne med sange om landbolivet, hentet fra højskolesangbogen, ikke mindst til glæde for Rektor, som hvert år oplæste et digt om "det skønne land", vi sejlede igennem, - og hvis villa ved Hattenæs tonede frem midt i herligheden. Mine kammerater på Gymnasiet tog ikke med, men jeg gjorde det, dels i solidaritet med skolen, dels fordi jeg nød det. - Da jeg en aften holdt et debatindlæg i gymnasieforeningen "Huginn" om forsvarsviljen og her præsenterede Kaj Munks digtsamling "Sværg det, drenge –" med indslag også om Finlands unge i kampen mod russerne, sad Erik Messell iblandt eleverne og takkede mig bagefter for mit indlæg.– Han var en mand af ånd og kultur.- Gud glæde hans sjæl i Himmerig !

Alsang og ny-orientering.

Det første år stod i nytænkningens tegn, - i hele landet – og på skolen. Vi måtte jo nu finde os selv, besinde os på, hvem vi var, og hvorfra vi kom, som vi sagde - og sang: " - at aldrig glemte vi, hvorfra vi kom", som det hed i Mogens Lorentzens "Mor Danmark." I alle egne af landet samledes i denne tid tusinder af mennesker til tale og sang. At forstå os selv og forstå vor situation og finde vej i den var det, vi søgte, - ikke had eller skam, men styrke og klogskab, - og ikke at lade os vildlede af regeringens forsøg på at føje sig efter besættelsesmagten, heller ikke at sætte sig op imod det umulige, men blive bevidste om de værdier, der kunne bære os igennem det endnu uoverskuelige mareridt. Det blev kaldt Alsang, et ord, der dækkede det nye omfattende fænomen fortræffeligt. I Silkeborg holdtes alsangs-stævnet på en stor åben plads et stykke udad vejen til Hattenæs, et let bølget terræn, omgivet af skov. Det hed "Iskælderdalen." Man må forestille sig en kompakt forsamling af mange hundrede mennesker fra by og egn, syngende nationalsange og folkelige sange, med forsang og direktion af en person, - med eller uden orkester, - og ledsaget af få ord. Sangene talte for sig selv. Fællesskabet følte stærkt og opløftende. Der holdtes desuden mange stærkt besøgte foredrag og sammenkomster, hvor levende og ofte stærke ord fandt vej til hjerterne.- Vor forsvarsminister havde tidligere heddet *Alsing*, men vort forsvar i den nye tid hed nu *Alsang*, blev der sagt.- I Silkeborg holdtes på Kongens 70-års fødselsdag den 26. september et stort møde i den nye hal, "Sønderport", arrangeret af KFUM. Det samlede hundreder af unge fra oplandet, - det var jo i KFUM's store tid, - men jeg tror, at mange andre var med. Her blev et digt af Kaj Munk oplæst. Det sluttede: "Goddag, Kong Christian, ja, God Atterdag."

I vinteren derefter blev der holdt nye møder i "Sønderport." Professor Hal Koch, som havde holdt sprængfyldte forelæsinger på Københavns Universitet om Grundtvig, fortalte Danmarkshistorie. Siden talte Christmas Møller i Teatersalen. Den Kristne gymnasiastbevægelse gjorde sig gældende med afholdelse af stævner, hvor emnerne gik på "det danske" og "det kristne." Der var ikke tale om medlemskab. Man arrangerede blot stævner i forståelse med landsledelsen i flere byer. Clara Juel fra Mejlgård på Djursland og jeg mødtes hos en ældre teolog og studerede den da meget populære århusianske stiftsprovst Kaj Jensens bøger.

Et flygtigt, men fint venskab.

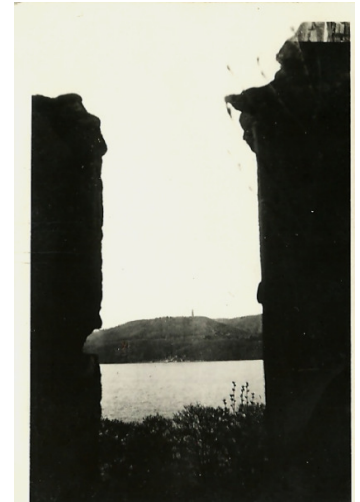
Ebbe Holmboe.

En flot ung mand, Ebbe Holmboe, som fulgte den matematiske linje, blev jeg særlig knyttet til. Det skyldtes nok, at vi mødtes i en fælles national-politiske interesse. Han var fra Horsens, vistnok en bror til den kendte musiker og komponist Vagn Holmboe. Vi var begge optaget af digtning og følte, vi selv var på vej til parnasset. Jeg har endnu liggende nogle ark fra ham, men finder dem ikke af en værdi, der byder mig at fremføre nogle af dem her. Det var også mest drømmen, der betød noget – og forsøgene, vi gjorde. - En stil, jeg skrev om kong Christian i anledning af Islands brud med Danmark, og som blev læst op i en time, hvor jeg var fraværende, var han meget glad for, husker jeg. - I efterårsferien 1940 skrev han begejstret til mig om oplevelsen af kongen på hans 70-års fødselsdag i København. Hvorfor han boede også der, - i Nyboder, - fik jeg aldrig at vide. Men jeg forstod, det var i en militær familie, han hørte hjemme.

I foråret 1941 var gymnasieeleverne på en weekend-lejr på Møgelø ved Himmelbjerget, hvor vi ved pejsen om aftenen hyggede os med forskellige indslag, og hvor jeg også læste et ret langt digt, som jeg havde skrevet om Norge. Det blev modtaget med bifald. Med sit humør satte han kolorit på sejlturen i den store robåd, som billedet viser.

På Juulsø med Ebbe Holmboe
(i midten).

Ruinen på Møgelø
med udsigt til Himmelbjerget.

Dagens mand.

Det var vort højdepunkt. - På terrænøvelsen dagen efter blev der udskrevet en konkurrence om et digt ved en position med udsigt til Himmelbjerget. Naturligvis forsøgte jeg mig igen. - Men en dag var Ebbe der ikke mere. Af grunde, jeg ikke husker, opgav han studierne, og jeg fulgte ham ikke længere. Siden fik jeg at vide, at han som deltager i frihedskampen var blevet taget af tyskerne og ført til fangearbejdslejren Porta Westphalika i Nordtyskland, hvor fangerne skulle arbejde på fastlandsforsvaret mod de allierede, - og at han var død der. Da min søn, Richard, mange år senere kom som elev på min gamle skole, så jeg på væggen i den lange gang en mindetavle, der bar hans og en anden kammerats navne. Siden, da jeg lærte biskop Lind i Odense at kende, og hørte, at han havde været fange samme sted, spurgte jeg ham, om han kendte Ebbe Holmboe. Det gjorde han, - og han beskrev ham som en god og hjælpsom kammerat, optimistisk og opmuntrende under de helt urimelige forhold, de levede under. - Et smukt minde! -

Lejrbygningen på Møgelø.
Sent løvspring den 18. maj 1941.

Et nyt venskab.

Under oprykningsprøverne til 3g fik jeg nogle bylder i nakken og blev indlagt på Kjellerup Sygehus. Jeg lå på en to-sengsstue sammen med en ældre munter grundtvigsk præst fra min hjemegn, Kresten H. Lidegaard, far til 3 af mine kammerater og farfar til nogle af nutidens kendte mænd i kultur og politik. Han var selv forfatter og en fortæller af høj karat. Hans underholdning af sygeplejerskerne og mig gav anledning til megen morskab. Han fortalte bl. a. om, da han som barn forsøgte "at bræn' mi oldemuer af", senere

udgivet sammen med andre noveller, - og en mere vovet historie, han havde fra overlæge Dalsgaards arsenal. Men han var også den, der en søndag i et smukt og levende sprog fortalte dagens tekst om Jesus til den yngste af sine drenge, der var på besøg. Han indførte mig lidt i en aktuel digter Aage Møllers fædrelandskærlige produktion, et digt om "en vår, som vi har glemt", - og som jeg nu har glemt! - Han lærte mig en dag, vi fik fisk til middag, at "Fisken skal svømme!" – Han gav et glas vin til. - Der oplevede vi sammen den 22. juni, da Hitler gik i krig mod Rusland - og vi anede lidt om, hvilke forfærdelige følger det ville få, - men også om en positiv udgang af krigen. I taknemligt minde sætter jeg her med et billede en sten på hans grav på Kragelund kirkegård – med det grundtvigske tema: "Tros-ordet i dåbspagten er klippen, hvorpå vor tro hviler."-

Overlæge Dalsgaard opererede mig. Da han tilså mine ar, sagde han: "Nu ligner du en tysk student i gamle dage."- Men denne gang slap jeg ikke for en latinprøve. Jeg måtte op til sygeeksamen ved indgangen til det nye og sidste skoleår.

Pastor Lidegaards gravsted på
Kragelund Kirkegård.

Storhed og fald.

Med min indgang til 3g skulle der vælges ny bestyrelse og ny formand for gymnasieforeningen "Huginn", og jeg blev valgt. Foreningsbladet "Muninn" var gået ind af mangel på journalistiske begavelse.- De to navne gik på de to ravne på Odins skuldre. - Bestyrelsen holdt sit første møde på en cafe´ i byen. Programmet var ikke stort, men alligevel var det ikke så godt, at jeg ikke boede i byen. Det var dog blevet ordnet sådan allerede i 2g, at jeg kunne bo vinteren over på KFUM, og nu efter Jul flyttede jeg ind der. Men jeg gik glip af julefesten, da jeg igen måtte på sygehuset i Kjellerup med en byld på et ben. Jeg lå og læste Kipling, men jeg var ked af ikke at kunne optræde i min nye værdighed. De klarede det dog udmærket uden mig - ifølge protokollen.- Jeg havde imidlertid allerede været "i ilden" som elevformand. Ved skolens årsfest, hvor gymnastiksalen var fyldt af elever og lærere og enkelte andre, skulle der holdes taler. Nu havde jeg i sin tid ved en konfirmationsfest hos Christian og Jakob i Hinge på kammeraternes vegne pænt takket fru Overgaard for en hyggelig eftermiddag i hendes smukke hjem – og fået kammeraternes fulde tilslutning til noget, jeg var "kommet godt fra."- Jeg gav også gerne mine meninger til kende i samtaler. Men her var jeg virkelig nervøs. Vi var i seminariets gymnastiksal. Der var ikke plads til en talerstol her som oppe i Den Blå Sal. Jeg skulle op og stå på en lille skammel lige foran forsamlingen og altså se at klare mig uden manuskript. Det gik nu også fint. Jeg kom i stødet og sagde vistnok noget rigtigt. Efter Nytår var det gymnasieforeningens fest med lærerne. Vi havde indøvet et skuespil, hvori jeg også havde en rolle. Stykket hed: "Hvor man keder sig." Det gjorde man nu ikke. Frk. Harms spillede her en livfuld hertuginde, og det var vel egentlig hende, der reddede stykket. - Nu havde man forud betydet mig, at det var en tradition, at formanden bød Rektor op til dans, når forestillingen var forbi, og salen var ryddet. Hvad skulle jeg nu gøre? - Jeg havde jo aldrig lært at danse. Det kunne man ikke, hvor jeg kom fra. Nu havde jeg – vistnok med mindre held – prøvet det ved en skolefest i Kjellerup, hvor jeg stillede op til en Rheinländer-polka. - Men nu skulle det altså være. Jeg var klar over, at livet nu stillede store krav til mig, og det gik jeg så ind for. Jeg åbnede ikke ballet. Det gjorde lærer Munk og hans frue, som var byens danselærerinde. Men til et moderne elevorkesters opmuntrende toner gik jeg modigt hen og inklinerede for hendes "Højærværdighed", – lagde armen – i det "omfang", det var muligt – omkring min dame-rektor

og bevægede fødderne, som man gør til moderne dansemusik, uden de store tiltag, - Rektor morede sig og citerede højt visen, der blev spillet: "Hvem er det, der banker på mit bøjetræ!" -Jeg tænkte ikke på, at jeg jo kunne have svaret: "Det er bare mig, for jeg elsker dig." Men de ord skulle jeg altså gemme til en anden Karen! - Det blev da også en overraskende succes, i hvert fald for mig selv. - Og efter dansen underholdt hun mig angående en bog, hun havde læst om Finland i dets nye uheldige situation som deltager i krigen på tysk side: "Vi vil inte kvævas , " hed den.- Her var vi i hvert fald helt på bølgelængde! -

Næste formiddag gik med at rydde salen og få alt på plads. Derefter tog jeg tilbage til KFUM og fik fat på min trofaste gang, cyklen. Den adlød mig gennem gaderne, men da vi kom til torvet, stødte en bidende kold storm imod mig og tog fuldstændig vejret og magten fra mig. Jeg var straks klar over, at jeg ikke kunne holde søndagen, som det var den dag, hjemme hos Mor. Så jeg tog straks igen tilbage til KFUM og så på termometret. Det stod på 25 graders kulde. Søndag den 25.januar 1942 ! – Den huskes endnu. Jeg mindedes den – jeg tror 25 år efter, - da var det atter en søndag og bidende koldt.- Ved aftenstid var temperaturen "dalet" til 30 grader. - Jeg var nu blevet lovmæssig udvalgt til vagtmester for institutionen KFUM med gasmaske og ansvar, og selvom det ikke ventedes at skulle få reel betydning, - så alligevel. Man havde fået patina. –

Faldet kom senere. -2g følte sig ikke repræsenteret ved mig, og ved en generalforsamling blev der – takket være et dobbelt så stort antal af 2g'ere i forhold til vores klasse - valgt en ny formand ud af deres midte. Jeg tog det ikke tungt. Jeg havde nu min frihed, men det sved jo lidt alligevel. Ebbe Holmboes tidligere veninde, - Ida Sally hed hun - havde været en drivende kraft mod mig og var nu selv blevet valgt. - Men drengene i hendes klasse fik noget imod hende og henvendte sig så til mig igen med forslag om at vælte hende. Jeg greb chancen, og en eftermiddag stod slaget. Fru Leschly advarede os på vejen derover: "Gør nu ikke hinanden fortræd!" - og jeg var heller ikke godt tilpas med det. Men væltet blev hun, og en ny trådte til. Senere, i Århus, kom jeg ind i et fællesskab med nogle fra 30'ernes Oxford-bevægelse. – Jeg var aldrig bange for at bevæge mig indenfor i nye cirkler! - Her lærte jeg noget om, at man burde tage et opgør med de forhold, hvori man engang havde svigtet. Det gav mig tanker om, at det nok var mere alvorligt med min deltagelse i affæren i gymnasiet i Silkeborg end som så. Jeg må have haft Idas adresse, for jeg skrev til hende og bad om forladelse for den uret, jeg havde gjort mod hende. Skylden var jo faktisk min, når jeg tænkte efter. Jeg fik langt om længe et godt brev tilbage med tak for, hvad vi havde haft sammen vedrørende Ebbe Holmboe, og hun fortalte der, at hun en aften ved et kammeratligt samvær i Norge blandt andet havde fortalt om mig , - også om det sidste, der var sket. – En oprejsning? - ja, i hvert fald en tilfredsstillende afslutning på en god og glad gymnasietid.

- Glad, ja. Men der var også mørke skyer over os. En ung mand med en hjertesygdom døde. - Og der var en pige i min klasse, en smuk, kultiveret pige, en god og altid venlig kammerat, med høj intelligens, et oplagt emne til udmærkelse til studentereksamen. - Hun blev syg i 2g og måtte forlade os, først fra dagligdagen på skolen og siden ved døden. Hun var datter af en politimester i en by oppe mod nord, vistnok Thisted. Så vi fik ikke lejlighed til at følge hende eller besøge hende eller være med ved hendes begravelse. Hun hed Kirsten. - En anden Kirsten, hvis udseende behagede mig meget, talte jeg engang med om det miljø og det fællesskab, som jeg havde derhjemme, og hun sagde, at jeg nok skulle gøre min lykke der, - som om jeg ikke kunne det i hendes miljø! – Men hun havde nok ret. Skal vi se, om det ikke holdt stik!

Fra weekend - lejren
på Møgelø.

Hjemme igen.

”Fremad er verdens vilde røst, - hjemad er hjertets milde trøst.” Jeg var følelsesmæssigt blevet stærkt knyttet til mit hjem, og Silkeborg havde jeg jo samtidig, og nu gik vi sommeren i møde med forventning. Men lige en let ”gyser” først:

En anden vinter-søndag var jeg hjemme i Fuglemose. Jeg kørte da med rutebilen, - som foruden togene var det eneste befordringsmiddel, - forsynet med ”kakkellov” som erstatning for benzin -. Sent om aftenen tog jeg den igen tilbage. Det var bidende koldt. - Og der var Nordlys! Det skete jo dengang. Det var det flotteste nordlys, jeg har set. Det bogstaveligt flammede op over himlen. Vi så det inde fra bussen. – Men der var også spejlglat på vejen. På vejen ned ad Balle Bakke kunne vi mærke, at bilen var i skred, - ganske let. Men chaufføren klarede skærene med den yderste forsigtighed, - og der var jo ingen modkørsel, - så vi kom helskindet frem. – Der har altid været usynlige engle på færde, hvor jeg har været, - ofte endda synlige! - - men da godt nok gerne i kvindelig skikkelse! – sådan som de jo også plejer at blive fremstillet!

Tonen hjemme var blevet mindre autoritær. Tredje storebror Marius var kommet hjem som bestyrer. Han var jo ret lige med Aksel og mig. Vi var jo også meget enige -, og vi to ”små” var efterhånden stærkt fredet med hensyn til arbejdet på gården. Marius og jeg gik op i det politiske, Aksel og han havde megen indbyrdes skæmt. De havde overtaget en særlig form for mimik fra min kammerat Mads Lidegaard, hvormed de indbyrdes signaliserede nogle for os andre uforståelige meddelelser. Marius var alle tiders, - passioneret soldat, stærk som få, dertil godsindet, - nok temperamentsfuld, men altid i balance med sig selv, og klar i tanken, - desuden en køn karl, som nok kunne få pigehjerter til at banke for sig. Søster, Marie, som sammen med ham frekventerede højskolen i Rønne, kunne fortælle herom. Hun havde egentlig udset sig en af sine veninder til ham, - en mørk vild skønhed! - men nej, det blev - altså sidenhen – en solid jysk dame, som gennem en årrække havde holdt hus for sin far og en lang række yngre søskende, - og som så sammen med Marius arbejdede sig frem til at eje en stor gård på egnen. Hun hed Stanne.– Så vidt Marius. –

Der var ”højt til loftet” i de år, elektrisk lys var kommet til allerede i 1934, der var musik i stuerne, radioen havde holdt sit indtog, og udsendelserne fra BBC blev flittigt fulgt. Johannes var kommet med sin grammofon, og tidens verdslige toner genlød overalt. ”Kalle, Kalle fra Skæune” blev hørt og sunget til bevidstløshed, og Svend kom hjem og sang en sang, som man tillagde en dødsdømt fange i USA:

”Min dreng, jeg vil ønske for dig, at du bliver bedre end mig.
Jeg vil, du skal synge og danse og le, selv om aldrig jeg får det at se.”

”Højt til loftet.”

Filmen var jo også kommet til ”landet”, - jeg husker, der vist film nu og da i forsamlingshuset. Men hvad med biografen? - Jeg nægtede at anerkende det udtalte forbud mod at komme der, og jeg fik Søster med til ”Jul i Nøddebo Præstegård”, og den fortalte vi om vidt og bredt derhjemme, - og jeg havde jo set Weyse-filmen i Silkeborg. Nedenunder mit værelse på KFUM havde jeg hørt selv de små spejderdrengene! synge: ”månens stråler spille” – og ” vindens pust befrier det betyngde sind.” – Så populær var denne film i den almindelige bevidsthed. - Og Mor læste ikke blot fromme bøger, men nu også Henrik Pontoppidan, Sally

Salminen, og Viktor Hugo's "De Elendige", - og navnene "Valjean" og "Javert" blev udtalt på klingende jysk af Mors milde røst. -

Men alt det forandrede ikke ånden fra de gamle dage. Vi var stadig flittige kirkegængere. Det hændte, vi kom kørende til kirke fire mand på to cykler, - det var Aksel, der styrede det. Vi stod på styrene og på bagagebærerne, - det var ren akrobatik! – Men pastor Harbo var der ikke mere, og den ny præst havde ikke det vue over verden, som Harbo havde haft, når han f. eks. tolkede tidens fænomener: "- som skrig af stormfugle, der bebuder det kommende uvejr!" – Sådan noget dramatisk savnede jeg. - Og når nu kirken var under restaurering, og gudstjenesterne blev holdt i missionshuset, og det var søndag eftermiddag, og vi kunne have det så rart hjemme, hvorfor skulle vi så af sted lige nu i dag? – så vidt gik jeg i mit ungdomsoprør! - Men her gik Store Søster mig hårdt imod: Gode traditioner gemte noget godt i sig i det lange løb, sagde hun, og præsten var god nok, man skulle bare høre efter, hvad han sagde! – Så var tingene sat på plads.

Fester.

Fester?! Nej –og Jo. De unge kom sammen på gårdene, - en vinteraften langt tilbage husker jeg en gesandtskabsleg hos os. Selskabet blev delt i to hold. Det gjaldt om at finde på synonyme og dernæst fremstille dem for det andet hold: "Sand-heden og Sandheden." eller " Han-i- bal på sit yderste." – Der opstilledes et kor, der sang, og dirigenten standsede flere gange ved: "Han bager kringle-" Stop, stop! - Det blev til: "kor - ender – i - kringle", altså: "korender i kringle". Og Ni-na – og så noget, der sagde "Bang", det var jo Nina Bang. Men det var kun halvdelen. Dertil kom jo, at det var en "stavning", altså: Nina Bang og Stauning! - to politikere, der rådede dengang. - Jo, de kunne virkelig godt, de gamle unge! - Og så sluttede det hele med en aftensang efter kaffen.

Om sommeren var der regulære ung-gilder. Her legede man –ofte et par timer – udendørs, helst på en stor græsplæne, - for græsmarker kunne jo rumme lidt af hvert! – Så legede vi "Skære, skære havre-". Hurtigt stillede vi op i to kredse, drengene yderst, pigerne inderst, - eller omvendt, - og så dansede vi i modsat retning af hinanden, - "og hvem skal havren binde? - det skal allerkærsten min, - i-hvor jeg ham skal finde."

- Så gik vi rundt i modsat retning og krydsede hinanden med håndslag: "Jeg så ham i aftes i det klare måneskin", hvorefter "hver tager sin, så tager jeg min" med et svingom - og "de, der blev tilbage", måtte så undvære det lille "kram", som det kunne give anledning til, -når en dreng og den "rigtige" pige sluttede sammen. - Det var frisk at komme sammen på den måde. Det var jo gamle folkedanse, der her blev oplivet, og de, der lancede dem overalt i kristne ungdomskredse, gjorde det nok, fordi de var klar over, at drenge og piger måtte have lejlighed til at røre ved hinanden, - ellers blev det jo alt for spændende. – Det hele kunne også foregå i en "fir-tur", - fire par, der dansede rundt i samme retning. Først var vi sammenkoblet ved hænderne i midten, - så løsnedes taget, og dansen gik omkring som før skildret. Den gik godt til "Der er lys i lygten –." Eller: "Tag mig ved hånd, sving du mig om, jeg vil så gerne danse." – Engang længe efter, da Karen og jeg var ude i vor have og skulle ind samtidig, tog jeg hende ved hånden og sang: - "Sving du mig lige om -, jeg vil så gerne danse!" Så kom den grundtvigske højskolepige op i hende, og hun svarede ironisk: "Ja, I vil så gerne, men I må jo ikke!" – Det kunne hun jo have ret i. For hende var det en naturlig ting at danse. Og selvfølgelig : Dans er dans, - og sådan tænker de unge jo også nu om stunder. Men man leger nok ikke mer i kristne ungdomskredse. - Nu synger de lovsange ! ! –

Gymnasiefester, nej, - men vi gik da til møder og stævner, også politiske. Jeg var til et KU- møde i Kragelund Præstegård og var med til et julemøde i KU i Silkeborg, hvor vi hørte musik af Debussy, og vi morede os hyggeligt med at brænde grankviste af i julelysene ved bordene – og vi sang selvfølgelig. – Og Spek agiterede for aftener med orkester-foreningen, men det havde jeg godt nok ikke lejlighed til at reagere på. - Men engang inviterede en kammerat os sammen til en klassefest. Det var en aften. Naturligvis ville jeg med. Mor var meget imod det.

–Cykle helt til Silkeborg en mørk aften og så komme sent hjem! Det var da ikke noget for mig!

– Men jo! - det havde jeg da gjort før!

– Men det her var da noget andet! –ikke? –

Jeg forstod da nok, at hun kunne være bange, - men jeg holdt på mit: "Jeg vil med!" sagde jeg. Jeg vidste også, at jeg godt kunne tvinge det igennem. Jeg stolede da både på Gud og på mig selv, - jeg havde da aldrig oplevet at være nogen steder, hvor antennerne opad ikke fungerede - begge veje! - Så jeg gik ud og fik fat på min cykel. - Mor fulgte mig ud i døren. "Nå!" – cyklen var punkteret, - helt flad. Jeg prøvede ventilgummiet, - det var i orden. Så var det

Mor - som hun var -.
Mor - som -.

altså slangen, der var sprunget hul på! "Det var en mørk og stormfuld aften", og det ville jo tage tid at lappe cykelslangen. Jeg opgav turen! – "Det var nok ikke meningen, at du skulle med til den fest!" sagde Mor. – Nej, det var det altså ikke, måtte jeg jo så konstatere. - Mor triumferede ikke, da vi listede ind! – Men mon der også der havde været en engel på spil?! - - havde "piftet" cyklen?! – det måtte vel være i den retning, hun havde tænkt! -

Ungdom på landet.

De unges fællesskab derhjemme var led i den kristne ungdomsbewægelse. Kærnen i fællesskabet var møder med kristent indhold. Der sigtedes på tilegnelse af personlig tro og fastholdelse i tro og livssyn. Salmer hørte til i kirken, men vore sange var udpræget ungdomssange med åndeligt indhold. Det åndelige "vejr" vestfra, fra England og Amerika, gjorde sig dengang stærkt gældende i KFUM og - K – kredse. Men Olfert Ricard havde givet Indre Missions ungdom en særlig farve, på en gang en vægtlægning på det religiøse følelsesliv og samtidig en vågenhed overfor alt, hvad der er smukt og godt: natur, sport, leg og munterhed. Hertil kom nu en stærk vægtlægning på hverdagens gøremål, på det folkelige fællesskab, de danske værdier, særlig i årene før og under krigen. Grundtvigs "Fædreneland ved den bølgende strand" - med tanken om Gud som vogteren over Danmarks skæbne - var en sang, der så at sige hang i luften, når vi samledes eller cyklede lange ture, f. eks. til Silkeborg, og derfra sejlede til Møgelø til lejr-aftener eller samledes til møder på "Dronningestolen", et sted i det skovrige område der omkring. Ellers var det sange som Ricard's "Just som jeg er, jeg kommer" og "Lev for Jesus, det er livet", der sammen med sange som "Jeg elsker de grønne lunde" og "Fred hviler over land og by" lagde deres greb om unge sind - og til sidst Svend Rehlings "Nu ebber dagens timer langsomt ud" med slutverset:

"Så kan jeg gå til hvile tryk og glad
og vide, du og jeg er gode venner,
og vi skal aldrig, aldrig skilles ad,
du holder jo min hånd i dine hænder."

Når man havde talt sådan til Gud, kunne man gå trygt ud i den lyse nat. Man tænkte ikke på, at der var krig.

Turene gik også vestpå til steder med de smukke navne: Klosterlund, Engesvang og Munklinde. Der blev spillet håndbold hjemme og indbydes mellem sognene, - og "natten var vor egen", når vi først var rigtig ude.

Aksel og jeg mødtes engang i Mors kælder til en omgang rødgrød sidst på natten, inden turen gik til vore "pladser". Og engang, min cykel punkterede, måtte jeg løfte den flere kilometer og først komme til Thorning kl. 5 om morgenen og gå i seng - for så at blive vækket kl. 6 og deltage i malkningen. - Senere i krigsårene dannedes der rundt om på egnen sangkor. Her var "voksne" også med. Flerstemmige sange og mindre værker blev opført i kirker og missionshuse, og skiftende dirigenter holdt os i deres "hule hånd". En ung mand fra Holstebro, tror jeg nok, - som aldrig blev kaldt andet end Rauff, - en musikalsk naturbegavelse, - gav et indslag af bykultur iblandt os. Han var i besiddelse af en vis elegance og kunne, når han sagde farvel, f. eks. bruge udtrykket: "Tak for din måde at være på!" - Der dannedes i de år en landssammenslutning af kristelige sangkor. Formanden besøgte os engang til en samling af flere af egnens kor. Koncerten blev holdt i Vinderslev Kirke. Et orgel blev opstillet i kirkens kor, og Aksel fik opgaven at levere musikken.

Aksel tog efter realeksamen foreløbig en plads på landet. Han var efterhånden blevet stor og stærk og klarede landbrugsarbejdet til en streng husbonds fulde tilfredshed. Han gav ham det skudsmål: "Du er en dygtig karl, men du skal ikke være landmand." For det var ikke det, han gik op i. Det havde han jo opdaget.

Troen.

Det blev altså en fornøjelig og tillige positiv oplevelse, som så gentog sig i sommerferier i de følgende år. Det blev en del af mine ungdomsminder. Jeg tænker tit på, hvor godt Vorherre egentlig har sørget for mig, og på, om han nu også har fået tilstrækkeligt udbytte af mig. Men så ved jeg jo godt, at det ikke var for hans egen skyld, han gjorde det, men virkelig for *mig selv! – for min egen skyld!* Sådan er han jo. –

Jeg tænker også på troens egen gåde. Vi har jo alle anlæg for at tro, - på noget, som vi ikke har nogen sikkerhed for, hvad det så end måtte være. Hvis vi så har oplevet at tro på Gud som børn, hænger det jo ved – som noget, der gav os tryghed. Derved vil det jo altid siden have en vis magt over os, så vi er åbne overfor det! En kendt teolog blev engang spurgt, hvorfor han troede. Han svarede: "Fordi min Far var troende." - Nu er det jo ikke forklaring nok, for mange går modsat deres oplæring hjemmefra. Den dybeste grund er jo den, at det er Guds Ånd, der giver os det og holder os fast ved det trods al modgang og tvivl, - at det altså er Gud selv, der *finder os* – mere end os, der finder ham. – Og når det gælder, og tvivl sætter ind, så må vi ganske simpelt *satse* på det budskab, han har sendt os, - fordi det er så godt, at vi ikke kan slippe det, - og fordi vi finder det tro-værdigt. -

Fandt jeg så "lykken" i mit hjemlige miljø? – Ja, det gjorde jeg da, - senere også med en god veninde, som jeg holdt ved længe, men på et tidspunkt følte, at jeg måtte sige farvel til, - fordi min verden var blevet noget anderledes end hendes! - da jeg nærmede mig mit mål. - Det gjorde ondt på os begge. - Men vi blev begge lykkelige med en anden. Tror jeg bestemt! – Karen og jeg var med ved hendes datters bryllup – som gæster!

Og siden har jeg ofte glædet mig over at møde dette unge, dygtige par.

Studentereksamen.

I juni 1942 fik jeg så min eksamen fra Th. Lang, og dermed farvel til den dejlige by. Men det skete med maner. Jeg læste i de lyse nætter uge efter uge. Sidste prøve var i Latin. Jeg havde meget svært ved at udrede sætningerne i Ciceros taler. Jeg forberedte ærligt Mor på, at det kunne ødelægge det hele. Det blev Cicero! Men det gik fint. En pige satte huen på mit trætte hoved, og jeg cyklede oprømt hjem: Jeg var student! – Og da jeg nærmede mig hjemmet, så jeg flaget hejst. Mor troede jo på mig! Og vi spiste en festlig middag med de fine tallerkener. Der blev gjort stads af den hjemvendte søn - på bibelsk maner! - Men jeg skulle jo af sted på cyklen igen et par timer efter, - denne gang til fest. Vi kørte i hestevogn med

grønne grene gennem byens gader og med lærebogen i modersmålskundskab slæbende i et tov efter os! Vi kørte ud til restaurant "Hattenæs" og fejrede vor fælles glæde. Efter mit besøg hos en kammerat i Sejs var vi så alle i "Lunden", hvor vi spiste og drak, - det var ikke meget dengang, - jeg tror, vi fik serveret en punch, og vi sang og dansede til midnat, - jeg med Grethe, som heller ikke kunne det! - hvorefter vi gik til kammeraters hjem i byen – og bare var til! – sammen med hinanden i den lyse nat. - Sidst på natten gik vi til lærernes boliger og sang vore studentersange. "Borgeren snorker alt, men vi – vi går på perlefiskeri", sang vi med Hostrup, og frk. Nordentoft kastede blomster ned til os. Ved 7-tiden opløstes hele det Halløj, og jeg cyklede den lange vej hjem uden at have fået søvn i øjnene. Da jeg kom til Vinderslev, var folk på vej til kirke til froprædiken kl. 8, og hvad var mere naturligt for mig end at gå med ind?! – som sædvanlig! Jeg faldt i søvn under prædikenen. Vorherre tilgav mig sikkert, kirkegængerne nok også, - og så drak vi morgenkaffe hos Moster i hendes nye hus i byen – sammen med Brokhus-pigerne, nogle ældre, fromme men muntre damer, som hørte med til Mosters venindeslæng. Så hjem til endnu en middag - og middagssøvn, - inden turen igen gik til Silkeborg til aftenfest med kammeraterne, - denne gang med Mors stiltiende velsignelse.

Vi skulle mødes med lærerne i Den Blå Sal, og der kom også "gamle" elever med. Vi havde haft lærerne til en "lille en" på klassen før eksamen, arrangeret af Vibeke, og jeg havde holdt en optimistisk tale der, inden vi skulle løbe rundt om træet! - Nu måtte jeg igen sige noget, og hvad skulle det være om? Jeg valgte at sige noget om den sunde fornuft, som jo nu alligevel var den, der gjaldt længst. Lærerne opponerede mod mig. De talte om begejstring og ideer. Ja vel, vi var da enige. – Vi sang så nogle raske sange. - Der var også en "engel" tilstede, - fra en anden årgang. Men hvorfor og hvorfra kom hun? - Jeg så hende ikke mere. - Det var nok også godt det samme. - "Det var på Capri - -".

Det er jo sådan med engle og andre hjælpere, at man ikke kan vente at få den samme til hver en tid.

Men det er nu skønt, når det sker. - Jeg fik den samme i næsten 60 år! –

Næste aften var vi hos sagfører Edlunds, der, hvor jeg før skulle have været til fest. En student deklamerede her nogle digte af Hans Hartvig Seedorf-P. - Lidt dristigt valgt! – Men det var så det. - Og så begyndte "ferien." –

Forrest fra venstre:
Ulla, Lise, Else, Karen, Jakob,
Vibeke, Julie,
Clara og Gunnar.
Bagerst fra venstre:
Mig.
Bag Vibeke og Julie: Kirsten.
Bagerst til højre: Poul
Edlund - ia - og Søgaard

Mærkelige oplevelser.

Et bestemt melodisk tema havde i denne tid en mærkelig indvirkning på mit følelsesliv, bare jeg tænkte på det. Det gav mig en fornemmelse af noget fortidigt, - noget, jeg følte at have oplevet engang, - eller også som noget fremtidigt, som var i vente. Jeg vidste, at Mor havde haft nogle mystiske oplevelser som ung, - noget, hun havde "set"! – ikke blot med troens øjne. Hun havde knapt turdet fortælle derom. Jeg satte derfor mine oplevelser i forbindelse med hende. - Jeg tænkte mig, at en oplevelse kunne nedarves – ligesom med musikken - og følelsen deraf så kunne dukke op i ens eget sind. –

En vinter-aften gik vi en lang tur til et møde i Nørskovlund missionshus i Hinge. Det var et fastelavnsmøde. Igen Hinge! –jeg standsede lidt og så tilbage ud over det hvide landskab og den tilfrosne sø, - og tågerne, der slørede de hvidpudrede træer. I et sekund var jeg som i en helt anden tid, - så var jeg tilbage igen. Hvad var det? –en poetisk følelse? - skønhedsindtrykket der pludselig overvældede mig? –Mange år siden læste jeg nogle salmelinjer af digteren Jens Rosendal (Salmebogen nr.28), hvori jeg genkender det, jeg oplevede:

"De dybeste lag i mit hjerte har set et forklarelsens land,
Hvor alt var et fuldkomment billed, og lykken var evig og sand,
Men kun som et glimt, som en lysning, der strøg over marker og vand.
I strejf lå mit landskab forklaret som livets og kærligheds land.

Er billedet til som en kalden, der rammer mig langvejs fra?
Et paradys, fjernt og forsvundet - fra slægten, jeg nedstammer af?
Er kaldet kun ekko af drømme, - en ø, som er intetsteds til,
Så har den dog morgens klarhed og kræfter, som aldrig går til."

Digteren forestiller sig et "lærred, som spænder sit billede op", hvorpå Gud "maler mig morgens drøm."
Det er smukt. – Og tankefuldt. -

"Studentens lykkelige dag".

Mit livs historie, 3. del.

Min læretid.

"- aldrig forstummer

Tonen fra himlen."

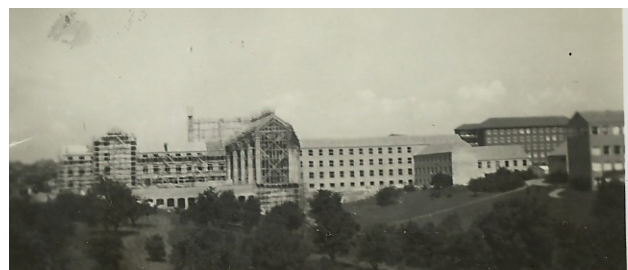
(B.S. Ingemann.)

Nyborg Strand.

Ved eksamenstid fik jeg en indbydelse fra Danmarks Kristelige Studenterbevægelse til et flerdages stævne på Nyborg Strand, og jeg meldte mig straks og stod på cyklen sammen med Christian. Allerede året før havde vi sammen taget en cykeltur til Sønderjylland. Vi havde besøgt Christiansfeld, smagt honningkagerne og besøgt Brødremenighedens Institution der - samt naturligvis Dybbøl Banke, mindet fra krigen 1864, og Sønderborg Slot, hvor Christian den Anden havde siddet som fange. - Nu gjaldt det noget, der direkte havde forbindelse til det studium, vi havde valgt.- Vejen fra Odense til Nyborg, "fyldtes" en eftermiddag af grupper af cyklende studenter. Knud Baagø cyklede frem og tilbage som en slags ordonans mellem de fremrykkende enheder. -Emnerne var præget af tidens problemer, nationalt, socialt og teologisk. Jeg husker emner som "Verden er Guds" og "Mennesket er Guds", altså et omfattende syn på tilværelsen i relation til Gud, som han er åbenbaret i Jesus Kristus, - uden specielt retningspræg i øvrigt. Det etiske aspekt i menneskesynet blev behandlet ud fra digteren Jakob Knudsens romaner, "Sind" og "Den Gamle Præst". - Vi var vel et par hundrede deltagere, gik ofte ture i flok og sang, mest studenterviser, "Sjungom studentens lyckliga dag", "Gaudeamus" (Lad os glædes) o.a.- Vi mødte andre grupper i de smukke skovrige omgivelser, vi havde festlige måltider i én stor sal, og vi morede os med og over talekor fra de forskellige borde. Lederen var ingen ringere end biskop Skat Hoffmeyer, som holdt myndige og humoristiske indlæg. Hans kone må også have gjort sig gældende, -for så lød det i kor: "Han er bisp ude, hun er bisp-inde, - i Nyborg er det altså ikke hende!" – og et kor sluttede: "- mulieres pulchrae, juvenes intelligentes, sic fluit tempus inter studentes." Lidt akademisk selvglæde kunne vel tolereres! – Her mødte jeg "brødrene Vestergaard", sønner af min Fars kusine, der havde været lærerfrue i Vinderslev. De underholdt ofte med firhændigt klaverspil, begge teologer i København. Senere lærte jeg den ene, Svend, at kende. Den anden med navnet Christian blev senere organist v. Sct. Hans kirke i Odense og komponerede en flot melodi til en meget brugt salme, "Gør dig nu rede, Kristenhed" af K.L. Åstrup. Det var i komponisten Thomas Laubs store tid, og sangen lød ude og inde med de reneste klange over den danske kyst og bølgen den blå.- Her fik jeg et indtryk af Aarhus Universitets nye fakultet og valgte at begynde mit studium der, - det var jo ikke så langt fra hjemmet.

Start på teologien.

Turen hjemmefra kunne tilbagelægges pr. cykel. Et par gange tog jeg den og fandt på studenternes bureau frem til et værelse på Nattergalevej, hvor jeg kunne bo sammen med en ny kammerat fra Vinderslev, Niels Pedersen. Vi blev straks gode venner med ægteparret, der også hed Pedersen, og levede her det første år under gode forhold. Der skulle altså penge til nu. Hjemme blev mit tidligere ophold beregnet til min fremtidige arvepart, og nu skulle jeg så låne! Det blev en kassekredit, hvor jeg kunne hæve efter behov og indsætte igen, hvad jeg tjente i ferierne.

Aarhus Universitet. (under opførelse)

Niels havde en bekendt, der kendte domprovst Kaj Jensen. Denne bekendtgjorde ved en af sine velbesøgte gudstjenster, at der var et par studenter, der nok kunne trænge til en ugentlig middag, og så fik vi hver tre venlige familier som mad-faddere. Så havde vi til hver anden dag, resten blev der så råd for med billig mad fra Folkekøkkenet. Dermed kom der god orden på tingene – og megen hygge, også fælles cykelture hjem. Vi kom i gang med græsk og med kirkehistorie, og med hebraisk hos den unge bispesøn Bent Noack - samt Filosofikum med bøger af Harald Høffding og ateisten Jørgen Jørgensen. - Jo, vi var godt i gang. - Og Hoffmeyer og senere professor Lindhardt ledede det kristelige studenterforbund. Blev ræven nu ikke sat til at vogte høns? - Det mente i hvert fald Chr. Bartholdy, Indre Missions formand, og det lod han hele folket vide. Hoffmeyers søn var i begyndelsen med på vort hold. Han gik senere over til økonomi-studiet til professor, senere politiker, Thorkild Christensen, der senere fik navnet "Thorkild Livrem", - og Hoffmeyer selv blev senere kendt som direktør for Nationalbanken.

Nattergalevej 24

Cyklen blev startet hver dag. Det var jo nyt og spændende at komme på universitetet, der lå i en stor og smuk park. Jeg tilmeldte mig Akademisk Skytteforening, - jeg var jo blevet kasseret til militæret p. gr. a. min astma. - Men jeg brød mig ikke om tonen der og holdt op med skyderiet. Jeg gik på besøg hos kammerater – og hos mine værtsfolk; og jeg kom også af og til i studenterforeningen. En middagsværtinde, en "fornem" ældre dame, fru Larsen, tog hver onsdag ned i byen og købte en torsk, som vi så nød sammen til en lang historie om, hvad hun den dag havde oplevet på vejen. Hun havde et barnebarn, Ulla, som jeg gik i kirke med i Risskov og senere mødte igen som gift frue i Herning. Ulla fra Silkeborg spurgte mig, om jeg havde været på "Maritza." - Så skulle jeg da også

prøve det en enkelt gang og sang der lystigt med på tidens slagere. Ellers var jeg naturligvis sparsommelig. Jeg fik også lov at komme hos professor Lindhardt og lærte ham at kende som en meget hyggelig og venlig mand med stor åbenhed overfor mine ufærdige meninger. Siden var han jo ret kontant og uhørt satirisk i sine indlæg i aviserne. Et er jo at sidde overfor et menneske – et andet at sidde ved et skrivebord og skrive til og om mennesker! - Og så gik jeg i kirke i domkirken hos Kaj Jensen.

Det var altid en stor oplevelse med den propfyldte kirke. Han havde også en evne til at tilspidse sine udsagn, så de gik lige ind, både i hjerne og hjerte. Det var føde for sjælen. Jeg tog gerne ind en morgenstund til en lille andagt, han holdt for studenterne. Universitetet betød jo så meget for byen. Og jeg fulgte studentermøderne og traveturene i foreningen. Ofte gik vi og sang gennem Riisskov. –

Men snart viste krigen sit barske ansigt. Englænderne bombede "Oliemøllen", et firma, som åbenbart leverede varer til "værnemagten". Jeg betragtede kampen fra mit vindue, antiluftskytset sprøjtede kugler op mod himlen, glødende i alle farver i mørket, men jeg trak mig tilbage, da de drejede ind imod os. Jeg husker ikke, hvor Niels var. Næste dag beså vi skaderne nede i byen og vadede i glasstumper. Tyskerne havde besat to store kaserne. Vi gik ofte "i konvoj", når vi gik hjem fra vore møder. Det gav en vis tryghed. De skød af og til inde på Langelandsgades kaserne, og det tyske militær lagde i det hele taget en klam hånd på byen. Niels var sjældent med her. Han arbejdede mere målbevidst. Jeg ville godt opleve noget. Men engang var vi dog til et nazi-møde i en stor hal. Det manglede ikke på publikum, der gerne gjorde lidt grin med Frits Clausen; det gjorde vi også, men blev så konfronteret med truende holdninger, og så gik vi hjem igen. Vi skulle ikke have noget klinket. –

Niels købte et stort orgel med fodmanualer og mange stemmer. Det gav vi nu hurtigt til Vinderslev Missionshus, hvor det blev flittigt anvendt i årene, der fulgte. Jeg havde også en violin, og vi kunne spille

sammen. Vi læste da også sammen. Og vi havde både alvor og sjov til daglig. Det græske ord "ta'kys" betyder pudsig nok "straks", "i al hast". Men det betyder jo også noget andet i et andet sprog. - Og det kunne jo give visse associationer, når apostlen Johannes skriver: "Lad os ikke elske med munden, ej heller med tungen, men i gerning og sandhed."

Vi tog begge Filosofikum efter et år. Jeg var oppe i problemer vedrørende årsags-sætningen. Jeg mente, at den også gjaldt m.h.t. altings tilblivelse, – Gud! - Det mente professor Svend Ranild ikke var lovligt rent filosofisk, men han foreslog dog venligt, at jeg jo kunne prøve at forsvare det filosofisk engang senere i livet. Det har jeg da også gjort, og så har det glædet mig, at professor Løgstrup i sin filosofi gjorde gældende, at selve tingenes *tilblivelse* må have en *magt* bag sig, - magten til at være til! – og byggede en såkaldt "metafysik" på det grundlag. – Prof. Ranild var tilhænger af Jørgen Jørgensens teori, "behaviorismen" (engelsk: "behavior"), som gik ud på, at alle "dyr" opførte sig efter, hvad der aktuelt var behov og mulighed for, og at det førte til en udvikling! Og så var der ikke brug for en skabende Gud. Tilværelsen som sådan skulle ikke forklares. Den skulle i sig selv være vort udgangspunkt for tanken. Såvidt Sv. Ranild. Jeg mener

Efter Hebraikum.

heller ikke, at Gud kan bevises, men han kan bevidnes (Romerbr. Kap. 1). Og Tilværelsen kan tænkes som et "intelligent design". Tilværelsen må netop have en forudsætning, som der kan spørges til, både for tro og tanke. - Hebraikum blev også klaret på et år. Så gjaldt det Forprøven det følgende år. Nu gjaldt det nytestamentlig græsk, filosofihistorie og bibelkundskab. Min forprøve fandt sted den 6.maj 1944. Jeg sad ved det grønne bord, da 80.000 allierede soldater satte livet til ved invasionen i Normandiet. Underligt at tænke på! - Nu! - Noack sagde, at jeg virkede noget apatisk. Men jeg bestod.

Krigens sidste år.

Men efter første år fik jeg plads på et af kollegierne i Universitetsparken. I et par måneder oplevede jeg et dejligt studenterliv med fred til arbejde og dog altid omgivet af kammerater, som jeg kunne gå ind til på ethvert tidspunkt, spille skak og diskutere med. - En af dem faldt ved en af tyskernes første seriehenrettelser -. Efter august 1943 med regeringens afgang kunne vi nu vente os alt. - Men her fandt jeg også en god ven, Niels Erik Borner, også teolog, og her kom jeg igen sammen med Christian. Men glæden blev kort. Tyskerne ville overtage alle 5 kollegier – til deres skrappe drenge, viste det sig. - Vi holdt ophidsede sammenkomster, en søndag kom Rektor himself, teologen Johannes Munck. Han stod på et bord midt i salen og advarede os mod uigennemtænkte handlinger, - som ligesom lå i luften! Han havde nok hørt et og andet.– Roligt samlede vi vore ting og gik ud for at finde nyt logi – fra dør til dør. Jeg fandt hurtigt et godt lille værelse i Oslogade 19. Jeg ville ikke tilbage til Nattergalevej, selvom Niels nok ville have taget imod mig der. Men nu var jeg tæt på Universitetet og nye kammerater på Jordbrovej. –

Kammerater på Jorgbrovej.
Yderst: Henry og Rønn.

Efter forprøven holdt vi en lang ferie hjemme. Niels og jeg "tog plads" som tørvearbejdere hos en tørvegrosserer og gårdmand, Johannes Stenholt, i Revl, på grænsen til Kragelund. Vi flyttede ud i

karlekammeret og residerede der sammen med en ung mand, Kristian, som vi godt kendte, og vi kom til at høre til i familien til daglig. Det gav 100 kr. hver uge. Det var en god løn. Vel var jeg ikke dygtig som landarbejder, men kræfter havde jeg nok af, og jeg sled i tørvegraven med at fodre et mindre maskineri. Det var en munter sommer med masser af drilleri, diskussion og vandslagsmål omkring hushjørnerne og hygge. Vi nød at være "hjemme"! – borte fra krigsatmosfæren.

Cyklerne blev brugt til aftenture, og naturligvis benyttede jeg lejligheden til at tage hjem. En tur gik engang til Silkeborg og Møgelø. Da at komme hjem en nat ved 4-tiden og der mødes med Aksel til rødgrød i Mors kælder og derefter cykle ud igen og komme i seng, hvor vi boede, var bare en svir. Imens klang sange fra turen i mit sind, Grundtvigs "End lever den Gamle af dage" og friske sange fra Hjejlebåden og Cykelturen. På båden sang vi af Henrik Pontoppidan:

*Snart sig nattens mørke breder
"Hvert et dyr nu søger hjem
Eller seng på marken reder,
Som et tæppe over dem."*

*" - og herinde som derude
Har den hele verden fred !! –"*

Min "husbond" roste da min indsats overfor de andre: "I må gerne sende ham til Møgelø hver aften!" - Niels kørte vognen med det flydende dynd, der blev hældt ud på grønsværen og "tromlet" ud til håndterlige tørv, som efter tørring – alle dage var solskinsdage! – blev stakket i kæmpestore formationer, hvorfra de siden blev hentet ud til kunderne. - Den sommer blev cykeldækkene slidt op. I stedet købte vi "dæk" af træ! – med en lille slidebane af gummi. Det gennemrystede hele kroppen af køre på de uasfalterede veje. Min forgaffel knækkede under opstigning af en bakke. Jeg turde ikke tænke på, hvad der ville være sket, hvis det havde været i fart nedad.

Døj – vognen med Niels, Henry og Kristian.

Kristian og Henry i karlekammeret.
Foto: Fru Stenholt (Knut).

Det må have været samme år, at jeg i august tog arbejde hos gårdejer Ove Rask i Thorning. Her var det høstarbejde, det gjaldt. Her blev der slidt som aldrig før, tidligt op og tage del i malkningen, derefter havearbejde i morgendisene, til solen havde tørret kornet efter nattens fugt og væde. Så resten af dagen sætte negene sammen i stakke, 6 i hver, - for så om aftenen efter aftensmaden at løbe gennem de lange høstede agre og tælle negene, - 60 neg = en trave -. Efter tærskningen måltes kornet i tønder. Derfor med Grundtvig i høstsalmen: "- i tøndemål af traver." – Men vi havde det storartet, der var tre karle foruden mig, vi lå på køkkengulvet og hvilede os i pavserne, og Søster (Marie), som var husbestyrerinde på gården, morede sig med os og lavede supergod mad til os dagen igennem. Men tilbage til studierne i den efterårsmørke by. – Jeg genkender Aarhus-stemningen fra den tid i Roar Skovmands roman: "De nøgne træer." Men jeg nød min stille hybel og planlagde mit fortsatte studium, - dog uden større fremskridt. Og jeg glædede mig over at modtage pakker fra Mor – med vasket tøj, med lidt godt at spise ind imellem. Man kunne også købe dejlige små franskbrød med birkes, som ofte forsvandt næsten med det samme, - men der

skulle jo mærker til! - Christian morede sig over, at jeg havde brød og smør og brødkniv liggende på bordet mellem bøgerne på en almindelig arbejdsdag.

Carl.

Jeg havde for længst fået en anden god ven, Carl Schædtler. Nu kan jeg "samle ham op." Vi fandt hinanden en af de første dage på Universitetet. Han var postmestersøn fra Skagen. Vi havde fælles interesser og fælles humor, - vi kunne gøre grin med alting og dog tage det hele knusende alvorligt; han havde et godt øje til piger, - jeg var for øvrigt selv engageret, men så kunne jeg jo netop snakke med om "tingene".

Og vi havde samme poetiske sans. Han udgav i de dage en lille digtsamling, som endnu står i min reel, "Den favre kyst". Jeg citerer fra "Sol og Syn":

Carl.

"Føler du, mens solen daler,
At du ejer kun én evne:

Den, at se i skønne syner
Alt, hvad Gud en morgen skabte,
Se det, som Guds øje så det,
Før det faldt og før det tabte . .

da har du i tyste timer
set et syn, der altid bliver,
lyser over hele livet
som en higen, som en iver."

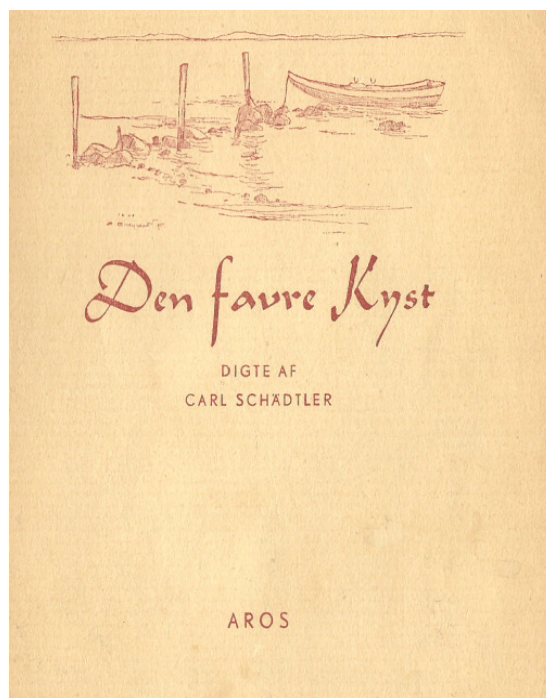
Det giver hele hans livsfølelse, både dengang og siden som præst. - Og fra digtet "Barndom":

"Et under bredte sig barnligt ud,
Mens dagens timer i salighed flød.
Og solsorten sang fra rødgranens skud,
Og dens sang steg helt ind i aftenens glød
Og faldt i min sjæl som en tone fra Gud."

Og hvad med det lille "regnestykke" her? - om Gud:

"De tal har han kunnet før bjergenes sne,
At to bliver til et og siden til tre."-

Ikke så sært, at det var Jesu lignelser, han særlig kastede sig over, Guds riges vilkår i menneskelivets dagligdag. Han var søgende i sine samtaler, men kunne blive skarp i diskussioner og i vort blad, "Sursum corda" - "hjerterne opad!" - Han lod sig gribe af stemninger og af holdninger for eller imod, også overfor vore lærere. - Han var en tid kæreste med Kirsten (kaldet "Kitte"), datter af Blom Salmonsens, som var skoleinspektør, i de år en ivrig forfatter og foredragsholder. Det traf sig, at jeg netop kom til middag i hans

og hans frues hjem, og også derved kom til at kende Kitte rigtig godt. Blom, som vi kaldte ham, sagde engang til mig: "Var Kitte ikke en for dig?" - Han så nok noget mere solidt i mig! - Nu havde jeg altså en veninde derhjemme, men jeg svarede blot, at nu var det jo Carl Schædtler og hende. Så sagde han: "Det er da en dårlig hane, der ikke kan vippe en anden af pinden." - Carl bad mig siden, da de skiltes, om at tage mig lidt af hende. Det gjorde jeg også, og da jeg siden var kommet til København, bød jeg hende engang, jeg var på en julerejse hjem, på et restaurantbesøg i Aarhus, og vi konstaterede begge, at hun havde fundet sig selv igen. Hun blev siden gift med Kaj Baagø og rejste med ham som missionær til Indien i DMS's tjeneste (nu Danmission). Han blev meget optaget af indisk kultur og religion, så meget, at bestyrelsen til sidst måtte bede ham trække sig. Han kom siden til det danske diplomati i Indien. - Efter krigen flyttede Carl og jeg med vore studier til Københavns Universitet. Det hed sig, at teologer rejste til hovedstaden på grund af Chr. Bartholdys kritik af professor Lindhardt. Det kan jeg modsige. Det var vist kun os to. - og det var ikke af den grund. Vi var hverken bange eller utilfredse.

Kaj Munk.

Kaj Munk indtog allerede i 30'erne en stor plads i folks bevidsthed. Han skrev jo i "Jyllandsposten." Og hans første skuespil vakte stor opmærksomhed, "En idealist". Den kuldsejlede i første omgang. Den var for aparte. Men den kom på repertoiret igen. Kaj Munks hang til "den stærke personlighed" førte ham en tid i armene på diktatorerne - på én måde! Det var selvfølgelig en sympati med modhager. Idealisten, som var Kong Herodes! blev præsenteret som en storhed, beundret for sin genialitet, men også fremstillet med så grusom en ondskab, at det stred mod både Munks og den almindelige danskers menneskesyn - og mod kristendom i det hele taget, - og Munk var jo præst. Han vidste nok, hvad han stod for. Han lader da også Herodes - i mødet med Jomfru Marie og Jesus-barnet - slutte som den store taber menneskelig set.

Havde man rigtig forstået det, havde man også overført det på hans diktatorbeundring. Og den forsvandt jo også som dug for solen efter et tysklandsbesøg. Når vi unge, teologer ikke mindst, lyttede med begge øren, var vi klar over, at han trods alle fejlgreb var tidens førstemand på åndslivets område. Hans moderne ordforråd som forkynner fængslede os, og med skuespillet "Han sidder ved Smeltediglen" i 1938 gjorde han på evangelisk grundlag op med Hitlers jødeforfølgelse. Vi læste den i gymnasiet, hvor vi også ved krigens begyndelse læste "Egeløkke" om Grundtvig. Citater fløj imellem os også ved Nyborg Strand-stævnet. Hvad der siden skete, ved vi alle. Jeg læste hans skuespil og prædikener og fulgte hans produktion og hans kamp.

Kaj Munk.

Ollerup Gymnastikhøjskole.

Studentermødet i 1943 fandt sted på Gymnastikhøjskolen i Ollerup. Jeg husker ikke programmet. Kun, at vi sang "Se, nu stiger solen -", for det gjorde den. Hver dag ved bordene stod Jørgen Glenthøj op på en stol og gav os nyhederne om krigens gang og modstandsbevægelsens bedrifter og meddelelser.

Katastrofestemningen nåede et højdepunkt, da vi fra det sydfynske en nat så luftkampe langs Tysklands nordkyst mellem Kiel og Lybeck. Lysskæret stod i lang tid over horisonten som et Nytårs-fyrværkeri, og vore ledere stod med forstanderen og drøftede det uhyggelige sceneri. Aftenturene gik til Hvidkilde ad Svendborg til. Men en sen augustaften - det var lige før den 29. august, da samarbejdspolitiken led skibbrud - sad vi alle sammen efter en tale og sang Grundtvigs poetiske digt "Jeg gik mig ud en sommerdag at høre-" med det sært betagende omkvæd: "I de dybe dale - mellem nattergale - og de andre fugle små,

som tale", - og hvor han beder den "lille fugl i bøgelunden" i 12 vers om at synge om alt, hvad der er skønt og godt i Danmark - "dejligst vang og vænge" :

"O flyv fra Øresund til Dannevirke! – syng til dans, til skole og til kirke.
Da mærker alle, som har mødre kære, det er godt i Danmark at være."

Med den vemodigt højtidelige melodi lagde der sig en grebthed over forsamlingen. Hvert ord fald med tyngde i sindene, og vor leder, gamle, ranke pastor Keiding's solbrændte ansigt lyste selv som en sol i aftenmørket. – Holger Danske var vågnet. –Grundtvig var genoplivet - Vi vidste nu, hvor det bar hen, - som man kun i tro kan vide! -

H. J. Falk.

På den tid blev den nye Christianskirke bygget, - foreløbig krypten, meget typisk. Meget måtte jo foregå kryptisk i de år. Her gik vi nu i kirke hos pastor Falk, Christian og jeg, - og her fik vi teologiens hovedspørgsmål klaret, evangelisk-luthersk: Der er to regimer, vi lever under: det verdslige, det samfundsmæssige, og så det åndelige, Guds regimente. Den verdslige side af livet har sine love, som skal holdes, også efter kristendommens begreber, - her gælder retfærdighed, belønning og straf. - På det åndelige område, -i Guds rige, - gælder Guds lov: du skal elske Gud og din næste! Men her kommer vi til kort. Det, vi er skabt til og også anlagt på, magter vi ikke. Derfor behøver vi Guds tilgivelse som basis for vor eksistens, og vi får den som gave, en "skænket" retfærdighed! – som vi må gribe om ved troen. Den er også en gave, som Gud indgiver os ved sin Ånd,- for vi kan selv kun bede om den, - og troen er ikke vildt magtfuld og lige konstant, den er snarere en bestandig tilflugt til Gud og hans nåde. Den viser han i Jesus Kristus og i ordet om ham. Han har afklaret vor sag ved sin død og givet os håbet ved sin sejrige opstandelse. Således knyttet til os sætter han os igen overfor sin viljes krav: at elske vor næste. Vi ved altid, hvem vor næste er, for ham møder vi på vor vej med de behov, som kalder på vor tjeneste. Vor synd er ikke dette eller hint fejlagtige, vi kan komme i tanker om, men selve det at fravælge vor næste til fordel for os selv. "Tilfældigvis" kom der en mand, står der jo i fortællingen om den barmhjertige samaritaner. Tilfældigvis møder vi vor næste. Der er heller ikke tale om, hvad vi selv skal blive, fromme og gode, - men hvad vi skylder vor næste! - Usentimentalt og næsten logisk klart fremlagde Falk for os, hvad det er, kristendommen drejer sig om, og vi mødte det faktisk som noget befriende og vejledende. – Falk var desuden kritisk i sin holdning til bibelens bogstavelighed og traditionelt kirkeligt fromhedsliv.- Men det, vi hørte, var som en *tone fra himlen*.

Sammenbruddet.

Efter at have bestået forprøven til det fortsatte studium i 1944 var Tysklands sammenbrud under udvikling. Efter Stalingrads forfærdelige tragedie med tabet på 100.000 mand, som Hitler ikke havde magt til at undsætte, skyllede talmæssigt vældige russiske hærstyrker ind over tyske erobringer og besiddelser. Nordafrika blev erobret fra general Rommel, Italien delvist erobret af de allierede, og tyske byer blev bombet til ruiner. Alligevel ydede de tyske styrker uhyggelig modstand i Holland, og nye våben, ubemandede v-2-flyvere, gjorde englænderne rangen stridig i luften, - og på havene led de allierede forsyninger også frygtelige tab. Modstands-bevægelserne voksede med hast og medførte, at tyskerne foretog modforholdsregler som tortur og henrettelser, og de myrdede millioner i deres KZ-lejre.

Vi blev i Aarhus, men vi nåede kun lidt af vort arbejde. Undervisningen indstilledes, kun nogle få læste op til den første teologiske eksamen i Aarhus. Tyskerne, som nu boede på kollegierne bag høje ruller af pigtråd, var ubarmhjertige mod de frihedskæmpere, de fik tag i, - og nu satte de ind med clearing-mord som gengældelsesaktioner. Jeg har læst, at det drejede sig om hen ved 600 personer. Jeg stod en dag foran "Demokraten"'s opslag af nyhederne. Mange stod og græd ved at se de navne, de læste. Det var, fordi det

var mennesker, man kendte, som var myrdet. - En dag rygtedes det, at der var uro i byen. Vi vidste jo, at der havde været generalstrejker i andre byer. Så nogle af os tog cyklen derind. På Lilletorv stod tyske soldater, omgivet af en mur af protesterende mennesker. En officer hævede sin pistol og skød op ad Vestergade og tilstødende områder, hvor jeg også stod. Nogle måtte være blevet ramt, for snart efter hørte vi ambulancerne med udrykning. – så tog vi af sted! –

Om nætterne hørtes fjerne drøn fra eksplosioner på banelegemet inde i Jylland. Der var ofte luftalarm. En aften, jeg cyklede gennem byen, lød sirenerne, men jeg ville ikke til at lede efter beskyttelsesrum og cyklede hjem ad stille veje. Det var ellers forbudt at færdes, når alarmerne havde lydt. Man kunne blive arresteret! – Gennem illegale blade fik vi altid underretning om begivenhederne. - Min kammerat Niels Erik Borner og jeg satte os en dag sammen og skrev, - han på maskine, - illegale breve, beregnet især for landmænd rundt om i landet, så mange, som vi kunne nå på rimelig tid. De indeholdt en national opsang til tidens begivenheder. - Adresser fandt vi i telefon-bøger. Så pakkede Borner brevene sammen i en kuffert og tog en tur med toget til Odense, hvor han logerede sig ind og gik så rundt og lagde brevene i bundter i postkasser der. – Og jeg tog hjem og kom igen til mit nye arbejdssted på landet, hos Ove Rask på Kauergaard i Thorning. Her blev jeg modtaget af karlene med dette slogan: "Sabotør Pedersen og kompagni! De ringer og kalder. Vi kommer og knalder." - Den barske humor manglede ikke. Ove satte mig en dag til at fylde jord fra en vogn op i en silo, fyldt med roetop. "Han skal jo have lært at skovle jord på", sagde han til de andre. – Jeg fik at vide, at Borner var kommet godt hjem. -

En dag fløj engelske maskiner hen over marken, hvor en karl og jeg læssede roer. Et øjeblik senere var de over Bjerringbro-egnen. Der gik min kommende livsledsagerske, Karen, som jeg endnu aldrig havde mødt, beskæftiget med samme arbejde som jeg, også sammen med en karl. - Et mærkeligt træf! - Her nærmest strøg maskinerne hen ad jorden for at dække sig mod radaren. - Karen fortæller, at de måtte løbe hen foran hestene og holde dem i bindselet, mens maskinerne bragede forbi. Man kunne se flyverne inde i cockpittet. De var på vej til bombning af studenterkollegierne i Aarhus, hvor de anrettede de helt store ødelæggelser, og mange blev dræbt. Det var der, pastor Sandbæk ved et Guds mirakel blev befriet – under et forhør! – Siden på vinteren skete bombningen af Shellhuset i København, hvor andre fanger blev befriet, men hvor de ved et uheld - med fejlagtig nedkastning af bomber til følge - ødelagde den franske skole i København, vel krigens sørgeligste ulykke herhjemme, - Det var også i vinteren 1944, den 4. januar, at tyskerne hentede Kaj Munk i hans præstegård i Vedersø og dræbte ham med skud i en plantage ved Hørbylund.

Attentatet på Hitler hørte jeg hjemme. Det var hos Johannes Stenholt. Der må vi igen have været i 1944. I det efterår var det, at tyskerne arresterede det danske politi og sendte betjentene i fængsel eller koncentrationslejre i stort tal, bedømt for deltagelse i modstanden. Det var 19. september. Igen var vi i Aarhus. I den sommer var det, at modstanden viste sig i generalstrejker i de største byer, Odense og København. Den danske befolkning protesterede mod tyskernes fremfærd og lukkede for alt, lavede opstand på gaden med bål og barrikader. De tyske myndigheder måtte forhandle med fagforeningerne, som opnåede visse lettelser. Tyskerne var trods alt bange for at miste den kontrol, de havde over dagliglivet. - Nu strømmede flygtninge til fra de tyske østersøegne og fik eller tog ophold rundt om i vort land. De kom også til Vinderslev. Og tyske soldater! - Beboerne måtte se at omgås dem med god omtanke. Juleaften stillede kirketjeneren stole op i våbenhuset, og her tog tyske menige soldater ydmygt plads, mens vi andre gik imellem dem ind til herligheden! - den fyldte kirke. - Mosters hus blev beslaglagt, og hun, der nu var svag og havde Parkinsons sygdom, fik pleje hos Mor. - Jeg kom hjem og skiftede nu igen arbejdsplads. Jeg tog til en anden af brødrene Rask til det helt strenge vinterarbejde, men det og vinterklimaet gav mig nu et voldsomt astma-anfald, og med en cykel ved hånden stavrede jeg hjem og kom også under Mors pleje. Det var sidst i november, men jeg blev dog snart rask igen. Senere blev jeg i det nye år indlagt for et lettere anfald af polio. Atter på sygehus i Kjellerup!

Hvordan jeg fik lov, og hvorfor jeg tog ind til Aarhus igen, forstår jeg ikke. Men i løbet af foråret sad jeg igen på min hybel eller færdedes derinde. Jakob var blevet optaget i et uniformeret civilbeskyttelseskorp, CB, og færdedes ofte om natten i byen. Nogle få kammerater og jeg tog imod et undervisningstilbud fra en ny universitetslærer, Johannes Sløk, der jo gerne skulle arbejde med noget, og vi kom i hans hjem. - En aften indfandt tyskerne sig på det pensionat, hvor Christian og Jakob boede, og holdt dem alle sammen op foran bøssepiberne. En nat oplyste et voldsomt ildskær byen. Jeg løb let påklædt hen på Stjernepladsen og orienterede mig hos dem, jeg mødte, om, hvad der skete, og fik at vide, at adskillige opgange omkring Guldmedgade brændte, vel antændt af SS – terrorister.- Folk var sprunget for livet. -

Verden var af lave.- Men alt lagde sig igen smukt til rette for mig. Det teologiske studenterråd var i færd med at skaffe praktikpladser til os rundt i sogne i Jylland. Jeg fik tildelt Nørre Snede for april måned, og cyklede derved. Jeg blev meget venligt modtaget af pastor Bennetsen, og i en måned deltog jeg i præstetjenesten med besøg, med skoleeksamen og konfirmander – og en gudstjeneste, hvor jeg første gang besteg en prædikestol.- Engelske tropper nærmede sig nu Danmarks grænse. Hvad ville der ske? En dag gik præsten og jeg ud i haven og gravede værdifulde ting ned i en plæne. Også i Nørre Snede kom der talrige flygtninge til. Jeg overværede en begravelse på kirkegården, hvor de sang den tyske salme, som på dansk hedder: "Så tag mig da ved hånden." - Jeg beholdt altid en stor forkærlighed for Nørre Snede. Jeg kom hjem til maj. – Carl kom ud til Lyngå-Skjød. - Vi fik meget at tale om.

Om aftenen den 4. maj hørte vi i engelsk radio derhjemme det ufatteligt glædelige budskab om Danmarks befrielse. - Selve dagen den 5. maj skulle jeg hjælpe min ældste bror, Andreas, i Kjellerup med forårsarbejdet. Men Andreas sagde nej. Vi gik stille omkring hans nye gård sammen med hans børn og hørte kirkeklokkerne ringe freden ind fra både syd og nord. Vi lyttede til vor egen radio. Dannebrog gik til tops i haven. - Modstandsfolkene kom frem og indtog Kjellerup. - Og Christian og jeg mødtes den dag i vor gamle skoleby. - Danmark var frit. –

Flaget hejst på "Højgård".

I de følgende dage gik folk rundt og sang om "de fem forbandede år." I mig nynnede nogle linjer fra Højskolesangbogen, "Bladet i bogen sig vender", -skrevet af Grundtvig efter krigen i 1848:

*" Bladet, som Herren det ville,
Vendte sig tit,
Når det gik Danmark ilde,
Vendte sig blidt."*

Søster var da taget til København og oplevede befrielsesaftenen i den kogende by.- Hun havde engang skrevet til mig i Aarhus, at hun havde andre tanker om sit liv end at holde hus for fremmede mænd på landet. Hun havde taget plads i en herskabsvilla i Hellerup, mens hun planlagde en uddannelse. Nu skulle det være. Hun tænkte jo på Far og på hans tanker om hendes fremtid.

Stinne var da også kommet til København – som diakonisse-elev på Sct. Lukas-Stiftelsen. Jeg havde selv fulgt hende på vej. Jeg havde i det hele taget været med i hendes tanker om hendes fremtidsgerning. – Hun var i gang med en sygeplejeuddannelse med tilhørende uddannelse i kristendomskundskab.

Og hvad med Aksel! –Midt i de år fandt vi vej for ham. Jeg kendte lidt til domorganist Georg Fjelrad og talte med ham om min bror. Fjelrad underviste på det nye musikkonservatorium i Aarhus, og han ville gerne høre på ham. Så rejste vi sammen ind til ham, og jeg overværede prøven. Aksel blev bedt om at improvisere, og Fjelrad erklærede ham for ”et ubeskrevet blad”, men med gode anlæg for orgelspil, og så blev han optaget på konservatoriet. Engang, vi rejste sammen med tog ind til Aarhus, blev vi opholdt i Skanderborg på grund af sabotage. Vi gik rundt i nogen tid og fandt så ind i kirken, hvor Aksel hurtigt fandt ud af det elektriske system og fyldte kirken med sin fuldtonende musik. Han var dengang noget af en sjover og gik og lavede klovnenumre på gaden og lignede nærmest en anden Søren Kierkegaard. Efterhånden kom vi med toget igen, og da vi kom til Banegården i Aarhus, vrirlede det med tyske soldater, som havde haft samme problem som vi. – Vi ”små” søskende var ved at finde hver sin ”hylde.”

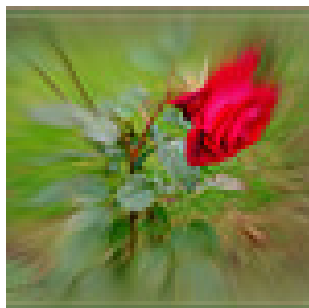
”Tonen fra himlen.”

*”Der skinner et lys fra en stjerne – igennem natten herved,
Der lyder en tone fra himlen – til jorden om fred – om fred.” (Kaj Munk).*

”Der lyder en tone fra himlen”, sang Kaj Munk. I Danmark blev den tone jo opfanget af Kingo, Brorson, Grundtvig og Ingemann – og gengivet med forskellig klang i hvert fald. Den kom jo også til at lyde i forskelligt toneleje! - og falske undertoner kan jo også komme til at præge fremførelsen, når den skal gengives af vore menneskelige instrumenter. Derfor de forskellige variationer af kristendom til forskellige tider.

Herom et lille klip! For her vil det nok være på sin plads at ridse op, hvad Studenterbevægelsen indeholdt i min tid. Den var udsprunget af den engelske vækkelsesbevægelse, der prægede kirkelivet i den vestlige protestantiske del af verden i 18 - 1900-tallet – og af gammel pietistisk fromhed fra Tyskland. - I Norge og Danmark fandt disse bevægelser i alt væsentligt deres plads i den folkekirken. De nye kirkesamfund, f. eks. baptisterne og mormonerne fik ikke den store tilslutning her til lands, - mere i Sverige.- Studenterbevægelsen fandt også sin plads i folkekirken og blev inspireret af Olfert Ricard fra KFUM-bevægelsen, domprovst Henry Ussing, professorne Edvard Geismar og Valdemar Ammundsen (senere biskop). De var store personligheder og højt respekteret, og ofte meget joviale. Det var jo også den kristne personlighed, der så at sige var idealet, i hvert fald var det at opdyrke det personlige fromhedsliv , trosmæssigt og etisk, der prægede bevægelsen og dens program., det at være en *god* kristen, at være afgjort troende! – Men i 1920’erne skete der noget. Den schweitsiske teolog *Karl Barth* skrev en Romerbrevskommentar, der næsten kom til at stå på linje med Luthers, -foruden andre skrifter. Kort fortalt gjorde han op med personlighedsreligiøsiteten. Nu var det ikke, hvad *jeg* skulle *blive*, men hvad jeg som kristen skulle *være* for min næste. I det hele taget var det *Gud*, der skulle skrives med stort og med kursiv! - Barth ville derfor også koncentrere sig om, hvilket budskab vi havde fået, ”senkrecht von oben”, ikke andet. Hverken naturen eller historiens begivenheder kunne sige os noget om Gud. Det om Gud kunne kun komme til os gennem *Ordet*, også skrevet med stort. - Skat Hoffmeyer ironiserede over de første Barthianere. Han sagde, at de jo helst skulle sige det på tysk: ”das Wort”. Her i Danmark fik Barth nemlig stor betydning blandt teologer, og her blev han nærmest radikaliseret! Der var nogle, der ligefrem mente, at vi var kommet ind i et *Tidehverv*, - og det blev navnet på en ny kirkelig retning i vort land. De blev meget polemiske, lavede deres eget blad med en rubrik, der hed ”Ever sharp”, hvor de – uden fjendskab selvfølgelig – og så alligevel! - gjorde nar ad alle deres modstandere og deres *gøren* og laden. Fra flertallets side gav man igen, - og det blev sagt, at Tidehvervs trosbekendelse kunne udtrykkes på følgende måde:

"Gud er alt – jeg er intet - og du er en idiot!" - De ledende var præsterne *Heje* og Olesen Larsen , - og så en Krarup og Tage Schack , - (ham med Eversharp) , - han var en af dem, der desværre siden måtte falde for tyskernes hånd . - Det førte imidlertid til en sprængning af studenterbevægelsen. Møderne på Nyborg Strand, som de var tidligere, er skildret i Kaj Munks erindringer, som han oplevede dem. Nu fik de et noget andet forløb, og modreaktionen udeblev ikke. De fleste studerende meldte sig ud og dannede deres egen forening, KAF, Kristelig Akademisk Forening. Den valgte den unge docent N. H. Sømme som formand. Han var også påvirket af Barth, men tillige en af de "fromme". Olfert Ricard stolede ikke på ham og sagde modfalden, men med sin bitre humor: "Lad dem da så stå til Sømme's –og blive slugt af Hejerne!" - Sømme morede sig altid siden over denne –efter hans eget udsagn - helt store vittighed! - Olesen Larsen blev præst ved Esajas-kirken og fortalte selv med store smil, at han en dag kom til kirken til højmesse, - endnu uden at have præstekjole på , - og at en ældre dame, der var dårligt gående, bad ham, om han ville hjælpe hende op ad den meget høje trappe til kirken. Det gjorde han. Så spurgte hun, hvem der skulle prædike. - Det skulle Olesen Larsen, sagde han. "Å, vil De så ikke være så venlig at hjælpe mig ned igen!" bad hun - Og beredvilligt hjalp han *sin næste* ned ad trappen igen. – Tidehverv! - Sig så ikke, at det er kedeligt i kirken! – Siden har den kristne Studenterbevægelse fulgt den brede folkekirkelige linje. – Den fik også sideskud, Aarhus Kristelige Studenterforbund AKS, Medicinerkredsen, hvor navnet Auken hørtes (far til Svend), Ydre-missionskredsene, - og senere "Kirketjenesten" i Aarhus, som jeg for resten var med til at stifte. Vi begyndte i Borum hos pastor Orla Møller, den senere socialdemokratiske politiker. Kirketjenesten gik ud på at besøge og inspirere menigheder omkring Aarhus, - til gensidigt udbytte.

Mit livs historie. 4.del.

Mit voksenliv.

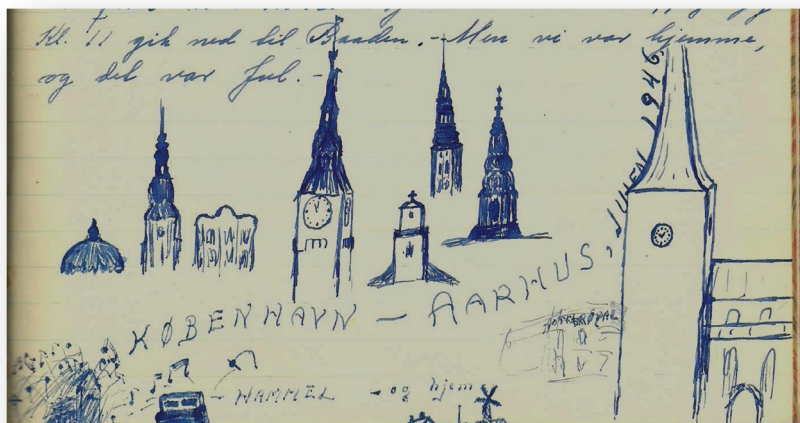
"- klædt i rødt og hvidt"

"- i nytids morgenrøde." (Henrik Pontoppidan om Sønderjylland i 1920).

En helt anden tid lå nu foran mig - og for os alle. For vi havde nok alle sammen en følelse af fællesskab, - som sent -eller aldrig helt - forsvandt. - Når jeg læser i min dagbog, som jeg en tid derefter førte, fornemmer jeg en eufori, en let opstemthed i mit følelsesliv, som giver sig udtryk i det sprog, jeg førte. Et enkelt eksempel vil følge. -

Frihed.

Det kan jo ikke beskrives mere, men nok erindres. Vi mødtes igen på vort sommerjob, Niels og jeg. En af de første morgener i maj hørte vi, at englænderne kom til Silkeborg, - soldater altså, kørende i tanks! - Vi af sted - sammen med Kristian og pigen i huset - på cykel selvfølgelig, - og så op på en af krigsmaskinerne på en tur gennem byen sammen med så mange, som der kunne være på sådan en, - og folk var stimlet sammen på gaderne, - vore befriere fik en modtagelse, som vi så var med i. Vi fandt det vel nærmest naturligt, at folk stod tæt foran Politi-stationen og hujede ad "værnemagere", som blev hentet til afhøring og arrestation, - en mindelse om et af de mørke kapitler i den tids historie, - at nogen skulle helt ned med nakken, - at der ganske imod ethvert retsgrundlag skulle indføres straf efter bestemmelser med tilbagevirkende kraft, endog dødsstraf! Men det blev os først klart senere. - Men arbejdet kaldte - og fornøjelserne med, også denne sommer.

Uddrag af min dagbog -

ved tanken om hjemrejsen
til Jul
med DFDS.

København.

Men nu forestod der noget helt nyt for mig. Jeg skulle til København og studere, - en længe ønsket forandring af mine kår. Og sidst på sommeren sejlede jeg da ud fra Aarhus med DFDS-færgen direkte til København. Her blev jeg modtaget af Søster og af min veninde, som sammen havde sørget for et logi til mig, ude ved Peter Bangsvej Station. Jeg havde fået min cykel med over, og det første var nu for mig at opdage byen, se de kendte steder og indrette mig en tilværelse. Jeg måtte selv finde oplysning

om forelæsninger og steder at opholde mig, Studiegården, en boghandel, og KFUM, hvor KAF hørte hjemme. Det var ikke som i Aarhus, hvor alt var tilrettelagt for en, og hvor man fik Rektors håndtryk. Til gengæld havde jeg jo nogen at holde mig til. Jeg havde allerede fået lov at komme ud på St. Lukas-Stiftelsen, hvor Stinne jo uddannede sig til diakonisse. Her fik jeg lov at komme til hverdag til middag kl. 6 sammen med andre studerende, der havde familie på Stiftelsen eller anden tilknytning til den. Alt åbnede sig således for mig. - Jeg lærte at kende sporvejene, - hvorfra og hvortil - , og S-togene omkring i byen. Der var bare så langt til alting. Men jeg kom dog i gang, også med studiearbejdet på Universitetet. Hovedstaden var stadig præget af fest og alvor, - man fejrede kongens fødselsdag, - de faldne frihedskæmpere var blevet lagt i deres kister, og en dag befandt jeg mig i en stor hal på Vester Fælledvej, hvor jeg gik imellem dem, inden de snart efter skulle føres ud og begraves i Ryvangen. Tiden var fyldt af nye spændinger, utilfredshed, forberedelser til valg, problemet omkring Syd-slesvig, som var blevet dansksindet! – Skulle Syd-slesvig hjem? - Dansk Samling's avis, "Morgenbladet" underrettede om sagen, som optog mig meget.

Sct. Lukas – Stiftelsen , set fra parken

Politiken.

Studerterne afholdt valg i Koncertpalæet i Bredgade. Det vrimlede med unge alle vegne, og spændingen udløstes med, at kommunisterne fik det største antal stemmer, - og så endelig kom folketingsvalget. Politiken på Rådhuspladsen stillede mandaterne op på række foran facaden, - og her tog Venstre føringen. Biler standsede, folk steg ud og gav forskelligt udtryk for det, de hørte og så: "Det er jo værnemagere, der kommer til at regere!" lød det. Og Knud Christensen blev statsminister, og han ville have Syd-slesvig hjem, i hvert fald have afstemning herom. En tid efter blev der noget galt med valutabeholdningen og kartoffelforsyningen, og at nægte danskerne kartofler, - det kommer man ikke godt fra. Så gik det i taktfast march omkring Christiansborg: "Ud med Knud! Ud med Knud!" - og sådan blev det ellers "Gamle Danmark" igen! - Arne Sørensen, der havde været minister for Dansk Samling, holdt møder, - jeg havde delt hans valgmateriale ud omkring Damhus-søen. - Så fandt jeg ind i Domkirken og hørte Stiftsprovst Brodersen, Oxfordbevægelsens store talsmand, - som tog en engelsk præst med på prædikestolen, der også ville have Syd-slesvig til Danmark, - men som ellers - ligesom Brodersen selv - prædikede kristeligt og fængslende. - Men hvis jeg en søndag tog turen ud til Lukas-Stiftelsen til gudstjenesten der, så var der altid en sød Søster, der indbød mig til søndagens middag der, og så var den dag jo reddet! - derfra gik så turen ned i Ryvangen. - Vor "vilde" frihed var jo dyrt købt! - Det måtte vi ikke glemme at skønne på.

Ryvangen, de faldnes grave.

Jeg citerer fra min dagbog_ (skrevet nov. 1945) :

” – Det er et underligt år at se tilbage på. Hvilken underlig forskel på hine dages katastrofe-stemning og stille lykkelige forvisning om sejr og nytid . og så nu, - ja, der er så meget godt og så meget ondt nu. Vi blev skuffet. Gud forlade os, om vi ikke har andet at sige også. Det blev ikke et nyt Danmark, og dog er der sket nybrud – det gamle er blevet nyt , og det nye Danmark ligger forude, - det er i os. ”

Og så ser jeg tilbage:

”Nørre Snede! – Højt over Jyllands Sletter ligger du. Din gode lette muld, som jeg vendte i de lyse, Danmarks lyse, forårmorgener, ser jeg stadig for mig, dragende og kaldende lyst og let under den glade vårsol. – En forblæst bakke med små smukke huse side om side på bakkens runding, en gammel kirke, hvidkalket, med tykke mure på bakkens top , drager blikket til sig fra de milevide strækninger ved bakkens fod. I al sin enkelhed - - hviler den i landskabets harmoni. - - Bakker og dale – agre – skove og søer – det er dit herlige tæppe. – Hampen Sø mellem mørke graner hilser den fremmede velkommen med et blidt sitrende smil, - og mod syd – dybt mellem lyngbakker og løvskove skulper en drømmende sø, fjernt fra menneskers larmen, undseligt skjult for fremmedes blikke. Men den, hvem den en forårsdag vidner om hviskede sin hemmelighed, - for ham åbner den sit Paradis. - Det er forår, såtid, spiretid, - solen går ned bag Kejlstrups mørknende jorder med skovenes silhuetter mod aftenhimlen. Den hvide kirke lyser over præstegården, som svøbes i mørket, - men derinde tændes der lys, der er stille, - den samme stilhed, hvori spiren gennembyder frøets væg. –”

Søen ”mod syd” var Rørbæk sø, som min ukendte Karen et år senere skulle færdes ved under sit ophold på Vesterlund Ungdomsskole. Min tilværelse er nu mærkeligt ”strikket sammen.”

Universitetet.

Universitetet ligger overfor domkirken på Frue Plads, skråt overfor den gamle bispegård – som for 500 år siden – nu med ørnen, som ”skuer mod det himmelske lys”. I midten den berømte festsal med ordene ”i ånd og sandhed” skrevet på græsk på talerstolen, ”en pneumatik kai alætheia.” Øverst i den nederste ende ligger det teologiske auditorium, hvor Hal Koch havde holdt sine berømte forelæsninger om Grundtvig i 1940. - Her var en atmosfære, som jeg kunne

arbejde og trives i. Her sad jeg så og hørte professor Mosbech, ikke forelæse men gennempløje de nytestamentlige skrifter, sætning for sætning, ord for ord, og det græske sprog fandt vej til vore ører og tanker. – Det sker som følger: Først gives der en sumarisk gengivelse af den mening, man finder i en sætning eller et afsnit, dernæst behandles det ord for ord, ordets betydning(er) dengang det blev skrevet og hvordan det kan oversættes her, specielt på stedet, dets sammenhæng i teksten, udsagnsordenes tider, biordenes funktion, om de viser frem i teksten med et ”for at” eller tilbage med et forklarende ”at”, hvorefter hele udsagnet endeligt kan forstås og verificeres. – Sådan, sproglig grundigt og videnskabelig nøjagtigt, bliver det græske Ny Testamente bearbejdet , - i lærebøger, i nye studier, og ved præsters daglige arbejde med teksterne. Det er gedigent arbejde, der ligger bag hele bibelforskningen, hvori også indgår en bedømmelse af det materiale, man har fra alle tiders

afskrifter. Det kaldes "exegese" - Så gik jeg til rektor, professor Jens Nørregaards gennemgang af kirkehistorien og endelig til professor N.H.Søe's "Kristelig Etik", hvor alle relevante spørgsmål fra det pulserende liv blev belyst med bibelen som baggrund. Det var spændende, for undertiden brød vi jo ind, selvom det egentlig ikke var meningen, og så kunne vi jo gøre den gode mand ret ophidset. Han var for øvrigt kirken og troslivet en god mand. I begyndelsen af 30'erne rejste han rundt i landet og holdt møder og foredrag. Jeg huskede, at man havde nævnt hans navn og hans taler i vore kredse og var nu meget optaget af at møde ham selv. - Jo, han var i sin teologi præget af Karl Barth: Gud blev stavet med stort G! -at Gud kan vi ikke kende, hverken i naturen eller i kulturen eller i historien eller tænkningen eller samvittigheden, - kun i hans åbenbaring i Kristus, - lodret fra oven! - Min ven, Carl Schædtler, - digteren, - indvendte, at man da kunne kende Guds storhed i naturens skønhed og i alt det store i livet. "Hvad så med elefanterne?" svarede Søe. "Kan de vise os noget om Gud?" - Så var der spænding i luften, hans øjne lynede, - han havde sandelig temperament; - så tænkte jeg på salmelinjen: "tankens vilde Søe". Men han var i samtaler en meget behagelig mand, - og selvom jeg senere fik professor Løgstrups tanker ind i hoved og hjerte om alt det hos os, der vidner om, at vi er skabt af Gud, - "de spontane livs-ytringer"-, så har jeg meget at takke Søe for, for hele livet, både i dogmatik og etik. Så var der jo K. E. Skydsgaard, professor i dogmatik, den elskelige, kammeratlige lærer, økumenisk indstillet (almen-kirkeligt orienteret), en i bedste forstand opbyggelig personlighed; - roligt, velovervejende og tit overraskende docerede han de kristelige lærdomme og de mange diskussioner omkring dem. - Man sagde til hans egen store fornøjelse, at han til sine notater altid ved forelæsningsne stod med en lille blyant, der var "omskåret i begge ender"! - Han var af et sådant format, at han blev indkaldt af pave Johannes den 23. som luthersk rådgiver ved det store katolske kirkekoncil i 1970'erne. - Han gav os lyst til og tryghed ved at skulle være præster i vor tid.

Personlige oplevelser. – Anna Stubkjær.

Der var nu rolige og gode forhold for min tilværelse. Det skyldtes, at vi jo var en lille familie nu, og at vi sammen oplevede så meget nyt. Her kom Søster og jeg rigtig i kontakt med hinanden. Hun havde bestemt sig for at blive lærer, og for at forberede sig til seminariet tog hun et toårigt ophold på menighedshøjskolen "Marthabo" under Diakonissestiftelsen på Frederiksberg. Hun boede sammen med nogle kammerater i en villa på Dronningensvej, og her kom jeg meget. De fleste elever var vel indstillet på at skulle være KFUK-sekretærer eller ind i andet kirkeligt arbejde. En af dem, Anna Stubkjær, gjorde et stærkt indtryk på mig, et menneske, for hvem det med Gud var hele hendes liv. Selvfølgelig talte vi om mange ting, men kom altid tilbage til det personlige i kristendommen, troslivet, - fornøjeligt og vedkommende! - med bibelen og Jesu person som udgangspunkt, - og det faldt jo i tråd med mit studium og mit engagement i KAF. Jeg respekterede hende meget højt. Hun skulle være missionær i Tanzania - og hun blev det, - fik en meget betroet stilling derude som sygeplejerske på et stort missionshospital. Jeg blev indbudt til at være med ved hendes indvielse i Grindsted kirke, "Hedens Domkirke", og boede da i hendes forældres hjem. Det var ubeskrivelig smukt at se, da hun gik op gennem den tæt fyldte kirke - alene - i lysende hvidt som en brud - og hun stod der og tog imod gode ord af den gamle Viborg-biskop Malmstrøm og knælende modtog hans udsendelse og håndspåbyggelse - med en helt ukendt fremtid i Afrika foran sig. Jeg fik at vide, at hendes gamle forældre havde udtrykt ønske om, at den unge teolog kunne have rejst med hende derned. Det kan enhver far og mor vel forstå. Men det kunne der jo slet ikke være tale om. Vi var *kun* gode venner, - der var ikke en tanke om andet! - Det var det jo næsten også for godt til! - Derudfra sendte hun i kreds-breve de mest spændende og spændte beretninger om et fantastisk hospitalsarbejde. Jeg var

Anna Stubkjær.

sammen med hende siden under hendes eneste hjemmeophold. Så rejste hun igen. Hun stod for vigtige opgaver på hospitalet, bl. a. for pengekassen. - En dag kom der røvere og ville true hende til at udlevere pengene. Hun sagde helt afgjort Nej. Det kostede hende livet, - på stedet! - De skød hende. - Hun kom på forsiden af Ekstra-bladet, hyldet og rost for en helhjertet og tapper indsats i det fremmede. – Siden har jeg *altid* haft respekt for det blad trods alle dets skæverter.

Niels Erik Borner.

Jeg bevarede forbindelsen til Aarhus, - til Christian og til Niels Erik Borner –og Kitte. Jeg besøgte også Niels Erik i hans hjem i byen. Hans far og mor var flyttet derind, og vi drøftede, også pr. brev, teologien begge steder. Han var blevet stærkt indforstået med professor Løgstrup, og da jeg jo var påvirket af Søre, slog det jo gnister, men vi var meget glade for hinanden. - Men snart ville endnu et venskab være slut. En dag tog han ud til Moesgaard Strand for at bade. Hvorfor ved jeg ikke. Det lå ikke lige for med ham at drive sport eller motion. - Han druknede, måske fordi han ikke var kendt med badning eller med stranden selv.

Han var eneste søn, eneste barn, af gode, nu ældre forældre, der med glæde havde set frem til at se ham som præst. Han var et og alt for dem. - Sorgen var éen dyb fortvivlelse. – Jeg tog derover, og Christian og jeg gjorde alt, hvad vi kunne, for at tale med dem og være hos dem. - Ja, tanken, om han kunne meddele sig til dem, var dem ikke fremmed. Men en spiritist fortalte dem, at de havde talt med ham, og at han skulle have sagt, at han ikke havde taget livet af sig selv. Men det gjorde dem jo så klart, at det måtte være humbug. For det vidste de da, at han ikke havde villet. Professor Lindhardt holdt en meget smuk begravelsestale over den unge studerende – og sluttede med ordene fra en salme, som nu ikke længere er med i salmebogen:

*”Så vil vi længes til himmerig – og til at samles med vore kære,
Og bede Herren så mindelig – at han vil altid iblandt os være.”*

Det talte vi meget med dem om. Det var, før end Lindhardt lagde ud med diskussionen om det evige liv. Det viser for mig, at Lindhardt ikke ville tage troen på det evige liv fra os, selvom mange af hans ord faktisk kunne forstås derhen. Han ville jo (blot) have os til at forstå, at det ikke var nogen selvfølge. Jeg har lært at forstå mange kontroversielle ting positivt. - Hellere det end gøre uret! -

Kort tid efter døde Niels Eriks far, og den gode kone sad alene. Jeg ved, at min kære ven Christian holdt nær forbindelse med hende i lang tid derefter. Jeg blev vist for optaget af mit eget til at rejse derover igen, - dog vist en enkelt gang. - Men Christian var trofast. -

Pigerne på Dronningensvej.

De blev ”små” teologer, disse unge damer, og Søster sugede til sig af god lærdom. Det var nemlig sådan, at professor Søre var en af lærerne på skolen, og her kunne han uimodsagt udfolde sig med sin sunde lærdom og engagerede undervisning. Her underviste også den senere domprovst Poul Verner Hansen, som vi havde med at gøre i Ydre Missions-kredsene, i Ny Testamente. Han var en god teolog og konkurrerede i min tid om et professorat i Ny Testamente, – og efter min mening gjorde han det også bedst med sin prøve-forelæsning, men afgørelsen faldt ud til fordel for en svensk teolog, hvad vi følte, nok var bestemt i forvejen! - Nogle af os protesterede imod det valg overfor Skydsgaard. - Ham kunne vi betro os til. - Poul Verner Hansen var en meget skattet radioprædikant, var teologisk konservativ og meget humoristisk. Han var forfatter til bl.a. Romerbrevet i ”Dansk Bibelværk”. En dag, vi holdt med cyklen, betroede han mig i spøg, at han i det udvalg skulle repræsentere den såkaldte liberale teologi !

Nu var det jo en pigeskole, og jeg var tit gæst der for at besøge Søster. Der var en pige, der hed Hanne. Vi forstod hinanden vældig godt og førte ofte kortere samtaler, også i telefonen. - Hun havde brændt mer end fingrene på en teologisk studerende, som jeg også kendte. Men – nix pille! - Det var

jo ikke for at blive præstekone, hun var der. Det kunne ellers godt have været helt i orden med os to. Let humoristisk og en virkelig god pige var hun. Vi skæmtede da vist også af og til med, om det skulle være os to. Hun var fra Thy, og jeg lagde med en vis betagelse mærke til, at pigerne fra Thy havde deres egen sprogtone, lidt syngende, en hel eller halv tone højere end andre jyder havde. Det er nok, fordi de i mange hundrede år havde skullet overdøve storm og hav, - og så taler de tydeligt, lægger tryk midt i sætningen og har en allerkæreste sørgmodig nedgang til sidst, - en fin musikalsk kadence. - Vi traf hinanden siden i Fuglemose, da hendes veninde Kathrine – også fra skolen – blev gift med min bror Johannes. Det ville jo have passet meget godt. Men det var vel lige gnisten, der manglede. - Eller også var der En, der allerede havde set, at der gik en god og stræbsom bondepige i Sahl ved Bjerringbro, som han syntes, jeg skulle have. - Hanne blev siden gift i Thy. – Og så var der jo Kathrine, også en af Søsters gode veninder. Hun var fra Lemvig-egnen, hvor bakkerne skjuler lidt for udsigten. Hun røbede dengang heller ikke selv, hvad der boede i hende. Men siden udviste hun en enestående arbejdsindsats i den vestergaard'ske familie og i vort sogn med levende tro og tjenersind. –

Skiftende boligforhold. - Axel K. Jensen.

Hvor jeg kom til at kende *Axel K. Jensen*, husker jeg ikke. Det var nok i Santalmissions- sammenhæng. Her kom vi ud over egne rækker og mødte en ret stor københavnsk ungdom, som sluttede stærkt op om missionsarbejdet blandt Santalerne i Nord-indien. I Studenter-santalkredsen, som jeg hurtigt blev formand for, gik vi meget op i dette arbejdes eventyrlige historie, og her var Axel med. Han blev senere missionsarbejdets generalsekretær i Danmark – efter at have været hjælpepræst i Hinge – Vinderslev i et år samtidig med, at jeg var det i nabosognet Grønbæk-Ans. Han boede i den indre by, i Dronningens Tværgade, hos en hyggelig og meget særegen ældre svensk dame, frk. Mårtensson. Han fik imidlertid tilbud om at komme ud at bo hos Dampmøller Troensegaard på Jacobys Allé på Frederiksberg, og så anbefalede han mig sit gamle værelse. Det var lille, enkelt møbleret, men tæt på universitetet og i øvrigt et kvarter med særlig københavnsk atmosfære, tæt på Kongens Nytorv, Det kongelige Teater og Amalienborg. Her var godt at være. Tit blev jeg om aftenen inviteret ind til en kop te og hørte hende så fortælle og fortælle om svensk og dansk kongefamilie –og om den også af hende højt elskede pastor Olfert Ricard. Det kunne være lidt forstyrrende for andre sager, jeg havde for, men ret så spændende, - og jeg gav mig god tid. Jeg havde jo nu gode kår og havde ikke travlt. Niels gik hurtigt op til eksamen i Aarhus. Men jeg ville satse på studenterlivet og deltog flittigt i Santalkredsen og i AKS, som jeg involverede mig stærkt i – ved møderne i KFUM-bygningen, hvor vi også havde lokaler at hygge os i, - og ved deltagelse i ydre- missions-lejre, og desuden også i studenterforeningen! Jeg gik også i teatret og til koncerter i Palæet i Bredgade.

Det var dengang -.

En dag kom så heldet – eller hvad vi nu skal kalde det – til mig igen. Axel Jensen fortalte mig en dag på universitetet, at dampmølleren havde taget afsked med en af sine studenter, og at han, Axel, nu havde anbefalet mig til at komme derud og bo. Her var eget værelse, alle måltider indbefattet, vi skulle have lette opgaver som hjælp i haven og ærinder i byen, passe fyret – og så have 30 kr. i lommepege hver måned, - men under strengt opsyn, -- altid tidligt hjem om aftenen! Det sidste var nu ikke lige mig! - Men altså, jeg sagde naturligvis glad Ja. –

Næste dag kom Axel K. og måtte trække tilbudet tilbage. Dampmølleren, som var meget godgørende, havde en særlig forkærlighed for præster, og nu ville han have en præstesøn! Og så var jeg jo ikke kvalificeret. Nu måtte jeg så undskyldte, og så fik jeg en hundrede-kroner-seddel som trøst. Det var jo mange penge for en student. –

Men allerede dagen efter var jeg igen i focus. Axel havde ikke kunnet finde den præstesøn, Dampmølleren kunne ønske sig, - og så fik jeg tilbuddet igen – og tog selvfølgelig imod. - Og de hundrede kroner beholdt jeg!

Bortset fra, at jeg nu fik et yderligere engagement – og en meget reguleret tilværelse, levede jeg fra nu af en herre-tilværelse. Jeg kunne sige farvel til Sct. Lukas-Stiftelsen – foreløbig – som daglig gæst -, men kom der naturligvis stadig og besøgte Stinne. Og lærte også nogle af de unge søstre at kende. Jeg oplevede der – i radioen – fodboldkampen om bronze-medaljen ved olympiaden i London i 1948, som Danmark vandt over selve England ! – Jeg gik også i kirke derude hos en præst ved navn *Poul Hartling* !

Santalmissions-lejr i Juelsminde.

"En løve ved sin hule -."

Dampmøller Troensegaard.

Der blev rekvireret en bil, der skulle føre mig ud til villaen på Jacobys Alle 17 på Frederiksberg. Her blev jeg installeret på et værelse ved siden af Axels med udsigt over stille gader og i hørevidde til "De Små Haver" på hjørnet af Pile Alle og Roskildevvej, hvorfra der ofte lød sange og glade råb.

Dampmøller *Niels Troensegaard* var dengang en af Københavns "matadorer", født på Thurø i 1873, uddannet som cand.pharm. og siden cand. polyt., søn af en møller; han havde været på studierejse i USA, og han grundlagde for sin far *Toldbodmøllen* i det indre København som hvede- og rugmølleri - for senere at overtage den, og for senere igen at blive formand for den som aktieselskab, - for så at fortsætte med møller i Slagelse og Svendborg (en tid også en i Skive, - helt ovre i Jylland). Flere erhvervsforetagender var han også med i. Desuden var han forsker i biologi og skrev en bog, "On the Structure of the Protein Molekule", hvor han var i strid med professor Linderstrøm-Lang på Carlsberg, men hvor han også høstede anerkendelse fra biologer ude i den store verden.

Dampmølleren i Frederiksberg have 1944.

Som anført var han stærkt engageret i kirkelige foretagender, han stiftede "Hans Tavsens Fond" til hjælp til teologiske studerende og præster, der dengang havde svært ved at klare sig, - og sin afdøde hustru, "Julie"s fond, som han selv alene administrerede.

Om søndagen fulgte en af os studenter med dampmølleren i kirke, som regel til Frederiksberg Slotskirke hos pastor *Borresen*, - og mange af dem, vi mødte, lettede på hatten for os. Dampmølleren kommenterede: "Ham der, det er en, jeg konkurrerede ud", eller "Læg mærke til den ældre dame, det er forfatterinden Ingeborg Maria Sick". - Det skete også, at vi var med ham inde i Holmens kirke, hvor han havde sin egen stol, hvor vi kunne lukke os ind og ud og havde udsigt til kongelogen på 1. sal. - Han havde en barnlig from tro.

Husførelsen bestyredes af en meget dygtig lille dame, *Else Sohn*, som næsten bestyrede ham selv med på hans gamle dage, - hun var hans bedste personlige rådgiver, også i familiespørgsmål. Han havde to sønner med i sine foretagender, og det kunne godt have problemer. Han havde også to søstre, som kom i hjemmet. En af dem, fru Zander, blev af kokkepigen frk. Jensen altid omtalt som Storfyrstinden på grund af hendes måde at færdes på.

Kaffe på terrassen i haven.

Fra venstre: Henry. frk.
Jensen, dampmølleren,
Else Sohn og Carl Johan.

Vi spiste alle måltider sammen med dampmølleren. Der hang en dims ned fra loftet. Og når dampmølleren trykkede på den, kom frk. Sohn ind og foretog sig det, han ønskede, - og vi overholdt naturligvis tider og skikke.

Vi hjalp ham i haven ind imellem og førte naturligvis også gode samtaler med ham. Jeg kom ofte lidt sent hjem fra mine mange foretagender, og det var ikke velset, hvis jeg kom listende og alligevel blev opdaget, - fordi trappen knagede, - men jeg tror, han godt forstod mig.

Et fir-kløver.

Når dampmølleren havde fest, sad hans direktører på rad og række med fruer naturligvis, på hans højre side, og andre gæster sad så til venstre eller længere nede, og ved nederste borende sad studenterne. Vi fik ikke lov at få vin som de øvrige, men stod der en stor plante midt på bordet og skjulte os for hans blik, skænkede vi til os selv med, inden vi gav karaffen videre, og så skålede vi med hinanden og vist også med de andre. Men det var udenfor reglementet. Apoteker *Høst-Madsen*

sagde tit nogle kloge ord, når han skålede med dampmølleren, undertiden med citater på latin, - så *Carl Johan Neergaard*, Axel Jensens svoger, som siden afløste ham hos dampmølleren, tiltalte undertiden også mig på latin, når vi løftede glasset. - Else Sohn var fra Fur. Hun og hendes søster Mette blev en del af vor omgangskreds, hvad der førte Carl Johan og mig til Fur til Mettes bryllup og dermed til et varigt bekendtskab med familien på "Sønder Lundgaard."

Sønder Lundgård, Fur.

Var det et meget stort selskab, måtte vi jo spise i køkkenet, og der kunne vi frit - med pigernes selvfølgelige accept - fylde vore glas et par gange, når vinen var til rådighed. - Sikken storhed!

Tit blev vi inviteret til aftenkaffe ovre i pigernes fløj. Det skete også, da vi en vinter gik sammen med dem til nogle foredrag af vor kære professor Sjøe om Søren Kierkegaard, hvor jeg så havde som opgave at gøre foredraget mere anskueligt, når vi så kom hjem, og der var fred i huset, og vi kunne hygge os. - Jeg fejrede min 25-års fødselsdag med at indbyde en række gode venner til Det

Kongelige Teater, naturligvis på betingelse af, at de selv betalte billetten, - og vi så operaen "Maskerade" og balletten "Napoli", - meget betegnende en italiensk "Pastorale". Så havde vi nattegn og kunne tage ud på Østerbro til Mettes lejlighed, hvor vi drak kaffe med store lagkager, bagt på Jakobs Alle af frk. Jensen og på dampmølleren's husførelses regning. - Man behøver jo ikke altid at vide om de gode gerninger, man sådan kan komme til at gøre! - hvad jeg vist også bemærkede overfor de øvrige gæster. Således klarer en student sig igennem, når det skal være, - og når det endda skal være fint! -

Udsigt fra mit værelse mod Schlegels Allé.

Noget helt specielt var det, når en fest hos dampmølleren sluttede med underholdning i den store stue. Der kunne være sang af en kendt sangerinde, frk. Plessner, men allerbedst var det, når den fine, sarte, alle tiders skuespillerinde *Ingeborg Brahms*, var inviteret sammen med sin mand, landsretssagfører Petri. Høre hende læse op, lige i samme stue som vi, det var en oplevelse. En aften var hun utilpas efter middagen og måtte hvile sig, inden hun skulle optræde, og dampmølleren var i forlegenhed med, hvor hun kunne få sig et lille hvil, men så foreslog han, at hun nok kunne få lov at hvile sig inde på Vestergaards divan. "Og sålede skete det!" Hun blev lagt til rette på min seng, som jo stod parat med tæppe over, - og det var med en ejendommelig følelse, jeg senere på aftenen gik til ro, hvor Ingeborg Brahms havde ligget. - Af og til oplever man jo de store højdepunkter i tilværelsen!

- Ingeborg Brahm, som senere blev kendt for sin præstation som præstens jysk talende forelskede i Kaj Munks "Kærlighed", og som for øvrigt var et gudhengivent menneske, blev siden skilt fra landsretssagfører Petri og gift med en kendt præst. – Da jeg siden som præst i Viborg fortalte ovenstående begivenhed ved et voksent FDF-selskab, - gjorde jeg stor lykke med den bemærkning, at det måske var hos mig, hun "fik smag for præster."-

Studiet i øvrigt. Søren Kierkegaard.

En del af studiet var naturligvis frivilligt, hvad emne og område angik. Jeg benyttede mig af lejligheden, da den bød sig, til at deltage i en såkaldt "øvelse" hos professor Søren Kierkegaards forfatterskab. Det var som ventet et meget givende arbejde. Vi gennemgik med gode samtaler det svære værk "Filosofiske Smuler", hvor Kierkegaard redegør for sine teologiske grundtanker i en sammenlignende filosofisk sammenhæng, hvor han bl. a. skelner mellem, hvad han kalder Religiøsitet A, den naturlige ubestemte religiøsitet, og Religiøsitet B, kristendommen som åbenbaret religion. Egentlig en ganske lille bog af format, som forfatteren så supplerede med et værk, som han kaldte "Afsluttende Uvidenskabeligt Efterskrift til Filosofiske Smuler" på 300 sider, - en af hans intelligente pudsigheder. Det værk gennemgik vi også. Jeg læste selv "Stadier på Livets Vej" og kom godt ind i dette betydningsfulde forfatterskab, der ligesom H. C. Andersens i dag er kendt over hele verden og ikke mindst er af stor betydning for kristen tænkning. Spændende at komme ind i denne tankeverden og blive fortrolig med hans særegne sprog. Det har da også betydet meget for mig, især på mine gamle dage, da jeg fik tid til at sætte mig endnu bedre ind i det, - takket være Søren's enestående vejledning og kommentarer.

Hal Koch.

Den nok berømteste lærer fra min tid var jo nok *Hal Koch*. Han underviste specielt i Danmarks kirkehistorie og var desuden kendt som politiker og højskolemand. Og da kirkehistorien var mit yndlingsfag, meldte jeg mig til øvelser i det. Hal Koch havde netop skrevet en bog om kejser *Konstantin den Store*, - som jo standsede kristendomsforfølgelserne i Romerriget og selv greb ind i kirkens liv og således indledte det forhold mellem *stat og kirke*, som på godt og ondt har præget kirken i Europa siden. - Vi fik vore særlige studie-opgaver og mødtes så nogle ganske få til fælles studiearbejde i hans hjem. Det var et meget krævende og spændende arbejde. Vi brugte hele aftener derpå og nød hans store indsigt og hans fantastiske humørfyldte væremåde. Så skete det henimod midnat, at hans kone, *fru Bodil Koch*, som jo var socialdemokratisk folketingsmand for Herning-kredsen, kom hjem fra sine møder, - og så blev der serveret smørrebrød med snapse til for os "mindre-årige", men kammeratligt behandlede sociale medborgere, og vi hørte nyt fra den politiske front under megen morskab. - Og vi lærte familiens slagord overfor hende: "I al din gerning – tænk på Herning!"

– Så kunne vi fortsætte med de konstantinske emner en times tid endnu, inden vi tog hjem igennem den natlige by. Studiemæssigt førte det til, at jeg indskrev mig som maksimalist i kirkehistorie og dermed blev minimalist i Gamle Testamente til eksamen. Jeg skulle så skrive en eksamensafhandling om vort arbejde. Jeg forelagde professoren en læseplan på ca. 1000 sider, som han hjalp mig med og godkendte. I forsommeren 1948 blev der så afsat 3 uger, hvor jeg skulle skrive min afhandling. Jeg fik emnet "Konstantin-sønnernes kirkepolitik", omhandlende stridighederne om den nikænske trosbekendelse og de politiske konsekvenser deraf. I de tre uger var jeg fredet. Jeg kunne hver dag bruge hele min tid enten hjemme eller på Det Kongelige Bibliotek til det krævende arbejde. Det kom til at fylde ca. 100 store ark, efter at Axel Jensen havde maskinskrevet det. Det gav mig ug-minus og

megen ros fra Hal Koch. Jeg belønnede ham med sammen med andre at besøge ham en søndag på Krogerup Højskole, og han mig med at spørge til mig, da han siden besøgte Viborg Domkirke.

Hal Koch var professor ved universitetet og højskoleforstander på Krogerup højskole ved Helsingør, oprettet af ham selv, - han deltog i den politiske debat, holdt foredrag og skrev i bøger og blade om demokrati, - og til sidst rejste han land og rige rundt og talte for DMS, nu "Danmission", som han havde kastet sin kærlighed på. Han talte her ganske enkelt om "ham, der gik rundt og gjorde alting vel" og mente, at det budskab skulle ud i hele verden – sammen med de samme velgerninger. Altid veloplagt i alt, hvad han havde med at gøre. Det tog på hans helbred. Han faldt død om på Storebæltsfærgen en dag – ligesom en anden af tidens travle mænd, - domprovst Kaj Jensen, - han efter et års bispegerning, - omtrent på samme tid og på samme sted - på vej til et foredrag på Nyborg Strand.

Den milde Søe.

Den hal(ve) Koch.

Sommermøderne. Hillerød 1946.

De kristelige studentermøder gik jeg stærkt op i gennem alle årene. I 1946 blev det holdt i Hillerød, på et hotel, der havde en mødesal, der var stort nok til at rumme de mange deltagere. Mødet var præget at, at vi nu var led i en åben verden. Der var delegationer fra afrikanske lande, og vi lærte at *tal* engelsk og hørte på de fremmedes sange, lette og uhøjtidelige, -ex. en indbydelse til at "join the darky Sunday-school and make yourselves at home!" – Vi kunne jo også selv, - en islandsk, - en flotteste pige, - lys som midnats-solen, - sang en engelsk missionari-song om tallene fra 10 ned til 1, hvoraf jeg husker: "four for the gospel-makers, three(3) for the rhymers,two (2) for the lily-with boys, and one is one and all alone and evermore shall be so. " Nej, – den var vist fra en anden sammenhæng!- Men der var en meget aktiv engelsk pige, - *Josefine*. Jeg mødte hende en dag med ny kjole på. Jeg

kommenterede: "*Josefine* -, *you are oh so fine.*" – Hun ignorerede en dum kompliment og fortalte, at hun var kommet fra Grundtvigs Højskole ved Hillerød med den kendte forstander C. P. O. Christiansen. "Ci - Pi – Ou", sagde hun, "is so exaggerated (overdreven begejstret) in speaking - " Det var hendes møde med dansk national begejstring. - Hun havde også noget at fortælle om "Bau –au", -det var Baagøe, Knuds og Kajs far. Han var med som missionær med henblik på at hjælpe udlændinge med det sproglige.

Frederiksborg Slot.

Englænderne. Josefine foran th.

Selvfølgelig vrimlede det med norske studenter. Deres studenterhue, sort rund, med snoet snor og en kvast hvilende på skulderen, -det så altså godt ud! - ikke mindst hos pigerne, - som tilmed mødte i nationaldragt, hvid bluse, behængt med "søljer"

og andet dingel-dangel, - og farverig lang nederdel. – Ja, men du godeste! - De beundrede de flotte slotsbygninger.- "Vi tro' de slet ikke, at no sånt var til", var der en, der sagde. - Sang og skønne dage! Jeg husker slet ikke, hvad vi hørte. Men det betød nok noget for os dengang! - Det var jo bare en skønne tid! –

Forsamlingen.
Jeg kommer til sidst.

Norge og Japan og dagens avis

"LOVEN OG EVANGELIET."

Professor Skydsgaard.

Carl og mig. Imellem min veninde og en som vist gerne ville være det.

Ydremissions-lejre. –1. Rønshoved.

Santalmissionens ledelse arrangerede i de år flere lejre, beregnet især for unge mennesker. Der viste sig at være stor interesse blandt kristent interesserede unge. De gik ofte til den med indlevelse og engagement, ledet af yngre vordende missionærer og ældre på hjemmeophold. Vi mødtes med et norsk kontingent i Sønderjylland på Rønshoved Højskole – hos *forstander Haarder, Bertels far*. Han bød os venligt velkommen, men deltog ikke selv i sammenkomsterne. Nordmændene gjorde sig stærkt gældende. De havde også flere missionærer end danskerne, også på hjemmefronten. Vi hørte dem synge: "Gud signe dig, Norge, mit dejlige land" og: "Norge i rødt, hvidt og blå". Og vi hørte dem gerne. -Vi kunne til gengæld give dem et indtryk af det sønderjyske, som vi andre naturligvis selv gik stærkt op i.

I Dybbøl Skanser.

Mindemuren.

Vi besøgte under dygtig ledelse Dybbøl Skanser, og vi besøgte mindemuren for *oberst Svend Bartholin Palludan Muller*, som ved tyskernes indtrængen i landet i 1940erne mand forsvarede sig mod dem fra sin villa og faldt for sit fædreland. Der lå friske kranser ved foden af mindesmærket. Vort fælles minde om det, der skete i den mørke tid kunne på en særlig måde forene os.

Ska` vi byt` hat?

-ved græsebommen.

Pige i norsk nationaldragt.

Ydremissions-lejre. - 2. "Vesthimmerland", Dollerup, Ullits.

Vi er igen tilbage i 1945, hvor vi mødtes i Jylland. Tilstede var pastor *Gjesing-Petersen, dr. Theol.*, senere domprovst i Viborg, og pastor *Axel Thormann*, senere formand for Santalmissionen. De satte et både seriøst og muntert præg på lejrens dagligdag. Der var også deltagere fra Norge. En norsk bibelkreds-leder lagde vægt på den fine balance, som må være mellem unge af begge køn, vel særlig med henblik på en lejr som denne. Typisk for Carl Schædtler, at han tilføjede, at opdelingen af menneskeheden i to køn var udtryk for "skaberens bedste joke".

Lejrcheferne.

Pastor *Helge Severinsen*, som havde været i tysk fangenskab, holdt tale ved stævnet, så horisonten omkring det var vid. Det var også her, Gjesing fortalte os, at USA netop havde kastet den første atombombe over Japan, -august 1945.

Ved Limfjorden.
"Den fine balance"
-I en farlig stund!

Ydremissions-lejr for studenter i Horns Herred.

Leder var Poul Verner Hansen. En Afrika-missionær holdt foredrag om kristendommens vækst i Afrika og dens kontroversielle følger i den sorte befolkning, præget, som den måtte blive af vestlig kulturel indflydelse. Han omtalte her en type unge under navnet Charley Brown. I sin iver serverede han følgende passus: "midt i tidens *Malmstrøm*". Med det almindelige respektfulde kendskab til biskop Malmstrøm i missions-kredse dengang måtte det vække et latterudbrud fra forsåmlingen, og med et smil gav taleren derefter tiden lov til at flyde videre i en urolig *malstrøm*.

Talerne kunne være mange og lange, og jeg faldt af flere grunde en dag i søvn i en seance. En vittig student, som siden selv blev missionær, optog begivenheden i en lejravis, hvor han selv jazzede følgende hit:

"Og Vestergaard han lytter,
Ja, han er mægtig spændt,
Med åben mund og lette nik,
Tænk, hvad man får at høre!"

Kristiansand 1947.

Kristiansands Domkirke.

"Jag kan icke räkna dem alle – de prov på Guds godhet jag rönt." – En sang, som nu (oversat) synges i alle vore missionshuse. Og så – overalt, også udenfor - "Ja, vi elsker dette landet" og "Gud signe dig, Norge, vort dejlige land". Der var følelser med, så det battede. - Men dejligt at høre! Vi vidste jo, hvilken forfærdelig baggrund, der var for deres fædrelands-kærlighed. Vi forstod og deltog gerne. – Vi var nogle få, som blev indkvarteret på en stor gård, der hed "Kjos" ude ad "Væsterveien" Vi sang:

"Å så vandrer vi på vesterveien, for der findes ikke noget sted

Her i verden som Vesterveien om sommer-kvælden, når sol går ned."

Poul Verner Hansen.

Professor
Hallesbye.

Gårdens ejer hed *Kåre Villoch*. Jeg ved ikke, om det var ham, der siden blev Norges statsminister. Hans frue var en præsentabel kvinde og meget livlig og engageret. Hun sagde til os, at det var hende en stor glæde at have en dansk "præst" som hendes gæst (det var altså mig, der forud fik den ære at blive omtalt som præst). Her stiftede vi første gang bekendtskab med et fjeld med et "stup", lodret ned på vel næsten 100 m.

Efter mødet tog nogle af os med kystbåd fra Mandal og sejlede et par dage nordpå ind i Jøssingfjorden, gjorde ophold i Stavanger og endte i Bergen, hvor vi besøgte det berømte "Bryggen" (en havn fra Hansestædernes tid) og tog så bjergbanen op til et vandrehjem med en vældig udsigt over Nordhavet. Tre af os, en fin musiker, min KAF- kammerat og sanglærer *Sigrid Fangel* hjemme fra København – og så en mandlig kammerat, hvis navn jeg ikke kan komme på – tog så et par dage efter på vandretur med vores bagage ind over mægtige fjeld-strækninger mellem Kvandal og Kinservik med kurs mod Kristiansand. Det regnede selvfølgelig i Bergen, men lyste snart op, og vi blev enige om, at vi vist måtte skifte tøj. Nu var der et område

med navnet "Paradiset". Og min kammerat foreslog vittigt, at vi burde vente med det, til vi kom til Paradiset! – hvilket blev vedtaget med munterhed.

Kjos.

Dansk - Norsk.

Hver dag delte vi os i to grupper, den ene af os sammen med pigen, og den anden alene for bedre at kunne få bil-lejlighed – for så at mødes på en eller anden måde den følgende dag. Det lykkedes virkelig. Sigrid og jeg søgte et nat-logi og henvendte os til sidst i et lille smukt hjem, hvor vi traf meget gode mennesker, som sørgede for "passende" logi til hver af os. Jeg gik alene over *Haukeli Fjeld*, et højland med udsigt over *Hardanger Vidda*, og mødtes så med de to andre ved "*Folgefonnen*", en is- og snebræ på størrelse med Fyn, kendt fra en af *Ronald Fangens* krigsromaner. Vi så ud over de store

På sne i juli måned.
På Bræen.

vidder, gik ud på bræen og sloges i sne i juli-solen, nok lidt uforsigtigt uden ledagelse. – Jeg gik alene igen i "*Dalen*", en berømt by i *Telemark*, efter at vi alle tre havde sovet på et vældigt høloft. – Her skulle jeg en aftenstund over et fjeld. Der var snoede veje, "hårnålesving" at følge i timevis, og der kom ingen biler. Det var en lørdag aften. Udmattet af anstrengelse satte jeg mig ved 11-tiden på en sten ved vejkanthen for at tænke over situationen. Så kom der en bil! Nej, hvor skønt! – Jeg kom op at køre og endte i nærheden af "*Skien*" på endnu et høloft. Jeg fik lov af landmanden at sove der. Det oplevedes som en ejendommelig ensomhed. –

Folgefonnen.

Blandt nordmænd
på Haukeli Sæter.

Næste morgen fik jeg kaffe i stuen og hørte dansk gudstjeneste i radioen. – Hjemme igen på en måde! – Stor glæde, – især da jeg hurtigt fandt mine kammerater på vejen og kunne følges med dem igen, vistnok i en bil til Kristiansand, hvorfra turen gik til Danmark den følgende dag. Hvor boede vi? Jeg husker det ikke. Vi holdt vel ind på et vandrehjem. – Jo, vi havde oplevet det, vi tit havde sunget: "*Nu rinder solen op af Østerlide, forgylder klippens top og bjergets side.*"

– Og vi havde lært at kende norsk gæstfrihed. Nordmændene og – kvinderne var vildt betaget af os danskere. Vi havde jo givet dem Røde-Kors- pakker under krigen! – og havde været med dem i kampen mod tyskerne.

Trondheim 1948.

Hertil var det igen den kristelige Studenterbevægelse, der indbød. Vi tog over sundet og med de svenske jernbaner (el-drevne!) gennem "det vænaste land uppå jord" helt op til *Skellefteå ved* den norske grænse og indover til den gamle Domkirkeby. Her var også begejstring. Dansk taler var *Arne Sørensen*. Han talte om storpolitiske perspektiver: En atombombe ville nok knuse den vestlige verden, men ikke verden selv. Store dele ville fortsætte udviklingen, f. eks. ville Australien nok være relativt uskadt! – Således "trøstet"! - og efter en

intensiverende andagt - rejste vi os alle sammen og sang på fransk: "*A toi la gloire! O ressuscite'!*" (nu oversat til en dansk salme: "Dig være ære !"). Meget gribende, de mange a-lyde! gav den glans, - sunget på melodien til hymnen fra "Judas Makkabæus".

Trondheims Domkirke (Nidaros).

Biskop Fjelbu i funktion.

Her mødte vi biskop *Arne Fjelbu*, - han, der kom af sted til England og der blev en norsk talerør, som *Christmas Møller* havde været det for Danmark. Han holdt et spændende historisk foredrag om Norges overgang til kristendommen. Kong *Olav den Hellige* led nederlag ved *Sticklestad* overfor en hedensk bondehær, men netop det blev på en mærkelig måde den direkte årsag til religions-skiftet. Det var på selve *Olsok-dagen*, den 29. juli, som vi fejrede. Jeg skrev til Kristeligt Dagblad om det, og det var med på bagsiden. – Det var for mig en stor oplevelse at blive bedt om at læse morgenbønnen en dag i selve *Nidaros Domkirke*.

En dag kom jeg til at følges med en flot ung pige med navnet *Karin Bielke*. Vi må have udvekslet adresser, for jeg modtog siden derhjemme en fin bog med norsk malerkunst. Der var smukke billeder. Senere fik jeg et hefte om norsk humor, - midt i eksamenstiden! Jeg må nok også have skrevet et par kedelige breve til hende, men så ebbede det ud. Jeg havde altså stadig ikke "kendt min besøgstid" (Lukas 19,44).

Ganske vist var alt norsk for mig det smukkeste i verden, - men norsk kultur og bogforlag! - kunne jeg - en dansk bondedreng - spille med i et sådant orkester? – ikke lige nu i hvert fald. "*Bielken*" sad nu i mit eget øje! (Matt. 7, 4) – Dog! nu pegede - uden mit vidende - endda selve *navnet* frem imod hende, som jeg siden skulle møde.

Houtskær, Finland.

Konferencebygningen.

Det må have været samme år, senere på sommeren. Det drejede sig om et besøg, vi blev indbudt til. Carl Johan og jeg sejlede atter over Øresund, og nu vandrede vi i retning mod Finland – fra Malmø – op over *Spongen*, hvor "Kalle" kom fra, videre igennem *Skaane* og gennem digteren *Rudberg's* egne op til *Vadstena*, som *den hellige Birgitta* i middelalderen gjorde til et åndeligt centrum for svensk kirkeliv. Vi besøgte ikke klosteret, for vi var med en svensk affärs-mann i hans bil. Vi så et hotel og suste så med 100 km i timen og med livet i hænderne (der var venstre-kørsel !) videre mod *Stockholm*, blev til sidst taget op af en meget kultiveret svensk dame

og beværtet i hendes hjem, og derfra tog vi videre med båten til *Åbo* i Finland. Vi endte på en eller anden måde på et skær, *Houtskær*, hvor vi tilbragte nogle dage sammen med finske studenter og kirkefolk. Alt foregik på svensk, og vi talte kun dansk. Min gode kammerat *Jørgen Ginnerup*, senere journalist ved *Kristeligt Dagblad*, ledede delegationen og talte meget, men "med en kartoffel i munden", som finnerne sagde. Der blev holdt et kristeligt folkemøde ude på skæret, hvor jeg skulle tale sammen med en finne. Som "oversætter" havde man stillet konferencens leder *Asser Stenbæk* ved min side, da man mente, at dansk var ret uforståeligt i sig selv, og han oversatte mig da også meget fint, men finnerne morede sig bagefter, for, sagde de, "vi forstod dig ligeså godt på dit danske." - Vi var ret grebet af den alvorlige og særprægede finske kristendom.

Naturligvis undgik vi ikke den finske sauna-kultur. Et stort mørkt rum stod klart til os en morgen. Den morgen havde Carl Johan og jeg morgenarbejdet i køkkenet, så vi måtte jo så undvære det, - indtil køkkenchefen tog sig af os. Han indbød os til at besøge saunaen bagefter. Han havde ellers to små piger, som skulle derind. Han kaldte dem til sig og sagde: "Der kommer to "farbrødre" med ind til jer." Os skulle de altså ikke være bange for. - Nå, så var vi i sauna med de to småpiger. Vi morede os meget over at blive kaldt farbrødre. Men det var jo et udtryk for stor tillid og gæstfrihed.

Familien med de to småpiger.

Finska prælater.

På vejen hjem var vi i Helsingfors og fik forevist det finske parlament og så, hvor den tidligere finske statsminister, Rütii, boede, - vi besteg tårnet, som var bygget til den kommende Olympiade, og som kunne svaje en meter øverst oppe, hvor vi var, – efter sigende. På sejlturen hjem så vi ind over Letland med en vis gysen. Tænk at se ind over det frygtede ”Jerntæppe”!

På parlamentstrappen i Helsingfors.

Lund i Sverige.

Naturligvis plejede vi omgang med svenskerne. De besøgte os i København, og vi dem i Lund. Vi sejlede vistnok til Malmø. Fra båden så vi ind over byen med de for os endnu ukendte elektriske lysreklamer. Vi kommenterede, Carl Johan og jeg: ”Urdepoten” det blev for ham til ”Urtepotten.” Så kom ”Cooperativa”. Det er nok en dyrlæge! sagde jeg så. – Og i den dur! - Domkirken i Lund imponerede os, og vi glædede os over *Joakim Skovgaards* mosaik i korhvælvingen. Vi danske var altså stadig i Skaane! – Og svenskerne var meget hyggelige. - De sang de melodiske svenske ”visor”, - og vi vort hjemlands vemodige sange.

Lidt fra dagbogen.

Tidligere har jeg fortalt, at vi glemte feriepigens *Sonja*. Dagbogen fortæller noget andet, nemlig at Søster og jeg en søndag i 1946 gik tur i Frederiksberg Have og så på blomsterne. ”Vi gik i Frederiksberg Kirke, derefter gennem Jacobys Alle og så, hvor jeg skulle bo. Vi spadserede gennem Søndermarken ud til Valby, for at tage hjem til mig med linje 10 fra Toftegaards Plads. Så fik vi den skøre idé- efter at have snakket om Sonja - at besøge hende. Vi gik da ud ad Vigerslev Alle og fandt Høffdingsvej no. 43. Vi så på døren på 2. sal, at hendes Far stadig boede der. –Vi ringede på og kom ind og hilste på forældrene – og på Andreas’s feriedreng *Kurt*, en køn ung mand på 17 år. Lidt efter kom Sonja og hendes mand.” – ”Vi blev der om aftenen, og vi fik drøftet gamle minder med Sonja og fik fortalt nyt om steder og personer. – Vi var glade, fordi det var gået så godt i familien, navnlig over, at Sonja havde fået så prægtig en mand. De havde været i Fælledparken og set demonstrationsmødet mod Franco. Vi fortalte oplevelser under krigen. Vi havde det rigtig godt sammen. Vi fik deres adresse - .”- Men vi brugte den desværre ikke. Livet rev os fra dem!

Svend.

Hjemme i Jylland havde Svend fundet sin hylde. Han havde været fodermester på en større gård i Uth ved Horsens. Han havde en tid fablet om at emigrere til Australien, lidt søgende og utilfredsstillt som han var, altid higende fremad, men han fandt her en befolkning og en egn, hvor han følte sig helt hjemme. Da et par store gårde i Stenderup netop blev udstykket, købte han sig ind på en jordlod som statsejendom og byggede sin gård. – Han følte sig dog nok ensom og savnede sin gamle egn og familien der og bad os tit om at komme på besøg hos sig, hvad vi også flittigt gjorde. Selv vor Mor tog cyklen derned med os andre. Svend er nok den, jeg mest har haft i mine tanker. I min barndom var vi ikke på bølgelængde. Som bestyrer hjemme bebrejdede han mig tit, at jeg forstod mig så lidt på landbruget og havde for lidt lyst og interesse. Jeg blev derfor noget reserveret overfor ham, og det tog han for tværhed hos mig. Men vi kunne da diskutere politik. "Han skal læse", sagde han, "han duer ikke til andet." Han vidste jo også, at det var det, jeg gerne ville. Men jeg tror nok, det stadig smertede ham, at han ikke selv fik lov at komme på realskolen. Han ville have været lærer og ville være blevet en god en. Men Far døde jo, og det glippede. Han var nok den mest intelligente af os. Han var altid top-orienteret om tingene i det offentlige liv og kunne holde os i ånde en hel aften. I Stenderup gik han op i egnens historie, tog ture med os til *Bjerrelide* og til herregården *Boller* og skovområderne sydpå. Han giftede sig og fik 4 børn, men hans kone døde tidligt. Han læste meget, han kom i skolekommissionen og i menighedsrådet og gjorde det engageret og godt. Han klarede i lange tider selv alt alene med børnene. Når han var til selskab, satte han sig gerne hos konerne og tog del i deres samtaler. De havde jo fælles interesser. Han interesserede sig nu for mit studium og arbejde, og vi fandt hinanden, - og det var mig, han betroede sig til, da børnene fløj af reden, og han igen var alene og udfordringerne blev færre. Han døde som 79-årig. Jeg havde tit besøgt ham, også på sygehuset. Og det blev mig, der begravde ham og talte ved båren om noget af alt dette. Han var lille af statur, men et stort menneske, der fik en vanskelig livs-opgave – og bestod sin prøve. –

Bror Svend i humør
-som Bedstemor (Oldemor).

En digression.

Andreas var jo autoriteten med særlig snille, Marius den åbne, villige, godsindede stræber, Johannes havde det rolige sejge træk, og Svend altså den særlig intelligente og engagerede personlighed. Søster var den knald-dygtige pædagog, Stinne den opofrende hjælper, Aksel er det musikalske geni - og jeg vel *lidt* af hvert. Vi lignede ikke hinanden, Mor undrede sig tit over, så forskellige vi var, også af sind. – Jeg blev af Viborg-vennerne kaldt *Henry From* efter en da kendt landsholdsmålmand. Men jeg blev aldrig helt klar over, om det ikke havde en ironisk snært. Men jeg var jo præst – og tilmed af indremissionsk observans! – Det var jo der, jeg var *sat*, - og man skal ikke forlade sit ståsted. Derfor kan man jo godt se sig omkring i landskabet og glæde sig over udsigten, - helt ud til horisonterne, - være i dialog! – Kirken er jo en global størrelse, en rig mangfoldighed, vi hører hjemme i. Det har altid betydet meget for mig.

Min cykel-Odyssé.

I sommeren 1949 tog jeg hjem på ferie. Jeg havde imidlertid brugt alle mine penge, men skrive hjem om det, - nej!- Jeg kunne da tage turen på cykel. Som sagt så gjort. Med begge sidetasker fyldt, frakke og andet habengut på styret, satte jeg op ad Roskildevej, forbi Frederiksberg Slot, forbi Vridsløselille Statsfængsel, videre over Sjælland med enorm kraft i benene, - indtil efter Slagelse -. Så kom jeg i

tanker om, at det jo kostede at komme over Storebælt. Jeg fortsatte indædt! Jeg skulle hjem nu. Aksel tog netop organist- eksamen i Aarhus. Det skulle jeg med til. Jeg gik ombord på færgen, betalte for cyklen, - så mange penge havde jeg da, -og satte mig tilrette i salonen og spiste min medbragte mad. Så kom billet-manden. Han bad mig møde på kommandobroen til en samtale. I håb om dog på en eller anden måde at få lov at blive på båden – og ikke blive sat af! – stillede jeg op hos styrmanden og forklarede min situation, indbefattet min glemsomhed. Efter lang pause og med blikket stift rettet i sejlretningen uden at fordreje en mine spurgte han mig, om jeg ville sende et nærmere bestemt beløb til Statsbanerne med angivelse af årsagen til den særlige finans-operation. Det lovede jeg – og det holdt jeg også. Dermed fik jeg lov at blive om bord.

Lillebæltsbroen.

Ved aftenstid gik turen så over Fyn. Stærkt udmattet, tæt ved Lillebæltsbroen, gjorde jeg holdt ved en kiosk. Jeg henvendte mig til damen og spurgte, hvad jeg kunne få for 7 øre. Hun gav mig en stor karamel til 5 øre. Så spurgte jeg, om hun ikke vidste, hvor jeg kunne henvende mig og bede om at glas mælk at styrke mig på. Jo, der var en gård med meget venlige mennesker, som nok ville tage sig af mig. Jeg fandt gården. En yngre mand stod ude og talte fynsk med en nabo. Jeg hilste og bad om noget at drikke, - så blev jeg budt indenfor og fik foruden mælken aftenkaffe med et enormt kagebord, - og hvor det smagte! –

Snakken gik livligt, og hen imod midnat satte jeg mig igen på cyklen og tog turen op til Svend i Stenderup, hvortil jeg ankom kl. halv 2, - en tur på 235 km! - Jeg bankede på ruden, og Svend tog mig indenfor og gav mig sengeplads. Det var Sct. Hans – aften, og turen over Lillebæltsbroen gav udsyn over kyststrækningen – jeg ved ikke hvor – med en række bål flammende i den lyse nat.

Da jeg mange år efter – som præst i Gjellerup – havde haft en fjernsynsgudstjeneste der, fik jeg et venligt brev fra familien på gården derovre. De kunne kende ”deres student”, selv i præstekjole. Vi besøgte dem siden på en Københavnstur.

Næste dag fortsatte jeg til Aarhus. Aksel havde taget en fin eksamen – med udmærkelse i koncert-spil. Jeg kom med til translokationen, eller hvad det nu hedder -. Det var højtideligt. Et mini-orkester spillede J. S. Bach's 5. Brandenburg-koncert. Søster, som jo nu var i Aarhus og var begyndt på seminarieret der, havde også haft en eksamen, og om aftenen kom jeg med til et gilde, så vidt jeg husker, med lutter piger. Jeg befandt mig godt, selvfølgelig. En lille dame og jeg gav hinanden et lille kram – nogle gange, når vi mødtes. Men det betød ingenting, det var bare en eksamensglad pige og en pave-stolt præstespire, som nok humørmæssigt lignede hinanden, - på et af livets højdepunkter. - Og Søster, som jo altid havde været min tilforordnede opdrager, bebrejdede mig da heller ikke noget. .

Jeg sov hos Aksel i en lejlighed, som han midlertidig beboede, og tidligt næste morgen kom Søster igen. Aksel skulle spille til froprædiken i St. Pauls Kirke, og det ville vi da med til. Og så gik turen hjem for os alle tre til Mor i Fuglemose.

Hølofts-affæren.

I denne ferie fik jeg besøg af Carl Schædtler og hans veninde. Samtidig havde Søster besøg af Hanne fra Thy og Kathrine fra Fabjerg, som tidligere er omtalt Uventet kom så Svend med sine fire børn på besøg hos Mor. Denne overbefolkning skabte naturligvis problemer: ”Hvor skal vi sove i nat?”- Søster og jeg havde straks løsningen. Vi huskede tiden med Sonja, hvor høloftet tjente som et samlingspunkt. Vi foreslog overnatning der for os og vore gæster. Mor så, at det ikke kunne være andet, og hun

stolede trygt på, at Søster kunne styre arrangementet. Det var et muret loft over dyrene, så der var ingen sanitære ulemper, loftet var udstrakt, og høsten var endnu ikke inde, høet lå dejlig og lunt. Tæpper og sager udgjorde det nødvendige. Det var både idyllisk og morsomt. Aksel og Johannes tilsluttede sig os fra hovedstaden. Carl udtalte imidlertid: "I skal ikke bilde mig ind, at I er missionsfolk. I må mindst være grundtvigianere." – Et par dage og nætter flød – "så stille og klare" som i folkevisen. Den sidste nat stod Hanne og jeg op for at gå en tur i haven. Noget skulle jo hele tiden ske. Vi gik op i "lysthuset" og evaluerede dagene. Det var en lille forhøjning i krogen mod vest, forsynet med en lille trappe som indgang. Pladsen var cirkelrund, afgrænset af tætstående lindetræer, som Far havde plantet, og som gjorde det ganske eventyrlig smukt i den lille have. Ingen gad åbenbart interessere sig for vore eskapistiske tilbøjeligheder, så vi tilsluttede os snart de sovende.

Ingen kunne vel have forestillet sig et slægtsmæssigt efterspil af uendelig varighed, men det kom. I løbet af efteråret blev det klart, at Johannes var blevet interesseret i Kathrine, og Søster lod ham forstå, at så måtte der handles fra hans side, og – som hun siden skrev: "Breve så der gik til gavn: Fuglemose – København." – Jeg husker ikke, hvornår, - jo, allerede om efteråret kom Johannes en tur til os i København, hvor han aldrig havde været før. Vi gik i Tivoli og var vist i teatret og på Christiansborg. Johannes tog med os i sporvognene. Jeg husker endnu, at han sad på en bænk alene, tålmodigt ventende, på hjørnet mellem "Borgen", Børsen og Knippelsbro med eftermiddags-trafikken susende omkring sig på alle hjørner. "Land og by!" - tænkte jeg, - og det blev jo "land" for de to. - Næste sommer stod brylluppet i Fabjerg Kirke. Vi kørte alle, inklusive brudgommen, i en bus, der havde set bedre dage, - chaufføren vist også! – men vi nåede da lige gård og kirke til tiden. – Hjemme fik jeg betroet at ordne haven til fruens hjemkomst, og jeg kunne med en vis stolthed aflevere den til de nye ejere. Mor flyttede ned til Moster i huset i Vinderslev. Moster trængte til det, - hun havde jo Parkinson, -og Mor trængte vist også til mere ro, - det passede som hånd i handske, - og senere kom Stinne hjem efter mange års tjeneste for Sct. Lukas, - og sammen med et sygepleje-arbejde i Silkeborg og Kjellerup hjalp hun dem begge i hverdagen. – Og vort barndoms-hjem kunne fortsat stå i familiens eje i endnu hen ved 40 år, og en ny generation af børn tog over efter os.

Nogle dage efter hjemturen sad Johannes og barberede sig. Begge skulle ud. Kathrine lod falde en bemærkning om, at hun gerne ville være blevet hjemme. "Det ville jeg også engang i sidste uge", replicerede Johannes lunt. Kathrine reagerede som venteligt.

Tilbage til København. – Nedtur.

Jeg var nu bestemt for at gå op til embedseksamen snarest, men havde mange "huller", så store, at jeg måtte gå til manuduktion, direkte undervisning. Jeg indskrev mig til undervisning i dogmatik m.m. og lagde op til skriveøvelser med henblik på skriftlig eksamen hos *Børge Dideriksen*, den senere politiker for Liberalt Centrum. Det år udgik Ny Testamente, hvad jeg faktisk var glad for, for det arbejde ville være meget krævende at sikre sig til eksamen i. – Men nu måtte jeg sige farvel til Dampmølleren og hele mit solide sociale og økonomiske bagland. Det var Dampmølleren princip, at den student, der læste til eksamen, måtte finde et andet opholdssted, da han ellers måtte anse sig for direkte ansvarlig for, hvordan vedkommendes eksamen forløb. Så det stod fast. Jeg søgte andet logi og fik tilbud om et barak-kvarter, kaldet "Ballon-parken", beliggende på Amager-siden – over Langebro og Islands Brygge, til højre lige før det store hvide Seruminstitut. Træ-barakkerne hidrørte fra tyfus-epidemien i 1853 og var restaurerede med henblik på tilbud på logi til husvilde studenter. Jeg flyttede ud med det, jeg havde, og fik anvist en barak helt for mig selv. Der var kakkellovn, og jeg kunne købe brændsel og fyre op. Men der var altid koldt, når jeg kom hjem, og ikke varmt vand til barbering eller andet. Humøret sank sammen med, at kravet om megen flid satte ind. Jeg overvejede at tage hjem til Mor og Moster, men så ville jeg jo ikke kunne få hjælp til eksamen! – Så jeg blev og gjorde dagens gerning, og jeg fik

lov at få middag på Lukas igen, - men fra Amager til Hellerup hver dag til spisning! – det var langt– og det var jo eksamenstid!

Men op igen.

Der skete nu noget helt forunderligt, og ganske uventet! Jørgen Ginnerup og jeg havde i nogen tid samlet en kreds af kammerater, som var rimelig skeptisk over for kristendommen, og vi havde haft nogle gode diskussioner og dertil en del læsning! En af dem var en broder til en af mine kammerater fra Silkeborg, en *Poul Glarbo*. Han havde et godt og smukt logi, netop i *Hellerup*! Jeg spurgte – eller han tilbød - og fik det ordnet, så jeg også fik bolig der. Det var hos en ældre herre, *Kommandør Saaby*, som tidligere havde kommanderet skibet *Peder Schram*, der var blevet sænket den 29. august 1943,- og nu nød sit otium i sin villa på *Ole Olsens Alle*. Advents-søndag cyklede jeg gennem byen ved 5-tiden, jeg så lysene skinne forjættende til aftensangsgudstjenesten i kirken på St. Hans torv og nåede mit nye hjem, mens et cykelbud transporterede mit flyttegods Kommandørens datter, *Agnete*, holdt hus for ham – og nu delvis også for os. Vi omgikkes til daglig, - og af og til faldt der noget godt af til mig i hvert fald, jeg var nok mest hægen efter det, og jeg fik et vist forhold til nogle spændende mennesker, der kom i hjemmet, og jeg havde det fantastisk godt. Kommandøren havde et dejlig barskt antræk, men var godheden selv. Han lagde kabaler i en uendelighed. Uanset, om jeg havde tid -, sad jeg sommetider inde hos ham, og så snakkede han løs, også om religiøse spørgsmål; han opridsede alle mulige tvivle-spørgsmål, som jeg måtte svare på. Så tog han sig pludselig i det: "Jamen, jeg vil da ikke tage troen fra Dem!" – "Nej", svarede jeg, "det kan De nok heller ikke. Jeg kender jo alle de tanker, De fremfører, i forvejen og har hidtil beholdt troen helt godt". Og så fik jeg historien om ham og kong Christian, som han engang reddede fra et styrt i gymnastik-timen, og som han havde spillet kort med og tabt, hvorefter han havde sagt: "Det er mig en stor ære, når jeg skulle tabe, da at tabe til min konge."- Nej, det var vist Agnete, der fortalte det! - Jo, der var atmosfære som hos dampmølleren. Fruen, som nu var død, var af *Lund-slægten*, som var gift ind i Søren Kierkegaards slægt. Kommandøren og hun havde en søn, en højtstående officer, der havde sæde i Nato-ledelsen i Paris, og så datteren Agnete, ca. 50 år, som jeg fik et livsvarigt forhold til, og som siden, da hun besøgte os i Gjellerup, med stor glæde erfarede, at der var et mindesmærke over hendes slægt på vor kirkegård. Når jeg kørte en tur med hende i Nordsjælland eller i Nordjylland (fra Fur), og vi kom hjem, udbrød hun gerne: "Så er vi frelst!" - Hun var meget lydhør, når vi talte kristendom, - for der er jo ikke noget, folk hellere vil tale om! – Da jeg var kommet til *Hjørring*, tog jeg over til Hellerup og forestod hendes begravelse fra *Helleruplund Kirke*, som jeg havde lovet hende.-

Men jeg læste jo så til eksamen der, - jeg læste og læste til sene nattetimer. Når klokken var 12, gav jeg mig lidt fri til at stoppe min halvlange merskumspibe og ryge stoppet. Man måtte jo give sig selv nogle opmuntringer, når arbejdet var for træls. – En aften blev jeg indbudt til at besøge dampmølleren og spise til middag med ham og Carl Johan. Jeg kan endnu se for mig, hvordan Carl Johan så lidt misundelig over på mig, da dampmølleren egenhændigt skænkede vin i *mit glas* og ikke i hans. Og dampmølleren ringede på frk. Sohn og spurgte hende: "Skal vi ikke give Vestergaard en flaske vin med hjem? Den kan han da nok trænge til, når han læser til eksamen." – "Jo, det synes jeg da", sagde hun. Jeg tog selvfølgelig stolt hjem. Jo, jeg var stadig i kridthuset! også siden. Jeg fik engang en opmuntring, jeg havde god brug for, da jeg var hjælpepræst og fik "anden-karleløn" - som gift og nybagt fader.

Embeds-eksamen.

Jeg var til skriftlig eksamen i juni 1949. I Ny-testamentlig indledningsvidenskab skulle jeg kombinere Paulus' rejser med hans breve. En enkelt fejl trak noget ned. I Kirkehistorie skrev jeg om korsfarer-tiden. Ellers husker jeg kun, at *Ole Bertelsen*, senere Københavns biskop, fik udmærkelse. Han havde skrevet fejlfrit og angivet sidetal og randbemærkning fra en bog, han engang havde læst om emnet! –

I januar 1950 var jeg så til mundtlig eksamen. Man sad i et stort lokale. Længst fremme var der noget, der lignede en alterskranke med indgang midt for. Når man gik derind, var der ingen vej tilbage. Foran et stort grønt bord sad professoren i faget, - ham kendte man jo, og han talte meget venligt til en, - til højre sad "skriverkarlen", for det var som i H. C. Andersens eventyr, at hvert ord, som blev talt, skulle føres til protokols - for karakter-givningens skyld, - og til venstre sad så *Censor*, som skulle gøre ret og skel. Jeg var først oppe i Filosofi og fik der en docent, som jeg ikke havde gået til. Han var noget streng. Jeg klarede første spørgsmål om en ateistisk tysk filosof. Så blev jeg hørt i Søren Kierkegaard, men forhørslederen havde andre interesser end jeg i Kierkegaard. Jeg fulgte jo Søes vejledning! Professor Skydsgaard havde et ærinde i lokalet. Han gik ud og fortalte mine ventende kammerater, at det var "skyggeboksning" mellem eksaminator og mig. Men det gik da nogenlunde. Så var jeg oppe hos Skydsgaard selv i dogmatik, den kristne tros lære. Han gav mig Luthers forklaring til 1. trosartikel om Gud Fader. Jeg havde aldrig lært mig denne forklaring udenad. Men jeg kunne første linje: "Jeg tror, at Gud har skabt mig -". "Stop!" sagde Skydsgaard, "lad os tale lidt om det!" - Og så fik vi en rigtig god præste-samtale om, hvad det betød for et kristent menneskesyn og for forkyndelsen, - og så var tiden gået, og jeg kom ud med en fin karakter. - Senere var jeg oppe hos Hal Koch i kirkehistorie - og fik spørgsmålet "Pave Pius den Niende", ham, der indførte en form for socialisme i den katolske kirkes politiske regi. Det kunne have været bedre. I Gamle Testamente klarede jeg mig godt. - Jeg tog nu glad hjem og ringede til Mor. - Moster spurgte, om jeg havde fået første karakter. Ja, det havde jeg da, - *laudabilis*, - det betyder "rosværdigt", - godt nok ikke med udmærkelse. Det fik Ole Bertelsen. Men hvad skulle jeg også have det for? Han og Carl og jeg blev for resten kandidater samme dag. - Moster vidste god besked om karakter-givningen til teologisk embedseksamen.

Vi blev indbudt til en lille aftenfest på universitet sammen med professorerne. Vi havde en humorist iblandt os, *Gamst-Petersen*. Man fortalte, at han en aften kom ind i en københavnsk restaurant med nogle kammerater. Han stillede sig bag ved stolen, lagde ansigtet i alvorlige folder og erklærede: "Det er Nat-missionen!" - Det gav jo lidt af et gys gennem salen. Så satte han sig roligt ned. Det var også ham, der en dag erklærede: "Københavns evangelisation i dette slægtled!" hentet fra en kendt tale om "Verdens evangelisationen -." Det ville han nu ikke selv være med til. Han var ikke på "vores hold". Men den aften holdt han talen for os og indledte sådan til alles fornøjelse: "Vi føler os i aften som Daniel i løvekulen! Vi har stadig løverne iblandt os. Men de har ingen magt til at skade os!"

Pastoral-seminariet.

Nej, vi var skam ikke præster endnu. Nu skulle vi til at lære at *være* det. På 4 måneder. Det var faktisk en dejlig tid trods den kritik, der rejstes af os. Man fik gode impulser. Vi lærte kirkebogsføring. Det kunne jeg nu godt, for jeg havde været kordegn-assistent ved Lindevang kirke et års tid. Vi havde *biskop Høgsbro* i prædike-lære. Vi var hver for sig tilknyttet et københavnsk sogn og skulle deltage i kirkelivet der og prædike en gang, hvorefter vi fik en positiv kritik af Høgsbro. Han sagde god for min prædiken med tilføjelsen: "Ikke uden indtrængende evne." - Vi havde *biskop Fuglsang-Damgaard* i pastoral-psykologi, og hos ham fik vi hele den moderne psykologi, *Freud og Jung*, gennemgået med rimelig kritik, - og samtaler om præstegerningen som sådan. - "Kandidat Vestergaard!" sagde han en dag. "Hvad vil De nu gøre, når De kommer ud i Deres sogn?" - "Jeg vil lære folk at kende, gå ud og tale med dem, når der er lejlighed til det", sagde jeg - "Hvad vil De så tale med dem om?" - Jeg skulle ikke have noget klinket mellem ca. 40 nyslåede kolleger! Så jeg sagde: "Nå, sådan hvad der falder lige for." - "Det var et godt svar", sagde biskoppen så til min overraskelse. "De må altid tænke på, at De som præst altid vil stå for andre mennesker som et "udråbstegn"! Man ved, hvad De står for, og så er der jo altid basis for en god samtale. - Det skrev jeg mig bag øret.

Bispe-eksamen.

Nej, vi var ikke færdig endnu til at tage kjolen på. Det betød jo ikke, at vi nu skulle gøres egnede til at være biskopper, men at vi skulle godkendes af den biskop, som vi skulle ordineres af. Vi var 5

ordinander, som mødtes med *biskop Skat-Hoffmeyer* i Silkeborg. Vi talte med ham om nogle vigtige problemer, vi ville få i vor gerning, og han holdt et teologisk foredrag for os om sine interesser. Det var forholdet mellem teologi og biologi, om, hvordan vi kunne tackle spørgsmålet om det onde, om lidelsen, også i naturens verden. Han var jo selv en ivrig sommerfugle-samler.- Så turde man endelig slippe os løs. - Jeg skulle begynde min tjeneste i hans stift.

Syd-slesvig-turen.

Men inden bispes-eksamen gik der en tur med pastoralseminariet til Nord- og Sydslesvig – på cykel hele vejen – med forstander, biskop Høgsbro. Vi gjorde holdt i et stort handels-gartneri på Kolding-egnen. Det var smukt. Så gik turen til Rødding, højskolebyen med dens traditioner. Vi mødte den grundtvigske frimenigheds-præst *Kristian Svendsen*. Fortiden rummede stærke modsætninger, -da en missionspræst viste de grundtvigske "vejen til helvede". De var jo ikke "omvendt."- Sidenhen enedes andre to præster i den smukke salmelinje: "*Til samme himmel går vor gang – adskilles end vort spor.*"

Syd for grænsen besøgte vi danske skoler med børn, der talte og sang smukt dansk. Vi kom til Husum, hvor vi blev indkvarteret hos danske, der talte tysk. I "mit hjem" var der indkvarteret en flygtningefamilie fra egnene østpå, som nu var under Polen og Rusland. Jeg talte med de danske om Sydslesvigs status. De mente, at flygtninge-tilgangen umuliggjorde en dansk fremtid, men de elskede det danske, særlig det danske kirkeliv, som havde et helt andet præg end det tyske. De havde en lille datter, *Heidi* hed hun, på 6-7 år. Hun må have set sig glad på mig. Den lille størrelse betroede glad sin mor: "Er ist noch nicht verheiratet!" (han er endnu ikke gift!). – Lille Heidi! Nu må du jo være passeret de 70 år. Husker du mig endnu, må du da godt vide, at nu er jeg igen "nicht verheiratet."!

Vi besøgte en dansk "kirke-sal" i en frugthandel i *Tønning* helt nede ved Ejderen. Så langt når det danske altså! Vi cyklede tilbageovre mod øst, forbi *Ekernefærde og Kappeln*, og gennem *Angel* til *Flensborg*. Jeg fik et af mine anfald af astma dernede på de lave strækninger, men gennemførte med hjælp af tabletter cykel-turen. Så var jeg færdig, jeg fik høj feber om natten, astmaen var afløst af bronchitis med uro og vildelse, og jeg måtte indlægges på Den Danske Sundhedstjeneste i Flensborg, stærkt medtaget. Jeg fik udvirket, at der blev sendt telefonisk besked til min bror Aksel, der lå som soldat lige på den anden side grænsen, i *Padborg*, kun få km væk. Han var selvfølgelig bekymret, men kunne ikke få lov at besøge mig, -dels var han i tjeneste, dels var der ikke fri adgang over grænsen dengang. Mine kammerater sendte mig hilsen og tog hjem. Jeg var alene blandt fremmede, men hos gode læger og sygeplejersker. Men jeg frygtede for mit liv.

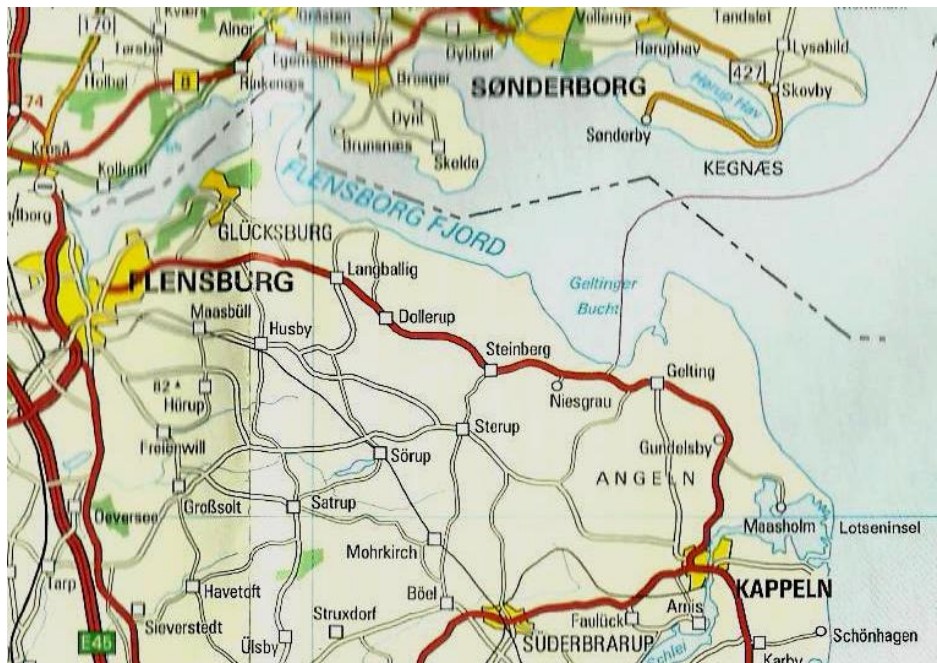
Men der gik nogle dage. Ret pludselig var jeg rask, og meget træt. Søndag var der *dansk årsmøde* i Flensborg. Alle tiders! Jeg bad personalet om lov til at komme med! En læge indvilligede på betingelse af, at jeg havde ledsagelse, og med en sød ung sygeplejeelev under armen besøgte jeg festpladsen, hørte talerne og fulgte folketøget op gennem de smukke gader, anført af et stort dansk FDF-orkester, som var på besøg dernede.

Istedløven. Bortført til Tyskland.
Nu tilbage på Dansk Sundhedstjenestes
grund i Flensborg.

Dannebrog vajede og viftede overalt fra vinduer og på gader. Det bruste af glæde og begejstring i mit sind.- Og jeg var rask – og skulle hjem!- I en rød ambulance blev jeg snart efter kørt over grænsen og

op til Svend i Stenderup – for senere derfra at komme hjem til Mor i Vinderslev. Få dage efter skulle jeg ordineres i Grønbæk kirke og tiltræde min præstegerning. Alt var godt.- Jeg erfarede igen det, som vi synger: "Gud er god!"

Angel. -Bemærk de danske bynavne på
-by, -rup, og -toft.

Tillæg til Københavner-livet.

Jeg gik til sang hos *Sigrid Fangel*, datter af en dengang kendt afdød præst. Hun dirigerede et sangkor i KAF. Hun lagde mærke til min stemme og spurgte, om jeg ville være hendes elev og gå med til hendes eksamen som sang-lærer. Vi havde mange gode timer med åndedrætsøvelser, stemmebehandling o.a., hun ved klaveret til Jeppe Åkjær-sange med Erik Messell-melodier, Julesange o.s.v., og hun havde mig med til sin eksamen. Så jeg kan jo skrive mig: "Udgået fra Det kongelige Musik-konservatorium." Jeg havde også til sidst indmeldt mig til et maler-kursus, men måtte trække mig tilbage for at læse til eksamen.- Det sidste år var jeg med i Studentsangforeningen under ledelse af en *John Frandsen*, og vi i et lille kor holdt en friluftskoncert i *Tivoli*. Her sang vi "O Shenando, I long to see you, far from the wide Missouri," Jazz-stykket "Josva fit the battle of Jeriko" og Johannes V. Jensens "Vikinge-pigen" fra Hohøj. – Vi sang til vor fælles fest "Du gamla Fridolin." – Og universitetets rektor, kirkehistorikeren *Jens Nørregaard*, holdt her en flot tale om den finske sangdigter *Vainamoinen* i *Kalevala*-traditionen. – Sigrid blev skotsk præstekone, skrev til os og besøgte os siden med familie i Viborg på Danmarksvej.

– En stor oplevelse var det at få besøg af min Mor derovre. Jeg var med hende til forelæsning, til Folketinget og Det Kongelige Teater, hvor vi så Kjell Abel's "Silkeborg." –Til sidst, at jeg gik med i de studerendes fakkeltog til *Niels Bohr* ude i Carlsbergs æresbolig, som var blevet ham tildelt.